

Doktori (PhD) értekezés

Varga András

2011

**Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar
Hadtudományi Doktori Iskola**

Varga András

**A katonai pálya és a honvédelemhez való viszony szociológiai
kérdései a középiskolás korosztály körében**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Kanyó Mária egyetemi docens

.....

Budapest, 2011.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
I. A kutatás fogalmi keretei és hipotézisei	8
I.1 Témaválasztás indoklása	8
I.2 A kutatás kérdései	12
I.3 A vizsgálat hipotéziseinek ismertetése	13
II Szakirodalmi áttekintés	16
II.1 Ifjúságszociológiai megközelítés	16
II.1.1 Az ifjúság, mint önálló életszakasz	16
II.1.2 Ifjúságszociológiai elméletek	19
II.1.3 A fiatalok értékrendjének alakítói: család-iskola-kortárs csoportok	21
II.1.4 Ifjú generációk a tudásalapú társadalomban.....	23
II.1.5 Magyarországi kutatóközpontok	25
III A pályaválasztás és összetevői	28
III.1 Pályaorientáció- pályaválasztás	28
III.2 A toborzás fogalomrendszere	31
III.3 Katonaszociológiai relevanciák	34
III.4 Az Internet és a számítógépes játékokban rejlő lehetőségek	37
III.4.1 Személyes kommunikáció	40
III.4.2 Csoport kommunikáció.....	41
III.4.3 Tömegkommunikáció:	42
III.4.4 Internet - Facebook	43
III.5 A „Katonai alapismeretek” tantárgy bevezetésének pedagógiai vetületei	50
III.5.1 A Katonai alapismeretek helye a jelenlegi tantárgyi struktúrában	53
III.5.2 Katonai alapismeretek és a Nat követelményrendszere.....	55
III.5.3 A Katonai alapismeretek és a Történelem tárgyak kapcsolata	57
IV Vizsgálat bemutatása	61
IV.1 A vizsgálatok módszerének bemutatása	61
IV.2 A vizsgálatok körülményei	63
IV.3 A vizsgálat eredményei	64
IV.3.1 Általános továbbtanulási szokások.....	64
IV.3.2 Iskolához köthető szabadidős tevékenységek.....	68
IV.3.3 Beállítódások, értékpreferenciák.....	68
IV.3.4 Szabadidő eltöltésének jellemzői	72
IV.3.5 A Magyar Honvédségről alkotott kép.....	83
IV.3.6 Anyagi lehetőségek megítélése	84
IV.3.7 Katonai presztízs, társadalmi megítélés	87
IV.3.8 Katona romantika.....	88
IV.3.9 Professzionális haderő: létjogosultság	90

IV.3.10	<i>Katonai pályáról kialakított képek</i>	91
IV.3.11	<i>Marketing lehetőségek</i>	93
IV.3.12	<i>Hazánk biztonságpolitikai megítélése</i>	95
IV.3.13	<i>A hadseregről személyesen</i>	96
V	<i>Következtetések</i>	99
V.1	<i>Vertikális modell</i>	102
V.2	<i>Horizontális modell</i>	107
VI	<i>Összegzés</i>	113
VII	<i>Új tudományos eredmények</i>	115
VII.1	<i>Javaslatok</i>	116
VIII	<i>Felhasznált irodalom</i>	117
IX	<i>Mellékletek</i>	123
	<i>1. sz. melléklet</i>	123
	<i>2. sz. melléklet</i>	137
	<i>Tudományos publikációk jegyzéke</i>	152

Bevezetés

A magyar haderő az államszervezet fontos elemét képezi, amely szoros kapcsolatban, mindennapi kölcsönhatásban áll a társadalom egészével. Az elmúlt két évtized folyamatos reformjain áteső Magyar Honvédség legfontosabb feladata, hogy hazánk biztonságpolitikai szempontból megőrizze kedvező helyzetét, és a növekvő globális fenyegetettség ellenére képes legyen az állampolgárok legnagyobb fokú biztonságát garantálni. Mindennek alapvető feltétele egy olyan hiteles, a társadalom számára elfogadott szervezet létrehozása, amely képes e feladat megoldására és képes a folyamatosan növekvő társadalmi megbecsültségből eredő felelősség elviselésére.

A rendszerváltást követően számos, egymással összefüggő jelenség eredményeként megszületett az igény a haderő átszervezésére. A sorozáson alapuló tömeghadsereget fel kellett váltani egy professzionális alapon működő, a 21. század katonai és társadalmi követelményeinek megfelelő szervezettel.¹

Ennek okai szerteágazók: hazánk biztonságpolitikai helyzete jelenleg stabilnak nevezhető, ugyanakkor az országok globális egymásrataltsága növekszik, de a terrorizmusból eredő fenyegetések valóságosak,² amely az eddigiekhez képest újszerű reagálást tesz szükségessé a haderő részéről. A honvédelmi kiadások csökkenő tendenciákat mutatnak,³ így a tömeghadsereg fenntartása nemzetgazdasági szinten nagy terhet jelentene. A katonai szervezet emberi erőforrás igénye és a demográfiai jellemzők közötti ellentmondás egy jobban tervezhető rendszert követel meg. A sorozott katonaság motivációs szintjének csökkenése az állampolgári szabadságjogok fokozottabb érvényre juttatásának igénye, az értékpreferenciák változásai is hozzájárultak a sorozott haderő fenntartásának átgondolásához.

Az átalakítás nagy felelősséget és szakmai kompetenciát követelt meg a változtatásokat irányító katonai menedzsmenttől, hiszen a politikai akarat és döntéshozatal

---

¹ 2004. évi CV. Törvény a honvédelemről és a Magyar honvédségről, Kihirdetve 2004. november 16, hatályba lépett 2005. január 1.

² Mezei Tibor: *A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai helyzete.* - In: Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig. Bp.: BHKKA, 2010. p. 357-372.

³ A honvédelmi kiadások felhasználásának nehézkes kommunikációjára hívja fel a figyelmet a Jászay- Babos szerzőpáros. Jászay Béla- Babos Sándor: *A honvédelmi kiadások néhány közgazdasági és társadalmi kérdése.* -In. *Hadtudomány*, 2009/1-2. sz. p. 96-104.

önmagában nem képes levezényelni az átalakítás folyamatát, azt realizálni is kell. A védelmi szféra teljes át- és újjáalakításának folyamatában egyszerre több feladatot kellett megoldani. A szervezet létszámának folyamatos csökkentése, a modernkor kihívásainak megfelelő tudásalapú katonai szervezet létrehozatala, a reformok zökkenőmentes lebonyolításához szükséges anyagi háttér megteremtése, a technikai- és technológiai színvonal fenntartása, a munkaerő-piacon való hatékony részvétel csak néhány a komplex átalakítás folyamán jelentkező feladatok sorában. A társadalmi, politikai és gazdasági változások a védelmi szférától is megkövetelték a permanens változást. A feladatok sokszínűsége, összetettsége, és időbeli egybeesése közösen generálták azt a helyzetet, amely az átalakítási folyamatot végigkísérte. Bizonyos kiemelt területekre nagyobb figyelem terelődött, míg az átalakulás egyéb szegmensei szükségszerűen háttérbe szorultak.⁴

A haderő, mint társadalmi alrendszer sajátos szerepekkel, értékrendszerrel bír, mind a társadalom, mind a belső tagok irányába. Ez a hierarchia tiszteletének elvén felépülő, erősen szabályozott, strukturális berendezkedés egy sajátos normarendszert hozott létre. Ez egyértelmű keretet biztosít a szervezet tagjai számára a rendszeren belüli normakövető viselkedéshez. A katonaságot jellemző speciális norma és értékrendszer elsajátításában döntő szerepet játszott a szakmai-szervezeti szocializáció. Ennek segítségével a haderőállomány tagjai képesek voltak arra, hogy megfeleljenek az új körülményeknek, személyiségük alkalmazkodjon a megváltozott viszonyokhoz. Erre a folyamatra (*katonai szocializáció*) nagy szükség volt, hiszen a sorkatonai szolgálatot teljesítők civil életből hozott egyéni szocializációja általában nem felelt meg a hadsereg kívánalmainak. A hosszabb sorkatonai szolgálat idején sikerült átadni azokat a normákat és értékeket, amelyek elősegítették a csapatszellem erősödését a katonai gondolkodás kialakulását. Ez a folyamat a sorkatonai szolgálat idejének csökkenésével, illetve a sorkatonaság intézményével szemben támasztott társadalmi ellenállás miatt egyre kevésbé volt eredményes.⁵ Ez különösen igaz azokra a fiatal generációkra (középiskolás korosztályok),

---

⁴ Hajós Dezső: *A védelmi szektor megváltozott kommunikációjának megváltozott kihívásai és lehetséges válaszai az önkéntes haderőre történő áttérés időszakában*. Phd- értekezés Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 2005. p. 6.

⁵ Az általános hadkötelezettséget Magyarországon 1868-as 40. törvénycikk elfogadásával vezették be. A hadkötelezettséget 20 éves kortól állapították meg, 3 év sorhadállományban és 7 év tartalékban. A hadkötelezettséggel foglalkozott az 1889: 6. törvénycikk, és az 1912: 30. törvénycikk. 1939-ben a 2. törvénycikk bevezette a honvédelmi kötelezettség fogalmát. A második világháború utáni hidegháborús helyzet és a szovjet jelenlét megkövetelte a tömeghadsereg fenntartását. A rendszerváltás időszakában

akik leginkább érintettek a haderő munkaerő igényének ellátásában, és akikre a kutatásom fókuszált.

A középiskolás korosztály életkori jellegzetessége miatt (is) kiemelten fontos lehet egy hosszú távra tervezett humánstratégia. A történelmi múlt katonahagyományai, a fiatalok lendülete, érdeklődése, mobilizálhatósága, vállalkozó szelleme garancia lehet arra, hogy mindig lesz egy olyan korosztályi réteg, akik érdeklődően fordulnak a Magyar Haderő irányába. Munkám célja felderíteni, milyen megközelítések szükségesek ehhez, hogyan lehet hatékonyan megszólítani a fiatalokat, mi jellemzi az ő értékvilágukat, érdeklődésüket, amelyek mentén ki lehet alakítani egy közös nyelvet velük.

---

megerősödtek és nagyobb társadalmi nyilvánosságot kaptak a sorkatonai szolgálatot ellenző, annak megszüntetését (és szerződéses haderővel történő helyettesítését) szorgalmazó társadalmi hangok. A kezdeményezések társadalmi szervezeteket (például Alba Kör, Hadkötelezettséget Ellenzők Ligája) is életre hívtak. A mindenki számára látható gazdasági- társadalmi krízis miatt a honvédelem reformjának kérdése politikai szintre is eljutott. A hosszas szakmai és társadalmi viták és egyeztetések kezdetben a sorkatonai szolgálat terheinek (időtartam, kötöttségek stb.) enyhülését, illetve alternatív (fegyvertelen, polgári) szolgálat lehetőségét eredményezték; később, a kitartó civil nyomásgyakorlás és az időközben egyre nyilvánvalóbbá váló gazdaságossági problémák miatt, a parlament határozata értelmében 2004. november 3-án, 135 éves hagyomány után felfüggesztették a békeidőben alkalmazott sorozás és sorkatonai szolgálat intézményét.

I. A kutatás fogalmi keretei és hipotézisei

I.1 Témaválasztás indoklása

A kutatási téma kiválasztásakor azt a célt tűztem magam elé, hogy:

- Bemutassam a Magyar Haderő átalakulóban lévő toborzórendszerének merítési lehetőségeit, kiemelten a középiskolai generációk körében.
- Felhívjam a figyelmet a toborzási folyamatban rejlő, eddig rejtett vagy kevésbé kihasznált lehetőségekre.
- Ráirányítsam a figyelmet olyan hatékony kommunikációs stratégiák kidolgozására, amelyek új eljárásokat, megszólítási formákat feltételeznek.
- A pályatervezés, pályaorientáció, pályaválasztás elméleti megközelítéseit és módszertanát értelmezhetővé, és felhasználhatóvá tegyem a Magyar Honvédség humánerőforrás fejlesztésének részére.
- A kutatás közben új elemként jelentkezett a közoktatás és a „Katonasuli” program, valamint a „Katonai alapismeretek” tantárgy pedagógiai relevanciáinak bemutatása.
- Felmérjem a mai középiskolai generációk honvédelmi ismereteit és az ahhoz fűződő beállítódásait.

A Magyar Haderő személyi állományának összetételére hatással vannak azok a változások, amelyek a társadalom egészében zajlottak-zajlanak- a rendszerváltást követő évtizedekben. Mivel a haderő a társadalom integráns részét képezi, így mindig szenzitíven reagál a megváltozott körülményekre.⁶ E hatásokat felerősítette hazánk külpolitikai orientációváltása, illetve az ebből adódó újszerű feladat és szerepvállalás is.

---

⁶ Mindezt alátámasztja Gál is, aki tanulmányában kifejti, hogy a modern társadalmakban a hadsereg és a társadalom viszonyának kétféle elképzelése alakult ki, az amerikai és az európai. Hazánk természetesen az utóbbihoz tartozik, melynek lényege: „Az európai gondolkodást tükröző megítélés abból indul ki, hogy a hadseregnek integrálódni kell a társadalomba. Mi katonák ugyanolyanok vagyunk mint ti, civilek, lefeljebb egy nagyon kicsit különbözünk, ezért fogadjatok el minket.” Gál Anna: *A hivatásos katona társadalmi szerepéről*. –In. *Hadtudomány*, 1999. 3-4. sz. p. 87.

Az újjáalakuló, és a személyi állomány szakértelmében is folyamatos megújulásra törekvő Magyar Honvédség kialakításának lépéseit, azok irányát nagyban befolyásolja az a tény, hogy a munkaerő-piac egyik nagy foglalkoztatójaként éles versenyhelyzetbe került a többi munkáltatóval. A tehetséges, sokoldalú, képezhető munkaerő megszerzése és megtartása mára az egyik legfontosabbá váló folyamat a humánstratégia tekintetében. Ebben a folyamatban elengedhetetlen a hosszú távú tervezés szükségessége. Ez az elképzelés mutatkozik meg a Magyar Honvédség Humánstratégiája 2008-2017 című dokumentumban is. Ebben leszögezik, hogy a „*Magyar Honvédség humánstratégiája a nemzeti katonai stratégiában meghatározott képességek és a haderő- fejlesztési célok elérésének egyik legfontosabb eszköze.*”⁷

A kutatások szükségszerűségét és aktualitását alátámasztja az a tény, hogy a rendszerváltást követően kialakuló folyamatot, nevezetesen a katonai kollégiumok bezárását, nem sikerült megakadályozni, úgy vélem, hogy ez egy űrt hagyott maga után, ugyanis a katonaszociológiai kutatások fő érdeklődési körébe nem került be ennek a korosztálynak a vizsgálata. Az 1995 után megjelent, ifjúsággal kapcsolatos jelentősebb kutatások közül 8 az ifjúság élethelyzetével, attitűdjeivel foglalkozott. A leggyakrabban vizsgált terület szenvedélybetegségekkel összefüggő kutatásoké (21db); jelentős mértékben vizsgálják a hátrányos helyzetű csoportokat, a devianciát (11db); valamint az ifjúsági korosztályok értékeit (10db); a tanulással, továbbtanulással (10db) illetve a pályakezdéssel és a munkavállalással kapcsolatos kérdéseket (10db). Jellemző még az előítélet (5db) vizsgálata, és a szabadidővel, médiafogyasztással kapcsolatos vizsgálatok (7db).⁸ Amennyiben ezt a korosztályt sem akarjuk figyelmen kívül hagyni a potenciális munkavállalók köréből, mindenképp szükségesnek tartom annak a vizsgálatát és ismeretét, hogy milyen vonatkoztatási értékek, beállítódások, ismeretek birtokában vannak a magyar haderő irányában. Vannak-e valós ismereteik a mai katonapolitikai helyzetről, mit gondolnak ma a katonai hivatásról, és a szervezetről kialakított elképzeléseiket milyen fórumok segítségével alakítják ki? Közbeszéd tárgyát képezi-e egyáltalán a honvédelem kérdése a mai fiatalok közt, amennyiben igen, ez milyen formában történik meg? Kerültek-e valaha személyes kapcsolatba katonai múlttal rendelkező állampolgárral? Milyen bejövő

---

⁷A Magyar honvédség humánstratégiája (2008-2017). Forrás: http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/2008_2017_humanstrategia_hun.pdf (2011-05-07) In. p. 18.

⁸Nagy Ádám: *Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Bp.: Új Mandátum Könyvkiadó. p. 505.

információkkal rendelkeznek napjaink honvédelmi kihívásait illetően, azokat milyen médiák, közvetítő közegek segítségével ismerik meg? Tisztában vannak-e azzal, hogy milyen összetett, és bonyolult feladatokat kell megoldania egy jól kiképzett katonának?

Mindezek ismerete közelebb viheti a toborzási irodák munkatársait olyan programok, rendezvények, civil- katonai párbeszéd megrendezésére, amelyek egyrészt megismertethetik a honvédelmi értékekkel a diákokat, a társadalom egyéb korcsoportjait (itt egyértelműen a szülők korosztályára gondolok, akik jelenleg szinte misztifikumként kezelendők, szinte megszólíthatatlanok a haderő számára), másrészt motiválhatják a fiatalokat a honvédelmi ismeretszerzésre, a védelmi szférában történő munkavállalásra.

A kutatás további mozgatórugójaként meg kell említeni, hogy a diákok pályaválasztási bizonytalanságában kiaknázatlan lehetőségek rejlenek, amelyeket csak akkor kézzelfogható eredményekké alakítani, ha ismertek és jól feltérképezettek ennek a korosztálynak a Magyar Honvédség irányában érzett pozitív vagy negatív érzései. A megváltozott oktatási struktúrában a fiatalok sokkal hamarabb kényszerülnek olyan tudatos elhatározásra jutni, amely a középiskolai éveiket és ezzel a későbbi életmenetüket is nagyban befolyásolja. A kétszintű érettségi bevezetése és a továbbtanulásnál szükséges pontok, többletpontok megszerzése arra ösztönzi a diákokat, hogy időben hamarabb hozzák meg azokat a döntéseket, melyek alapján fel tudnak készülni a pályaválasztásra. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy ennek ellenére a fiatalok nagyobb hányada bizonytalan még az utolsó hónapokban is, s ezeket –a pályaválasztás tekintetében– indiszponált diákokat meg lehet szólítani. A fiatalok pályaválasztási bizonytalanságát alátámasztják az „Ifjúság2008” országos mintán végzett kutatás vonatkozó eredményei is. A kutatás megállapítja, hogy a fiatalok nagy része nincs felkészülve a pályaválasztási döntésre. Ez első alkalommal az általános iskolából a középiskolába való átmenet időszakában jelentkezik problémaként, de később, a középiskolai tanulmányaik vége felé is jelentkezik. Az iskolaválasztás szempontjait két alapvető attitűdre osztják. A „push” hatású attitűdök jellemzői, hogy az iskolaválasztásban a környezet, a barátok, család, iskola adta lehetőségek, információk játszanak szerepet. A másik a „pull” hatás, inkább az egyéni érdekek érvényesülését állítja központba. Itt a legnagyobb problémának azt tartják a kutatók, hogy a legtöbb diák a legkisebb ellenállás felé halad, vagyis megpróbálja további tanulmányait a legkönnyebben realizálni.

Amennyiben sikerül a fiatalok számára egy olyan katonai pályamodellt, pályaképet felállítani, melyben előre kiszámítható elemek vannak, és amelyek biztosítani látszanak a

folyamatos fejlődés (a bizonyos mértékű önmegvalósítás) lehetőségét, elérhetővé válhat egy állandó, magas motiváltság a szervezet irányába. Szükség van egy strukturált, hierarchikusan felépülő, lépcsőzetes rendszerre, amely az egyes elemek szigorú egymásra épülésén alapul. Fontosnak tartom, hogy első lépésben a figyelemfelhíváson legyen a hangsúly. Ez minél korábbi életszakaszban történik meg, annál szerencsésebb, hiszen ezzel időben egy elnyújtott lehetőséget kapunk, mely biztosíthatja a haderő megítélésében az elmélyülést is. A következő fázisban a leginkább fontos mozzanat a motiváció kialakítása, illetve ennek az elmélyítése. Számtalan olyan tényezőről tudunk, amelyek erősítik a Magyar Honvédség pozitív imázsát, ezeket kell előtérbe helyezni, míg a kedvezőtlen képet kialakító elemek számát csökkenteni. Harmadik lépcsőben szükséges a folyamatos párbeszéd, a már megszólított potenciális munkavállalói réteg megismerése, feltérképezése. Egy másik eljárás lehet, hogy először a megfelelő életkori szakaszba lépő diákok általános honvédelmi ismereteit kellene felmérni, majd a katonai hivatás iránt nagyobb fogékonyságot mutató tanulók között történnének figyelemfelkeltő kampányok, és ezután alakítható ki a folyamatos motiváció fenntartásának gyakorlata. Végül, de nem utolsó sorban az eddigi eredményekre támaszkodva, a megfelelő életkori-, pszichológiai érettséget kihasználva kiépíthető egy olyan hivatástudat, amely alapját képezheti egy nemzetszereteten, hazafiságon, tradicionális értékek tiszteletén alapuló személyi állománynak.

Ennek a folyamatnak természetes keretet ad(hat) a „*Katonasuli program*”, azon belül vagy azt kiegészítve a „*Katonai alapismeretek*” tantárgy, amelyek részletes bemutatása a fenti tényezők miatt indokolt. Viszonylag új kezdeményezések, amely ugyan kimondottan nem toborzási célból születtek, de indirekt módon természetesen a honvédelmi ismeretek szélesítésével egy olyan lehetőséget teremtenek, amelyre építkezve fel lehet használni az utánpótlás bázisának szélesítésére is.

A haderő átalakításának egyik legfontosabb következménye, hogy a sorkatonai szolgálat megszűnése, a sorozás felfüggesztése az automatikus rekrutáció lehetőségétől fosztotta meg a Magyar Honvédséget. Ennek köszönhetően, az utánpótlás folyamatos biztosítása új feladat elé állította a hadvezetést. A feladat sikeres megoldásához szükséges kidolgozni egy olyan cselekvési programot a jövőre nézve, amely már számol a potenciálisan számba vehető társadalmi rétegekkel, akár a középiskolai (de már az általános iskolai) tanulmányaik alatt is.

A honvédelmi értékek, ismeretek elterjesztése ismét éledezőben van, de még a folyamat elején járunk. Véleményem szerint az általános, még inkább a középiskolások azok a korosztályok, akiket először meg lehet célozni, s mint ilyenek, az utánpótlás szempontjából *elsődleges korosztályi célcsoportnak* is nevezhetőek. Az érintett generációk megismerése esetén egy hatékony pályaorientációs folyamatot lehet kialakítani annak érdekében, hogy minőségileg és mennyiségileg is nagyobb utánpótlásbázis jöjjön létre.

I.2 A kutatás kérdései

Kutatásomban a Magyar Honvédség rekrutációs bázisául szolgáló középiskolai korosztály (14-19 év) általános, és a honvédelem értékeivel kapcsolatos beállítódásait vizsgáltam, akik a védelmi szférában szolgálatot teljesítő önkéntes és hivatásos állomány utánpótlásának potenciális alanyai lehetnek.

Az általam vizsgált téma *multidiszciplináris* megközelítést követelt. A dolgozat fogalmi kereteinek tisztázásakor felhasználtam a szakszociológiák (*ifjúság- katoná-empirikus szociológia*) és a *pszichológia- pedagógia* tudományának (pályaorientáció-pályaválasztás) terminusait.

A téma *konceptualizálásához* feldolgoztam a szociológiai szakirodalom vonatkozó anyagát, különös tekintettel az ifjúságszociológia legújabb eredményeire. Miután a téma feldolgozása több oldali megközelítést igényel, ezért a katonai- és szociálpszichológiai szakirodalomból is merítettem. A különböző elméleti modellek tanulmányozása és adaptálása mellett az ezek ellenőrzését szolgáló hazai empirikus kutatásokat feltérképeztem és tapasztalatait hasznosítottam dolgozatomban. Munkám során számos esetben támaszkodtam az internetre, mint a fiatalok mindennapjait alapvetően meghatározó területre. Ebben a mára jelentősen felduzzadt releváns szakirodalom mellett segítségemre volt a „*Katonai alapismeretek*” tárgy bevezetése és tanítása közben felhalmozódott személyes pedagógusi tapasztalatom is.

Elemzésem során az **első fejezetben** a kutatás *fogalmi kereteit* és *hipotéziseit* tisztázom. Ezt követően a **második fejezetben** ismertetem a különböző tudományterületek releváns *elméleti* és *empirikus* munkáinak eszenciáját. Részletesen kitérek az *ifjúságszociológia* tudományterületének elméleteire, a hazai ifjúságkutatás fejlődésére, és napjaink műhelyeinek produktumaira. A **Harmadik fejezetben** a *pályaorientáció-*

pályaválasztás-toborzás közötti kapcsolatot elemzem. Itt érintem a vonatkozó *katonaszociológiai* megközelítéseket, illetve az *internet* jelentőségének fontosságát. Végül néhány gondolat erejéig bemutatom a „*Katonai alapismeretek*” tantárgy felhasználásának lehetőségeit. Ezt követően a **negyedik fejezetben** bemutatom két *empirikus vizsgálat* releváns, témám szempontjából lényeges eredményeit, ezeket összehasonlítom civil, illetve katonai katonai megrendelésre készült kutatások eredményeivel. Az **utolsó fejezetekben (5-7)** összegzem a kutatást, felállítok egy alkalmazható *modellt*, bemutatom ennek gyakorlati használhatóságát, és *javaslatokkal* élek.

Több tárgykört érintve szerettem volna választ kapni arra, hogy melyek azok a tényezők, amelyek jelentős mértékben befolyásolják a fiatalok körében kialakult honvédelemmel szembeni beállítódásokat. A kutatás szempontjából releváns kérdéseket az alábbiakban lehet röviden összefoglalni:

1. Melyek azok a lényegi kérdések, amelyek mentén a fiatal korosztályok egy része megnyerhető a Magyar Haderőben történő munkavállalásra?
2. Mik azok a mechanizmusok, melyek mentén letisztulhat a toborzást végző szervezet számára az a motivációs környezet, melynek kérdése: mi alapján alakul ki a fiatalokban pozitív attitűd a haderő irányában és milyen módszerekkel lehet ezt fenntartani?
3. Milyen új marketingstratégiára van lehetőség és szükség annak érdekében, hogy a haderő meg tudja szólítani a fiatalokat?
4. Az iskolai oktatás rendszerébe hogyan lehet eredményesen integrálni a honvédelmi szemlélet oktatását, különös tekintettel a „*Katonai alapismeret*” tantárgyra?

I.3 A vizsgálat hipotéziseinek ismertetése

Kiinduló *kutatási hipotéziseim* a Magyar Honvédség megváltozott munkaerő-piaci helyzetéhez, és a társadalmi-gazdasági- politikai feltételrendszer folyamatos átalakulásához kötődtek.

A Magyar Honvédség az önkéntes haderő-szervezetre áttérve kilépett a munkaerőpiacra. Személyi állományának biztosítása miatt rákényszerül, hogy a kezdeti, szinte csak toborzó irodákra épülő utánpótlás megoldását más technikákkal egészítse ki. Életkori sajátosságukból eredően ezt közvetlenül a középiskolás korosztállyal kezdhetik.

Ennek alapján az alábbi hipotéziseket fogalmazom meg:

1. *Hipotézisem, hogy a mai középiskolás diákok egy része érdeklődően fordul a Magyar Honvédség irányába.*

Ennek háttérében különböző okok húzódnak meg. Egyeseket a hazaszeretet, a fegyelmezettség, néhányukat a biztos munka, míg másokat a fegyverek szeretete, többeket a külföldi munkavállalás lehetősége motivál arra, hogy elgondolkozzon azon, érdemes a Magyar Haderőben munkát vállalnia.

2. *Hipotézisem, hogy a fiatalok nem rendelkeznek reális és kielégítő ismerettel a mai védelmi szféra szervezetéről és képviselőiről.*

Okait elsősorban a haderő és a társadalom között kialakult távolságban, a katonákkal való személyes találkozások hiányában, az egyre kevesebb és távolabbi családi kötődésben, a presztízsvesztésben, a hagyományos értékek erodálódásában látom.

3. *Hipotézisem, hogy a fiatalok döntő része rendelkezik magas szintű digitális kompetenciákkal, így a toborzási folyamat fontos kiegészítői lehetnek a közösségi oldalak, illetve a számítógépes katonai játékok.*

A mai fiatalok akiket Y- Z nemzedék gyerekeinek is neveznek, szinte készszinten használják a különböző multimédiás lehetőségeket. Mindezt napi rendszerességgel teszik, így nyilvánvaló, hogy megszólításuk ezeken a csatornákon keresztül lehet hatékony és sikeres.

4. *Meglátásom szerint a „Katonasuli program” és „Katonai alapismeretek” tantárgy nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy a katonai pályához és a honvédelem kérdéseire kapcsolódó ismeretek szintje akár a közeljövőben is dinamikus módon emelkedjen.*

Mindkét program viszonylag új kezdeményezés, ezért előfordulhatnak nehézségek. Ennek ellenére a saját és tanítványaim tapasztalatából azt gondolom, hogy ezekkel a lehetőségekkel sikerülhet csökkenteni a társadalmi távolságot a haderő, illetve a fiatalok csoportjai között.

Összegzés:

Kutatásom célja felderíteni, hogy a megváltozott gazdasági- társadalmi- politikai feltételrendszer milyen hatással van a fiatalok Magyar Haderő irányában támasztott elvárásaira, illetve attitűdjeire. Kutatásom alanyai a középiskolai korosztály tagja, akiket életkoruknál fogva *elsődleges rekrutációs célcsoportnak* neveztem el. Kutatási hipotéziseim szerint ez a korosztály alapvetően érdeklődően viszonyul a honvédelmi kérdésekhez, bár hangsúlyozni kell, hogy az ismereteik meglehetősen pontatlanok, esetlegesek. Véleményem szerint ezen, és a haderő irányába érzett pozitív attitűdök kialakításában nagyobb szerepet kell szánni az internetnek, illetve a televíziónak. Mindezt indokolja, hogy a fiatalok rendelkeznek ezekkel a fogyasztási javakkal, kezükben van a felhasználásukhoz szükséges digitális kompetencia, és szabadidejük nagy részét ez a tevékenységstruktúra határozza meg.

II Szakirodalmi áttekintés

II.1 Ifjúságszociológiai megközelítés

Kutatásom lényeges pontja, hogy a katonai pálya irányába történő elköteleződésben fontos szerepet tulajdoníthatunk a fiatalkori attitűdöknek. A változásokra való fogékonyság, a nagyobb mobilitási hajlandóság, a bizonytalanság érzése mind jellemzi a fiatalokat. Sok tekintetben a felnőtt társadalom részét képezik, azonban az önálló, felelős döntéshozatalra kevesen képesek. Éppen ezért lényegi kérdés, hogy megfelelő ismeretek birtokában legyünk erről a fiatal korban lévő korosztályról.

Az 1968-as párizsi diáklázadásokat követően a korszak tudományos közvéleményében is megérlelődött az a nézet, hogy az ifjúsági korosztályok attitűdjeinek vizsgálata egy önálló kutatási irányt jelent a szociológián belül. Mindezt alátámasztották azok a társadalom részéről megfogalmazott igények, amelyek érteni szerették volna az ifjúságra jellemző önálló társadalmi mechanizmusokat. Az egyre szaporodó, és szegmentáltabb kutatási projektek tényét indokolta a fogyasztói társadalom kialakulásának folyamata, a kelet európai ifjúság „*westernizációja*” mellett az a tény is, hogy a szociológusok felismerték az ifjúsági korszakváltás jelentőségét. A fiatal korosztályok behatóbb tanulmányozása után egyre erősödött az a nézet, hogy az ifjúság átmeneti korszaka a gyerekkorból a felnőttkorba (*posztadolencia*) egy külön „társadalom a társadalomban”. Ebben a közösségben is természetesen ugyanazok a társadalmi mechanizmusok munkálkodnak, mint a felnőtt populációban, mégis a közösség egésze által megfogalmazott kihívásokra adott reakciókban nagymértékű differenciálódást lehet kimutatni.

II.1.1 Az ifjúság, mint önálló életszakasz

A magyar társadalom a rendszerváltást megelőző néhány év óta folyamatos átalakuláson megy keresztül. Ennek a változó folyamatnak a szükségszerűség mellett az ifjúság lendülete, változtatni akarása adja a megújuló energiát. Hazánkban is lejátszódtak(nak) azok a fiatalokat is érintő változások, amelyek a globalizálódó világban minden fejlett országra jellemzőek. Jancsák ebben kiemelt szerepet szán az *információs társadalomnak*, és a globalizáció kiteljesedésének, a demográfiai mutatók, a munkaerő-

piaci helyzet, a családi kapcsolatok megváltozásának, a virtuális tér megjelenésének.⁹ Az általam megfogalmazott gondolatok központi kérdése arra keresi a választ, hogy az átalakuló magyar ifjúság előtt milyen válaszutak állnak. Ezekre reagálva, melyek azok a tényezők, körülmények, amelyek elősegíthetik, vagy épp negatív irányban befolyásolhatják az esetleges későbbi munkavállalási hajlandóságukat a Magyar Haderőben. A modernkor fiataljai esetében már nem használhatók a felnőtté válásra és a karrierutakra használt lineáris modellek, mert a mai generációk élettapasztalatai, és a jövőre vonatkozó kilátásai összetettebbek, kevésbé kiszámíthatóak.¹⁰

Az ifjúságszociológiával foglalkozó szakemberek egyik fontos kérdése, hogy a gyerek, az ifjúság, milyen jellemzőkkel bír(t) egy adott korszakban. Napjaink társadalmi-gazdasági változásai mentén vizsgálva a kérdést, új gondolatokhoz, az ifjúsággal kapcsolatos paradigmák átalakulásának folyamatához juthatunk. Az ifjúság a modern társadalomban sajátos pszichológiai, szociológiai, tudati jellemzőkkel rendelkező életkori társadalmi csoport, ennek ellenére nem tekinthető önálló társadalmi rétegnek.¹¹

Az ifjúság körében megfigyelhető szociológiai folyamatokat a társadalom alapszerkezetének sajátosságai határozzák meg, ugyanakkor hiba lenne azt állítani, hogy a fiatalabb korosztályok belső struktúrája, viszonyrendszere a felnőtt társadalom egyszerűsített, kicsinyített váza lenne. Jó példák erre a szubkultúrák megjelenései és virágzásai, amelyek a legtöbb esetben megszűnnek létezni, vagy alapjaiban alakulnak át a felnőttkor időszakára. Ezek, - a valamilyen sajátosságos elemmel rendelkező szubkultúrák-képesek arra, hogy az adott korosztály tagjainak egy részét befolyásolják, beállítódásaikat meghatározzák. Mivel a hasonló korosztályba tartozó fiataloknak nagy vonalakban azonosak az attitűdjeik, a világról alkotott tapasztalataik, ezért a szubkultúrák azokat az egyéneket célozzák meg, amelyek valamilyen formában eltérnek a társadalom többsége által konformnak tartott viselkedésformáktól.¹² Ez a folyamat akár figyelemfelkeltő is

---

⁹ Jancsák Csaba: *Az ifjúsági korosztályok*. - In.: Nagy Ádám (szerk.): *Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Bp.: Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.- p. 22.

¹⁰ Wyn, Johanna- Dwyer, Peter: *Új irányok az ifjúsági életszakaszok átmeneteinek kutatásában*. -In. Gábor Kálmán- Jancsák Csaba: *Ifjúságszociológia- szemelvények*, 2006. -p. 115-134.

¹¹ Gázsó Ferenc- Laki László: *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Bp.: Napvilág Kiadó. 2004.- p. 7.

¹² Cohen, Albert: *A szubkultúrák általános elmélete*. - In. Huszár Tibor- Sükösd Mihály: *Ifjúságszociológia*. -Bp.: Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, 1969. p.167.

lehet a védelmi szféra utánpótlásának a szempontjából, hiszen a hatékonyabb toborzás előkészítésében, a mechanizmusok kidolgozásában fontos szerepet játszhat a megcélzott korosztályok jellemzőinek mélyebb, alaposabb ismerete.

A magyar közoktatásban az a tanuló sikeres, aki az előre meghatározott időben, a megfelelő vizsgakövetelményeknek megfelel. Ez a rendszer nem veszi figyelembe az egyéni képességeket, a kimagasló kompetenciákkal rendelkezőket, vagy a tanulási nehézségekkel küzdőket, annak okait, a mérlegelési vagy halasztási lehetőség korlátozott. A tanulók között meglévő egyenlőtlenségek nem tűnnek el, inkább fokozódnak. Az *underclass* újratermelődik.¹³

Akik nem teljesítik a generális követelményeket, azok leszakadhatnak, és a tanulási folyamat veszteseik lesznek. Ők azok, akik nagyobb valószínűséggel háttal fordítanak az iskolának és olyan tevékenységformákat kezdenek el favorizálni, amelyben sikereket ér(het)nek el. Ezek az új viselkedési minták egyben kijelölő természetűek is, amennyiben az értékeket hordozó és átadó karakterekhez köthetőek. Az ilyen speciális igényű tanulók felismerése, és figyelmének felkeltése nem egyszeri és nem könnyű feladat. Mivel ezek a fiatalok a tanulási folyamatban rendszerint kevés sikerélményt szereznek, ezért valószínűsíthető, hogy a figyelmük, kitartásuk kellő motiváció nélkül gyorsan csökkenni fog és más, könnyebben elérhető, kisebb erőfeszítést kívánó feladatok felé terelődnek. A kezdeti lelkesedésen és érzelmi kötődésen alapuló viszonyt fel kell váltania a tudatos tervezésre, a pályaképre építő stratégiának.

A fiatal nemzedékekkel foglalkozó kutatásoknak, elméletalkotásoknak – így a fiatal nemzedékeket megcélzó kommunikációs gyakorlatnak is – figyelembe kell venniük számos tényezőt, amelyek befolyásoló erővel bírnak az érintett generációkra. Ezek közül néhány:

- Gyors értékrend változások a divat iránti érzékenységből fakadóan
- Az ifjúsági korosztályok összetételének egymás utáni radikális változásai, a fiatalok kicserélődése
- Érzelmi változásokra szenzitívebben reagálnak (nagyobb sérülékenység)
- Globalizáció (az egyént érintő kulturális „sokkhatás”)

---

¹³ Már az induláskor hátrányban vannak az iskolázatlanok, elmaradott területeken élők, az ország keleti feléből, a kistelepülésekről származók, és a hátrányos helyzetű fiatalok. Tehát az elmúlt években úgy szélesedtek a fiatalok lehetőségei, hogy a különbségek megmaradtak, sőt bizonyos területeken nőttek a fiatalok közötti távolságok. Noha az iskolába és a felsőoktatási intézményekbe járók aránya jelentősen emelkedett, a származási, etnikai és a regionális különbségek nem csökkentek.

- Individualizáció (nem a globalizáció ellentéte, inkább annak kiegészítője)
- Hedonizmus

Az ifjúsági korszak meghosszabbodott, és ez elsősorban az oktatási struktúra, és a gazdasági-társadalmi környezet átalakulásának tudható be. A fiatalok függetlenül tehetségüktől, egyre több időt töltenek az oktatási intézményekben. Ennek köszönhetően a munkába állás, a családalapítás, a szülőkről való leválás ideje mind jobban kitolódik. A meghosszabbodott ifjúsági szakasz eredményezheti a felnőtt világ normarendszerének, értékeinek átvételében észlelhető késést, illetve átkonstruálódást. Sajátos szerepformák alakulnak ki, amelyek egyes csoportok számára újfajta kulturális és fogyasztási lehetőséget teremtenek.

Az eredményes toborzás lehetősége az oktatás strukturális átalakítása miatt szintén nem kedvező: a katonai kollégiumok megszűntek vagy összeolvadtak más, közoktatási intézménnyel, ezzel együtt az önálló arculat is megszűnt, a nemzetvédelmi egyetem mozgásterre, lehetőségei, pénzügyi-, szakmai keretei egyre szűkülnek.¹⁴ A felsőoktatás expanziójával és a szakképzés, felnőttképzés átalakításával és kiterjesztésével olyan új versenytársak jelentek meg a piacon, melyekkel nem könnyű feladat lépést tartania a katonai felsőoktatásnak és a toborzó irodáknak.¹⁵

II.1.2 Ifjúságszociológiai elméletek

A magyarországi *ifjúsági korszakváltásra* a speciális jelzőt is szokták használni, és valóban számos ponton eltér attól a folyamatától, ami Nyugat-Európában lezajlott. Egyrészt

---

¹⁴ A katonai középiskolák fokozatos megszüntetéséről, vagy más profilú közoktatási intézményekbe való beolvasztásukról pontos képet ad Martinkó munkája. Martinkó József: *Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében*. Bp.: Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ. 1996. Debrecenben, a közeljövőben várható egy katonai szakközépiskola indítása, amely egyedülként folytatná az országban e hagyományokat.

¹⁵ Szerencsés esetben, mindez pozitívan is lecsapódhatna, hiszen feltételezhető, hogy a növekvő továbbtanulási lehetőségeknek köszönhetően, egy belső természetes szelekció indulna meg a továbbtanulni vágyó fiatalok közt, és eleve már csak azok érdeklődnének a professzionális katonai pálya után, akikben ténylegesen megvan a belső hajtóerő, az a bizonyos hivatástudat, amely nélkül ennek a szakmának a hiteles képviselője nélkülözhetetlen. Ugyanakkor azt is be kell látni, hogy csak ebben, a fiatalok szűk rétegében bízni meglehetősen felelőtlen lenne, hiszen egyrészt nagyon leszűkítené a rekrutáció szempontjából szóba jöhető potenciális fiatal munkavállalók körét, másrészt számos olyan szakember jelenléte szükséges a védelmi szerveknél, akik a versenyszférában is el tudnak helyezkedni „civil” munkakörökben. Tény, hogy ebben az esetben más irányú megközelítés szükséges a toborzóirodák és szervezetek részéről.

a nyugat- európai ifjúság között ez a folyamat a 70-80-as években lezajlott, több évtizedet vett igénybe, és a gazdasági társadalmi környezet is eltérő volt, mint hazánkban.¹⁶

Az *ifjúsági korszakváltás* egyik következménye és kiváltója is egyben az oktatás expanziója, vagyis a 15-29 évesek korosztályában a fiatalok egynegyede egyetemre, főiskolára jár. Az a tény, hogy a fiatalok tanulnak, kihat az ifjúság rétegösszetételére, az életvezetésükre, az élettervezésükre. Kitolódott az ifjúsági életszakasz: a fiatalok egyre hosszabb ideig tanulnak, egyre később kezdik el az önálló életet, a munkavállalást, a családalapítást.¹⁷

Az ifjúságcentrizmus elmélete szerint, amely Bourdieau tőke-elméletére épül, a kulturális tőke megszerzése közben egyre erőteljesebben jelentkezik az ifjúsági kultúra elhatárolódása, a felnőtt társadalom többségi kultúrájától, amely az egyént, az individuumot állítja a központba. A fiatalabb korosztályoknál fontos szerepet játszhat a példakép-választás, a választott értékkel való azonosulás. A szülők mellett az iskolák és az erre szakosodott ifjúsági szervezetek feladata és felelőssége az, hogy kellő tájékoztatással, folyamatos marketing- és reklám tevékenységgel olyan példákat mutassanak a fiatalok számára, amelyek követhetőek, követendőek, és az Ő alakuló, formálódó értékrendjükbe is beleillik, szervesen illeszkedik.

A fiatalok ifjúságcentrizmusának kialakulásához fontos megérteni és megismerni a saját korosztályuk, nemzedékük gondjait, legfontosabb kérdéseiket. A fiatalok problémáit helytelen azokkal a jelzőkkel jellemezni, mint a felnőtt társadalomét. Az Ő értékrendjük, vágyaik, attitűdjeik is mások, és a lehetőségeik, az őket érő behatásokra adott válaszaik is mások lesznek. Ezeket a problémákat természetesen egyéb tényezők is befolyásolhatják, módosíthatják. A regionális különbségek, munkaerőpiaci-helyzet, a helyi szokások,

---

¹⁶ A nyugat-európai ifjúsági korszakváltás a munkaerőpiac átalakulása közben történt. Az egyetemista lét egyre nagyobb rétegek számára lett elérhető, s közben munkát is vállaltak. Hollandiában például a fiatalok pénzének egyharmada származik a szülőktől, jelentős hányada pedig a munkavállalásból és állami támogatásból.

¹⁷ Jürgen Zinnecker szerint két ifjúsági korszakról beszélhetünk: az egyik az ipari társadalomra jellemző átmeneti ifjúsági, a másik a posztindusztriális társadalomra vonatkozó iskolai ifjúsági korszak. Az átmeneti korszakban egy korlátozott ifjúkorról, ifjúsági életszakaszból van szó. Az ifjúkor a szakma megszerzésére korlátozódik, korán munkába kell állni, amelyet gyorsan követ a házasság és az első gyerek. Az átmeneti korszak a nyugati társadalomban a hatvanas évek elejétől kezd felbomlani, míg ezzel szemben a volt szovjet tömb országainak társadalmaiban a hatvanas évek elején kezd kibontakozni. A posztindusztriális társadalomban az ifjúkor egyre inkább kitolódik. Ez összefügg az iskolai idő megnövekedésével. Az iskolai ifjúsági korszak a hetvenes évektől kezd kibontakozni Nyugat-Európában és a nyolcvanas évek elején kezd egyre meghatározóbbá válni. Magyarországon ez a folyamat a rendszerváltás után vált elérhetővé, és azóta eltérő intenzitással tart. Zinnecker, Jürgen: *Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások a Német Szövetségi Köztársaságban*. –In. Gábor Kálmán (szerk.): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, 1992. p. 35.

család- iskola kontextus, mikro- makroszociológiai tényezők, stb... A társadalmi szinten is jelentkező generációs viták már a serdülőkorban elkezdődnek.¹⁸

II.1.3 A fiatalok értékrendjének alakítói: család-iskola-kortárs csoportok

Ebben a korosztályban a szülők generációjának meghatározó szerepe tagadhatatlan. A fiatalok státusza labilis, nagymértékben köthető a szülők társadalmi helyzetéhez. Az életforma, az életstílus legfontosabb alakítói a szülők a középiskolai évek kezdetéig. Ezt követően a diák tevékenységszerkezete, szabadidős tevékenysége, motivációs köre erősen eltérhet a szülőktől. Az iskola, vagy a kortárs csoportok kulturális integrációja háttérbe szoríthatja a szülők szociális integrációját. A család szociális, kulturális háttere közvetlen hatást gyakorol az iskolázottságra és a fiatalok pályaválasztására, ugyanakkor e tényezőket a középiskola is erőteljesen megváltoztathatja.

Az ifjúsági korszakváltással kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet a csoportstruktúra és az értékek megváltozásának folyamatára. A fiatalok nagy részét már nem vonzzák a kollektív szolidaritástudatot igénylő kezdeményezések, a hagyományos értékek mentén létrejött közösségek lassan megszűnnek, de legalábbis nem játszanak olyan fontos szerepet az egyének életében, mint akár néhány évtizeddel ezelőtt.

A modern korban az emberek életútja egyre inkább olyan projektekből áll, amelyek autonómok, és nem feltétlenül képeznek egy koherens egészet az életút folyamán. A projekteket folyamatosan igazítani kell a változó körülményekhez, amelyben az ifjúságnak kedvezőbb pozíciói vannak. A modern ifjúkorban új szakaszok jelennek meg: kora serdülőkor, késő-serdülőkor, posztadoleszcencia, fiatal felnőttkor, túlkoros fiatal felnőttek.

---

¹⁸ Mannheim megállapítása szerint a nemzedéki szerveződésnek három, egymástól jól elhatárolható szintjét lehet megkülönböztetni:

- Első szint: a fiatalok ugyanazon korcsoport tagjaként közös élményre, tapasztalatra tesznek szert. Ehhez természetesen szükséges az adott kultúra mindenki által való ismerete, elfogadása, és a szabályok betartása.
- Második szint: A nemzedéki elhelyezkedés, amely egyben azt is jelenti, hogy a hasonlóan elhelyezkedő korosztályok potenciálisan egymásra orientálódnak, és próbálnak kialakítani olyan életcélokat, életstílusokat, melyek közösek, és azonos életutat tesznek lehetővé.
- Harmadik szint: az aktualizáció, mely kapcsán kialakul a nemzedéki egység. „Azon egyének csoportja, akik – a társadalmi kulturális fejlődést figyelembe véve – közös helyzetértelmezést, közös attitűdöket és cselekvési formákat alakítanak ki.

Mannheim, Karl: *A nemzedéki probléma*. In. Huszár Tibor- Sükösd Mihály: *Ifjúságszociológia*. Bp.: Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, 1969. p. 111.

A fiatalok értékrendjének formálásában több szereplő érintett. Az első – értékrendet alakító társadalmi intézmény – a *család*, amelynek értékorientációs törekvései nem minden esetben egyeznek meg az iskola által közvetített értékekkel, ebben szerepe lehet a tudás egy bizonyos fokú devalvációjának (vállalkozó család), a közsféra pénztelenségéből fakadó megítélésnek is. A magyarországi civil szféra elégtelensége, a szülő-iskola-diák párbeszéd szinte teljes hiánya is magyarázatot szolgáltat arra a kérdésre, hogy miért ilyen nagymérvű a meg nem értettség a diák nevelésében, erkölcsi fejlődésében résztvevő két legfontosabb szereplő, a család és az iskola között.

A családnak, – amely a fiatalok korának előre haladtával egyre inkább veszít a hagyományos értéket adó, mintaállító funkciójából –, fokozatosan át kell engednie a terepet az iskolának, a kortárs csoportoknak, de a középiskola kiválasztásának felelőssége rendszerint továbbra is a szülőket terheli. A családok gyerekeiket érintő továbbtanulási stratégiáját nagymértékben meghatározza a szülők társadalmi státusza. A társadalmi hierarchia alján elhelyezkedők elsődleges célja, hogy a gyermeknek tanulási lehetőséget biztosítsanak, akár a lehetséges erejükön felül is. A hátrányos szociális helyzetű gyerekek tanulására fordítható szociális kiadások – az iskolafenntartók oldaláról - egyre csökkennek, amely indokoltá tesz egy ösztöndíjrendszer kialakítását, amire van is példa.¹⁹ A hátrányos szociális helyzet nem jelenti azt, hogy a tanuló iskolai eredményei is gyengébbek lennének, sőt sok példa mutatja, hogy a tanulmányi eredményekre alapozó kiugrási lehetőséget figyelembe véve jobb tanulói morált lehet felfedezni e diákoknál.

A fiatalok értékrendjét alakítani tudó másik társadalmi intézmény maga az *iskola*. A rendszerváltás utáni változások az oktatás minden területén éreztették hatásukat. A szakemberek hiányától kezdve az elemi oktatási lehetőségek fenntartásáig, a sorozatos

---

¹⁹ A Magyar Honvédelmi Miniszter által kihirdetett Béni Balogh Ádám ösztöndíja középiskolás tanulók részére. A pályázat kiírásának célja a középiskolás tanulók érdeklődésének a honvédelmi tevékenység felé történő orientálása. Feltételei: a középiskolai tanulmányaikat megkezdő, kizárólag magyar állampolgársággal rendelkező, 8. osztályban év végén legalább 4,50 vagy annál jobb tanulmányi átlagot elérő, példás magaviseletű tanulók, továbbá azok a középiskolai tanulók, akik a 2009/2010-es tanévet 4,50 vagy annál jobb eredménnyel teljesítették a 9., 10., 11., illetve 12. évfolyamon. A pályázat elbírálásakor előnyt jelent: a katonai alapismeretek tantárgy tanulása; szülő(k) a HM vagy az MH hivatásos, szerződéses, nyugállományú tisztjei, tiszthelyettesei, közalkalmazottai, köztisztviselői; a hátrányos szociális helyzet, Országos Bevetési Próbákon történő részvétel, kiemelkedő eredmények. Az ösztöndíj havi mértéke a mindenkori köztisztviselői illetményalap 33%-ának (jelenleg 12 755.-Ft) személyi jövedelemadó-előleggel növelt összege, amely a tanév időszakában (10 hónap) a pályázó (középiskolai tanuló) nevére nyitott bankszámlára havonta kerül folyósításra.

Forrás:Pályázatfigyelő:http://www.pafi.hu/_pafi/palyazat.nsf/a67d5399d32e8c43c1256b410064432e/069db8d9ac3d2810c12575c80027d01a?OpenDocument

átszervezéseikig számtalan problémával kell(ett) megküzdenie a fenntartóknak, az oktatási-nevelési munkát folytató intézményeknek

A harmadik szereplő a *kortárs csoportok*, akik sokszor csak azért kerülnek előtérbe, mert a másik kettőt alpból elutasítja a fiatal. A kapcsolattartásban csaknem kizárólagos szerepet kapnak a különböző multimédiás eszközök. Ugyanakkor az egyenlőtlenség ebben a szegmensben is jelentkezik, mert vannak, akik nem rendelkeznek elegendő felkészültséggel, kompetenciával ezek használatára, hiszen sem az iskola, sem a hátrányos helyzetben lévő család nem készíti, nem készítheti fel a megfelelő adaptációs képesség elsajátítására.

II.1.4 Ifjú generációk a tudásalapú társadalomban

A fogyasztói-társadalom elnevezés mellett egyre többen használják napjaink társadalmának jellemzésére az informatika fogalmát.

A sikeres tanulási stratégiák kialakításában és fenntartásában az információs társadalom gyermekének leginkább az információra van szüksége. Többek közt ez az egyik forrása a tudástőke megalapozásának, főleg azokban a családokban, ahol ezt nem teszi lehetővé a szülők generációja. Az Internet alapvetően nem csak tudástőke, hanem a Bourdieu-modell másik alapvetéseként számon tartott kapcsolati tőke megteremtésében, felhalmozásában és megtartásában is szerepet játszik, manapság – egyes csoportoknál, a fiataloknál fokozottan – egyre kizárólagosabb jelleggel.²⁰ A tudásszerzés napi rutinja is alapvető átalakuláson megy keresztül. A hagyományos papír alapú tudás egyre háttérbe szorul, hiszen az Internet kínálja tájékoztatói lehetőségek gyorsabbak, olcsóbbak és nem egy esetben pontosabbak is. Nemeskéri munkájában kimutatja, hogy az Internet hozzáféréseinek lehetősége regionális, település típusok, és a szülők iskolai végzettsége szerint is eltéréseket mutat. E szerint a diplomás, városi, azon belül fővárosi gyerekeknek nagyobb esélyük van a világhálón való ismeretszerzésre.²¹ Több, a fiatalok körében történt

---

²⁰ A hagyományos, kézzel írt levelek egyre inkább csak ünnepi alkalmakkor kerülnek előtérbe az adott nap egyediségét hangsúlyozva (születésnap, névnap stb...) a hétköznapi kapcsolattartás a technológiai fejlődésnek köszönhetően ma már nagyrészt a világhálón történik, elsősorban elektronikus levelek, vagy közösségi oldalak segítségével.

²¹ Nemeskéri István: *Informatikai eszközök fogyasztása*. - In. Szabó Andrea- Bauer Béla- Laki László (szerk.): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I.* – Bp. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. 2002. p. 53.. A digitális szakadék fogalma a 90-es évek második felében jelent meg a szociológiában, elméleti alapját azok a diffúziós modellek jelentik, amelyek az innovációk társadalmi elterjedésére születtek. Feltételezi, hogy az új technológiák, ezen belül az internet főként társadalmi- gazdasági egyenlőtlenségekhez vezetnek. A

kutatás is arra hívja fel a figyelmet, hogy a hazánkban kialakuló helyzetet a digitális egyenlőtlenség fogalmával lehet azonosítani.²² A Századvég alapítvány gondozásában megjelent 2009-es kutatás foglalkozik a digitális egyenlőtlenség megszüntetésének lehetőségeivel.²³

Az eszközök minőségének és arányának változása folyamatosan jobb eredményt mutat, egyrészt a Sulinet-program idejében százezrek otthonában terjedt el a személyi számítógép-használat, másrészt a számítástechnikai eszközök, és az Internet-hozzáférés árának csökkenése szintén a jobb ellátottság irányába történő elmozdulást jelentik.²⁴ Az Internet használata azonban nem mindenki számára elérhető, hiszen a technikai igény mellett számos kritériumnak, készségnek is a birtokában kell lennie annak, aki eredményesen akar tájékozódni a világhálón.

A haderő interneten történő megjelenése egyre inkább elengedhetetlenné válik a fiatalok figyelemfelkeltése miatt. Úgy vélem, a hozzáférés egyenlőtlenségét kognitív-kulturális tényezők is befolyásolják, ilyenek az életstílusból és tudásstílusból fakadó eltérések. A társadalmi támogatás és szükségszerűség ellenére még ma is vannak a fiatalok közt olyanok, akik megszólítására csak a hagyományos marketing lehetőségek állnak rendelkezésre.

---

társadalmi digitális szakadék fogalma egy olyan dichotóm modellt jelöl, amelyben az információhoz hozzáférők, és nem hozzáférők szerepelnek. A csoportok társadalmi-gazdasági meghatározottságai: jövedelem, iskola, szülők, kor, etnikai- regionális hovatartozás. Manapság ezt a modellt a dichotóm jellege miatt egyre többen megkérdőjelezzik, helyette a digitális egyenlőtlenségek fogalmát használják, és kutatják. A digitális egyenlőtlenség főbb dimenziói: eszközök minősége, használat autonómiája, a használathoz szükséges készségek és tudások megléte, társadalmi támogatás, a használat céljának dimenziói, nyelvtudás.

²² Nagy Réka: *Digitális egyenlőtlenségek a magyar fiatalok körében.* –In. Szociológiai Szemle, 2008. 1. sz. p.33-59. ; Bernát Anikó- Fábián Zoltán: *Digitális írástudatlanság, társadalmi szegmentáltság.* -In. Kolosi Tamás- Tóth Mihály (szerk.): *Társadalmi Riport 2008.* Bp.: Tárki, 2008. p. 66-89

²³ Infokommunikációs szolgáltatások demokratizmusa. Az eMagyarország pontok működésének társadalmi és szociális hatásai az ifjúságra. Századvég Alapítvány, 2009.

²⁴ Meg kell jegyezni, hogy az ország növekvő Internet- lefedettsége még mindig nem éri el a nyugat- európai adatokat. Mindemellett a szolgáltatás színvonalában, és árában is nagy regionális eltérések lehetnek. A legnagyobb különbségek, és ezzel együtt hátrányok a havidíjban, a korlátlan hozzáférés nagyságában, a maximális sávszélesség alkalmazásában érhető tetten leginkább.

II.1.5 Magyarországi kutatóközpontok

A hazai ifjúságkutatás története a 60-as évek második felére nyúlik vissza, amikor a hazai ifjúsági szubkultúrák a könnyűzenei irányzatokhoz, illetve egyetemekhez kötődtek²⁵. A korszak ifjúságszociológiai irodalma gazdag, a Huszár– Sükösd szerzőpáros által írt Ifjúságszociológia nagy hatással volt a későbbi kutatókra is. A 80-as évek végétől elsősorban Gábor Kálmán köré csoportosult szociológusok kezdték el a fesztiválkutatásokat, majd a rendszerváltást követően több ifjúságkutató centrum alakult ki.

Napjaink hazai ifjúságkutatása immár több évtizedes hagyományokra épülve decentralizáltan, több kutatóhelyen zajlik, melyek fő profilját általában nem ezek a kutatások adják. Az egyetemek szociológia, pszichológia magatartástudományi tanszékei mellett a Magyar Tudományos Akadémia is végez ifjúságkutatásokat.

Az állami fenntartású kutatóintézetek közül kiemelhető a Felsőoktatáskutató Intézet, az Országos Közoktatási Intézet és az Országos Kriminológiai Intézet. A rendszerváltás óta az egyetlen – fő kutatási területének az ifjúságkutatást tartó – intézete a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet volt, amely 2001-ben beleolvadt a Szociális- és Munkaügyi Minisztérium Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézetében működő Gyermekek- és Ifjúságkutatási Főosztályba. Nevéhez fűződött a rendszerváltás utáni első rendszeres hazai nagymintás ifjúságkutatás, az *Ifjúság2000 Ifjúság2004* és *Ifjúság2008*. Szintén hozzájuk kapcsolhatók a határon túli kutatások: *Mozaik2001* és *Mozaik2007* címmel. Ezen kutatások alapján a fiatalokat érintő legégetőbb problémák a munkanélküliség kérdése, a lakáshelyzet, az iskolarendszer megváltozása és a munkaerőpiacra való kilépés kitolódása. E kutatások legfontosabb célja a magyarországi és határainkon túl élő fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről való vertikális és horizontális tájékozódás. Több témakör köré csoportosítják a kutatásaikat, mint például ifjúsági szolgálatok, kulturális fogyasztás, társadalmi közérzet, sportolási szokások.

A *Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat* a hazai ifjúságügy egyetlen államigazgatási intézménye. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium ifjúságpolitikai háttérintézményeként a szolgálat stratégiai céljai az ifjúsági munka szakmai fejlesztése, a

---

²⁵ A hazai ifjúságügy történetének fejlődését Nagy Ádám 4 történelmi korszakhoz kapcsolja: 1. Dualizmustól az első világháborúig, 2. két világháború közt, 3. a második világhégestől a rendszerváltásig, 4. a rendszerváltás után. Nagy Ádám: *Az ifjúságügy története Magyarországon*. –In. Nagy Ádám (szerk.): *Ifjúságügy, ifjúsági szakma ifjúsági munka*. Bp.: Új Mandátum Könyvkiadó, 2007. p. 199-223.

fiatalok demokratikus társadalmi részvételének elősegítése, és az ifjúsági munka és módszertan társadalmi elismertetése.

2001-ben alapították az *Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központot* (EIKKA), melynek ifjúságkutatásait két nagy kérdéskör köré lehet csoportosítani. Egyrészt fesztiválkutatások (értékkorientáció, szabadidős tevékenység pártszimpátia vizsgálata), másrészt a felsőoktatásban tanuló diákok vizsgálata (milyen igények merülnek fel a hallgatókban, és ezt mennyire látják teljesülni). 1997 óta évenként végeznek ifjúságszociológiai kutatásokat.

Az *ECHO Oktatókutató Műhely* 2003-ban alapította meg a *Survey Szociológiai Kutatóintézetet*, amely települési szintű ifjúságkutatásokat végzett, önkormányzati igényt kielégítve ezzel. A kutatások kitértek a fiatalok értékrendjének változásaira, az életkezdesi stratégiák kialakítására. Több éves együttműködés során a Magyar Honvédség meghatározott intézményeinek információs igényéhez igazodva végezték a lakosok honvédséggel kapcsolatos attitűdváltozásának vizsgálatát. E kutatási főirány keretén belül elméleti és alkalmazott társadalomtudományi adatfelvételekre egyaránt sor került. Ezek között a HM Zrínyi Kommunikációs Kht megrendelésére elemezték a Magyar Honvédség lakossági megítélését 2002-2005 között több hullámban, összesítették és értelmezték a toborzó gyakorlatokon részt vett fiatalok szerződéses katonai szolgálat iránti hajlandóságát.²⁶

Hiánypótlónak is tekinthetjük a nyolcadik éve (első megjelenés 2003), negyedévente megjelenő ifjúságelméleti folyóiratot, az *Új Ifjúsági Szemlét*, amely jelenleg Magyarországon az egyetlen ifjúságkutatást főprofilként bemutató periodika. Természetesen számos más folyóiratban (pl. Szociológiai Szemle, Pszichológiai Szemle, Educatio, Replika, Kultúra és Közösség stb...) jelennek meg ifjúságkutatási eredmények. Általánosságban elmondható, hogy a magyar ifjúságkutatásban, az intézményi és finanszírozási adottságok miatt is hiányoznak a rendszeres, visszatérő vizsgálatok, melyek alapul szolgálhatnának egy átfogó kép kialakításához a fiatalok életéről.

---

²⁶ Forrás: http://www.echosurvey.hu/index.php?pg=menu_48 (2011-05-07)

Összegzés:

Az ifjúsággal foglalkozó szociológiai szakirodalom kiemelten kezeli az ifjúsági korszakváltás fogalmát, és az ebből eredő, döntően a fiatalokra jellemző sajátosságokat. Ahhoz, hogy megszólításukra hatékony kommunikációs stratégiát alkalmazzunk, szükséges ezeknek - a korosztályból eredő - speciális körülményeknek az ismerete, az ezekhez való alkalmazkodás. Figyelembe kell venni, hogy a fiatalok értékrendje folyamatosan változóban van, és ennek alakítói is átalakulóban vannak. A család és iskola, mint elsődleges vonatkoztatási csoportok egyre kevesebb ideig játszanak meghatározó szerepet, és helyüket egyre fiatalabb korban átveszi a kortárs csoportok értékadó mintája. A hagyományos, konzervatív értékrendektől távolodva az individuális, egyéni tevékenységformák felé tart a fiatalság, amelyek távol állnak a honvédelem számára fontosnak és értékesnek tartott értékektől. Ezért lényeges momentum, hogy a megszólítás minél korábbi életszakaszban megtörténjen, akkor, amikor még könnyebben, és talán mélyebben kialakítható a honvédelemmel kapcsolatos értékek szeretete.

A hazai ifjúságszociológiai kutatások elegendő mennyiségben állnak rendelkezésünkre, napjainkban is számos tudományos kutatóhelyen foglalkoznak az ifjúságot érintő kérdésekkel. Ezek közül is ki kell emelni a szegedi kötődésű EIKKA-kutató központot, valamint a nagymintás mintavétellel dolgozó Ifjúság2000, 2004, 2008 kutatásokat.

III A pályaválasztás és összetevői

III.1 Pályaorientáció- pályaválasztás

A fogalmak az 1980-as évektől kezdve terjedtek el hazánkban, és azt a szemléletet tükrözik, mely szerint a *pályaválasztás* nem egyszeri döntés, hanem olyan folyamat, amely döntéssorozatokból épül fel. A *pályaorientáció* fogalmi meghatározása több összetevőt takar.²⁷

A Sulinet-digitális tudásbázis portálon található megközelítés szerint, a pályaorientáció általános célja, hogy segítse a tanulók pályaválasztását (NAT: 2002). Felhívják a figyelmet, hogy ennek több meghatározó eleme is van, mint például az egyéni adottságok, képességek megismerésén alapuló önismeret fejlesztése.

Kenderfi megközelítésében a pályaorientációs folyamat egy olyan tanulási eseménysor, amelynek kettős összetevője van: egyrészt ki kell alakítani egy folyamatos igényt a munka világában való tájékozódás irányába, másrészt az önismeret révén képesnek kell lenni eligazodni a változások között.²⁸

Szilágyi értelmezésében a pályaorientációt tartalma szerint három fontos tényezőre kell bontani: *önismeret, képzési lehetőségek ismerete, pályaismeret*. Mindennek az alapja az önismeret, az a képesség, hogy a fiatal pályaválasztási döntés előtt álló személy rendelkezzen az életkorának megfelelő érettséggel, öndefinícióval, megfelelően tudjon alkalmazkodni az őt körülvevő társadalmi- gazdasági környezethez.

A *pályaismeret* fontossága elvitathatatlan. Napjaink információdömpingjében olyan mennyiségű impulzus ér minket a különböző pályák világára vonatkozóan, amelyek között nehézséget okoz a tájékozódás. A pályaismeret sosem kész tudásanyag, hiszen állandóan változik, folyamatosan fejleszteni, tanulni kell. A pályaismeret a munkatudományokon

---

²⁷ Völgyesy történelmi dimenziókba helyezi e két fogalmat, ezzel is elhatárolva egymástól eltérő jelentésüket. Szerinte pályaválasztásról a nagy francia forradalom után bekövetkező társadalmi modellváltás után beszélhetünk. A hazai viszonyokat tekintve még később, a világháborúk korszaka után. Erre is jellemző, hogy a magyar társadalom kényszerpályái miatt, csak részleges pályaválasztást lehet említeni. A jelenkor, a 21. század teremtette meg azokat a lehetőségeket, hogy pályaorientációról beszélhetünk. Völgyesy Pál: *A pályaválasztási tanácsadás történetének áttekintése hazánkban*. –Gödöllő, Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar Tanárképző Intézete, 1996.

²⁸ Kenderfi Miklós: *Munkaiügyi ismeretek- Pályaorientáció*. -In: Pszichológiai módszerek a munkavállalási készség fejlesztésére. (szerk.): Hantos, Jármi. Gyermekvédelmi füzetek. FICE. Budapest, 2007

belül rendszerezi és leírja azokat az ismérveket, amelyeket a munkát végző embernek a pályán a foglalkozástevékenységgel kapcsolatban, mint követelményt, feladatot figyelembe kell vennie.²⁹

A leendő munkavállaló számára számtalan lehetőség nyílik a pályaismeretének a bővítésére. Egyrészt megteheti ezt egyszerű információszerzéssel, állásbörzéken, nyílt napokon, katonai rendezvényeken, toborzó irodákban, kiadványokon, Interneten keresztül. Másrészt lehetőség nyílik a saját tapasztalatszerzésre. A katonai pálya iránti vonzódás kialakításában ennek a faktornak jelenleg nincs nagy szerepe, de már láthatóak olyan kezdeményezések, amelyek ezt hivatottak ellentételezni (katonasuli program, együttműködés iskola- helyőrség között, laktanya látogatás lehetőségei). A harmadik szegmens a tanácsadókkal folytatott beszélgetés munka folyamán, amely elsősorban a toborzó irodákon, illetve az általuk ezzel a céllal szervezett rendezvényeken keresztül valósul meg.³⁰

Völgyesy szerint különbséget kell tenni pályaválasztás, és pályaaorientáció fogalmi között, hiszen míg az előző egyszeri, visszavonhatatlan döntési kényszert sugall, a második sokkal inkább szemlélteti a jelenkor piaccgazdasági viszonyait, és az arra adandó válaszlehetőségeket a munkavállaló részéről. A pályaaorientáció az Ő megközelítésében egy olyan folyamat, amely sok apró, egymást támogató lépésből áll, egy valóságos döntéssorozat.

A pályaválasztás fogalmi értelmezését, a kutatásomban szereplő kérdéskör miatt kifejezetten fontosnak tartom. Úgy vélem, hogy a katonai szerepvállalást fontolgató fiatalok között, a katonai szolgálat iránti pozitív beállítódás nem feltétlenül ad-hoc jellegű érzés. Véleményem szerint a katonai pálya egy olyan tudatos választás, amely akár hosszú távú felkészülést is igényelhet az egyén részéről. Gyermekkori emlékei között mindenkinek szerepel József Attila: Altató című verse, melyben a tűzoltó mellett a katonai hivatást emeli ki elsősorban, mint lehetséges foglalkozás. Tény, hogy a későbbiekben is ki lehet alakítani vonzódást a fegyverek, a szolgálat irányában, de az egészen fiatalkori élmények is meghatározóak lehetnek ennél a szakmánál.

---

²⁹ Völgyesy Pál: *Pályaismeret*. –Gödöllő: Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar Tanárképző Intézete, 1995.

³⁰ Lipka Violetta megemlíti, hogy a veszprémi toborzó Iroda széles körben alakított ki együttműködést a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitánysággal, tűzoltósággal, ÁNTSZ-szel, Vöröskereszttel, Országos Mentőszolgálat, és a katasztrófavédelem megyei képviselőivel. Lipka Violetta: *A katonai toborzás néhány eszköze és fontosabb eredményei a 2008-as évben Veszprém megyében*. –In. Seregszemle, 2008. 3. sz. p. 14-17.

Papula szerint a pályaválasztási döntés legoptimálisabb időszaka fejlődés- lélektani szempontból a kora ifjúkor; ezt a helyzetet erősíti, hogy a tankötelezettség 18 év, így az iskola szerepe megkerülhetetlen.³¹

A pályaválasztás szempontjából az iskola szerepének tényét kiemeli Bourdieu elképzelése is.³²

A pályaválasztás azt jelenti, hogy az összes rendelkezésre álló és ismert alternatíva közül, célunknak megfelelően kiválasszunk egy olyan foglalkozást, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom és a magunk számára hasznos munkát végezzünk. A pálya kiválasztásának folyamata döntéssel zárul, ami után megkezdődik a fiatal tanulmánya a szakmai munkára.

A pályaválasztási elméleteket vizsgálva Szilágyi és Völgyesy öt kategóriát állított fel.

1. Pályaalkalmasságra alapozó megközelítés (Parsons)
2. A személyiség pszichológiai dinamizmusára épülő elméletek (Ann Roe)
3. A döntést, mint centrális mozzanatot kezelő elméletek (Ries)
4. A fejlődéselvet hangsúlyozó elméletek (Super)³³
5. Szociokulturális meghatározottságra épülő elméletek (Kohli)

---

³¹ Papula Lászlóné: *Mi leszel ha nagy leszel? A pályaválasztást meghatározó tényezők.* –In. Bólyai Szemle, 2008. 1. sz. p.33-44.

³² Szerinte az iskolában szerzett „jogosítványok”, képzettséget igazoló papírok soha nem vesznek el, vagyis tulajdonosa a későbbiekben is azokkal az elismerésekkel rendelkezik függetlenül attól, hogy az adott titulus mögött van-e tényleges teljesítmény. Ennek következtében a fiatakkort sokan ezen elismerések megszerzésének korának tartják, ezzel is nagyobb individuális szabadságot biztosítani önmaguknak a személyes életút alakítása folyamán. A kulturális tőke megszerzése időbe telik, és Bourdieu szerint az egyénnek minél több ideje van arra, hogy megfelelő minőségű kulturális tőkére tegyen szert, annál nagyobb előnnyel érkezik a társadalmi mezőbe. Ennek köszönhetően a posztindusztriális társadalmakban a kitolódott iskolai jelenlét azt eredményezi, hogy a fiatalok zöme jellemzően a kulturális frakció követőjévé válik. Bourdieu, Pierre: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratemelődése.* –Bp.: General Press Kiadó, 2008. p.124-130.

³³ Kutatásom tárgyát tekintve a fejlődéselvet hangsúlyozó elméletet részletesebben be kell mutatni. Ez a modell a pályaválasztást életkori szakaszok szerinti tagolásban közelíti meg. Ebben a struktúrában a kutatás alanyait – korosztályukból eredően- az első két korszak jellemzői érintik. Ez alapján az első fázis három szakaszra osztható, melynek utolsó periódusának (13-14 éves kor) jellemző viselkedésformája a képességek alapján való tájékozódás a szakmai követelményekről. A második fázis első szakasza a puhatólózás időszaka (15-17 éves kor), ahol a kipróbálásnak, kísérletezésnek, szerepazonosulásnak van az ideje. Ez az időszak szinte megfeleltethető a középiskolai képzés egész időszakának, így e korosztály iránti ismeretátadás szükségessége és fontossága nem szorul magyarázatra. Ezt követi az átmeneti fázis (18-21 éves kor), amelyben hangsúlyosan szerepel az önmegfogalmazás, identifikációra való törekvés, a domináns érdeklődési irányok realizálása, konkrétan a pályaválasztás. Természetesen a fenti besorolás egy általános elmélet, ettől való eltérés mindkét irányba elképzelhető.

Szilágyi és Völgyesy leszögezi, hogy a pályaválasztást nem a személyiség fejlődésével összefüggő, szükségszerűen bekövetkező kritikus pontként kell értelmezni, hanem a személyiségtényezők fejlettsége, és a pályaválasztási döntés minősége között közvetlen kapcsolatot tételeznek fel.

Annak a megítélésére, hogy egy adott személy a megfelelő időben a számára leginkább megfelelő döntést tudja hozni a *pályaválasztási érettség* fogalmát használjuk. A pályaválasztási érettség nem más, mint a személyiség olyan fejlettségi állapota, mely lehetővé teszi az elhelyezkedési lehetőségeknek és a személyiségnek megfelelő adekvát pályát, másrészt biztosítja a szakmai képzés minimális sikerét, felébreszti a tanulóban a szakmai beilleszkedésre való törekvést.³⁴

A pályaválasztási döntés előkészítése közben célszerű megtalálni azokat a személyiségjegyeket, amelyeket úgy lehet fejleszteni, befolyásolni, hogy a döntés pillanatában egy érzelmileg megalapozott, a személyiség megfelelő önértékelésére épülő szerepelképzelés alakuljon ki. Ez az alapja a beválásnak.

III.2 A toborzás fogalomrendszere

Az önkéntes haderő kialakítása előtt szükségessé vált egy toborzó rendszer felállítása, kialakítása. A toborzó rendszer 2001 óta működik.³⁵

Ebbe a szervezeti struktúrába tartoznak a Toborzó és Érdekvédelmi Központok, valamint a Toborzó és Érdekvédelmi Irodák is.

A hadkiegészítő parancsnokságok rendeltetései közül – a Hvt. 60. § alapján – az egyik feladatuk: illetékességi területükön a honvédség állományának toborzás útján történő kiegészítése.

Ennek a feladatnak eddig sikerült megfelelni, bár a szakirodalom több helyen kiemeli, hogy létszámproblémával csaknem minden önkéntesség alapján működő haderő

---

³⁴ Rókusfalvy Pál: *Pályaválasztás és pályaválasztási érettség*. Bp.: Tankönyvkiadó. 1969.

³⁵ 2007-ben a Magyar Köztársaság Kormányának 2118/2006. számú határozata alapján – a megyei (fővárosi) hadkiegészítő parancsnokságok jogutódjaként – 2007. január 1-jétől a katonai igazgatás területi szerveként megkezdte működését a Magyar Honvédség Kelet-Magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság (székhelye: Szolnok) és a Magyar Honvédség Nyugat-Magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság (székhelye: Veszprém).

küzd kisebb-nagyobb mértékben. A meglévő rendszer problémáinak mélységére hívja fel a figyelmet Földesi, aki megállapítja, hogy a toborzórendszer merítési közege kezd kimerülni, nincs jelentkező, illetve egyre nagyobb a megélhetési szerződésesek köre.³⁶ Ennek némileg ellentmond az a gondolat, mely szerint a gazdasági válság elmúlásával a honvédség toborzórendszerében megjelenő „kényszer- munkavállalók” száma csökkenni, a motivált, hivatástudattal rendelkezők száma növekedni fog.³⁷

Dúl megállapítása szerint az önkéntesség elvén alapuló professzionális haderő személyi utánpótlása tartósan kisebb-nagyobb mennyiségi, minőségi hiánnyal küzd.³⁸ Mindezt megerősíti Szabó is, aki megállapítja, hogy a kidolgozott stratégiai elképzeléseket nem minden esetben lehet megvalósítani.³⁹

A haderő működésének, és a szerteágazó feladatrendszeréből eredő kihívásoknak csak abban az esetben tud megfelelni, amennyiben a személyi állomány utánpótlása folyamatosan biztosított. Ebben a mechanizmusban figyelembe kell venni a szervezet támasztotta mennyiségi és minőségi követelményeket. A mennyiségi megközelítés azt jelenti, hogy az állomány békés és minősített időszakban egyaránt folyamatosan eleget tudjon tenni a katonai szervezetek alap és szövetségi elkötelezettségéből adódó feladatainak. A minőségi követelmény arra irányítja rá a figyelmet, hogy a személyi állomány tagjai fizikai, egészségi, műveltségi és morális tekintetben is alkalmasak legyenek a munkavégzésre.

Dúl a toborzás fázisait a fenti két követelmény, illetve a humán stratégia elveinek figyelembevételével 4 szakaszra osztja:

1. Megnyerés a haderő részére
2. Továbbképzés és előmenetel
3. Pályán tartás

---

³⁶ Földesi Ferenc: *Értékek és kérdések -A toborzás irányelveiről.* –In. Seregszemle, 2010. 1-2. sz.- p. 112.

³⁷ Sásik Csaba: *A Magyar honvédség humánszolgálatának rendeltetése, feladatrendszere, szervezeti felépítése.* –In. Honvédségi Szemle, 2010. 4. sz.- p. 34.

³⁸ Dúl Sándor: *A katonai toborzás rendszertani értelmezése, a katonai toborzás hosszú távú irányelvei tükrében.* –In. Seregszemle, 2009. 4. sz.- p. 22.

³⁹ Szabó István: *Az önkéntes katonai szolgálat vállalása, mint első munkahelyválasztás lehetősége.* Seregszemle, 2010. 3. sz.-p. 67

4. Rekonverzió

Szintén Dúl rendszerezi a toborzást befolyásoló tényezőket, amelyben az oktatási szabályozórendszer külső tényezőnek tekinti. Azt gondolom, ezt a pontot megragadva lehet továbbhaladni a kutatásom kapcsán. Amennyiben sikerülne egy olyan kölcsönös kapcsolatot kiépíteni az oktatási rendszerrel, amely következtében a toborzási folyamatot már nem csak külső tényezőnek lehetne aposztrofálni, akkor a haderőnek való megnyerésben egy másik szintre lehetne áttérni, nevezetesen a pályorientációra. Ez a szemléletváltás nagy előnyökkel járhatna a toborzási folyamatban, hiszen számos ponton segítene a kiválasztás hatékonyságának növelésében. Ez – a későbbiekben kifejtve – szintén magába foglal egy bizonyos rendszerszemléletet, így könnyen integrálódhatna a már meglévő struktúrába.

A katonai pálya választása kapcsán tehát látható, hogy két fogalommal kell dolgozni, és azokat értelmezve válaszokat adni a munkaerő-piac keresleti oldalán elhelyezkedőknek. Történelmi hagyományokat figyelembe véve a személyi állomány folyamatos biztosítása céljából a legkézenfekvőbb eljárásnak a toborzás tűnik. Ugyanakkor a rendszerváltás és az önkéntes haderőre való áttérés óta talán napjainkra telt el annyi idő, és halmozódott fel annyi szakmai tudás, tapasztalat, hogy a pályorientáció, pályaválasztás fogalmi keretei közé beilleszthetőek legyenek a haderő által támasztott kívánalmak (katonasuli program). A toborzás az adott életkorra vonatkozóan azonnali választ jelenthet a Magyar Haderő munkaerő állományának minőségi kielégítésére, míg a másik két folyamat időigényesebb. Teljesen egyértelmű, hogy a két rekrutációs módszer csak egymást kölcsönösen feltételezve, és kiegészítve működhet hosszú távon eredményesen. Manapság a hagyományos toborzási tevékenységnek köszönhetően többen kerülnek be a Magyar Honvédség állományába, ugyanakkor hosszú távú célként előre tekintve látni kell azt is, hogy a jelenlegi helyzet egyik sarokpontját – nevezetesen a megtartó képességet – csak úgy lehet növelni, ha az állományba egyre nagyobb számba kerülnek olyan munkavállalók is, akik hivatásuknak tekintik a katonaságot.⁴⁰

---

⁴⁰ A kérdés továbbra is aktuális, nevezetesen megélhetésnek, vagy hivatásnak tekintik a munkavállalók a Magyar Haderőben történő munkavállalást. Juhász szerint a második világháború utáni számtalan változás egyik fejleménye, hogy a hagyományos társadalmi szerepek ártértékelődtek, a katonai hivatás megváltozott a nemeket illetően, egyre több nő öltözik mundurba. Ezek a változások a hagyományos katonaság sztereotípiát megváltoztatták, és a honvédséget a magyar munkaerő-piac egyik elérhető munkahelyévé teszik a munkavállalók körében. Juhász Ágnes: *A pályaszocializáció szerepe a civil nők és a katonanők életébe*. In: Honvédségi Szemle online, 2010. 1. sz.-p. 36-39.

Toborzás alatt érthetjük azt a munkaerő ellátást, amely a megüresedett pozíciók betöltésére irányul belső és/vagy külső forrásokból. A toborzás tehát tágabb értelemben a potenciális munkavállalók felkeresését és a legmegfelelőbb szakemberek kiválasztását jelenti. A toborzás ebben az értelemben: keresés és kiválasztás.

Amennyiben hosszú távú folyamatként kezeljük a toborzásban résztvevő szervezet erőfeszítéseit, úgy egyfajta információnyújtást is tulajdoníthatunk neki. Ebben az esetben a toborzóirodák, a civil-katonai párbeszéd, az egyéb rendezvények toborzó jellege egy jól tervezhető *pályaorientációs folyamatként* is felfogható. Ha a toborzási technikák sokszínűségét tekintjük, a pályairányítás fogalmától sem áll messze a toborzás.

III.3 Katonaszociológiai relevanciák

A katonaszociológiai szakirodalom hazánkban az ezredfordulóig elsősorban azokra a belső, védelmi szférára jellemző problémákra fókuszált, amelyek a sorozáson alapuló honvédség személyi állományára voltak hatással. Csak néhány ezek közül: szakmai-szervezeti szocializáció, rekonverzió, a hadseregen belül előforduló deviáns magatartásformák. Az önkéntességen alapuló hadsereg tervezésekor előtérbe kerültek azok a kutatási lehetőségek, amelyek a civil szférával való párbeszéd lehetőségeit, a társadalmi elégedettséget, a munkavállalási hajlandóságot kutatták.

A rendszerváltást követően a katonai szakma, mint hivatás, folyamatosan leértékelődött⁴¹. Ennek számos oka ismert, a presztízsvesztésben nagy szerepet játszott az általános morális válság, a honvédség pénzügyi- szociális ellehetetlenülése. Ennek ellenére egy átmeneti megtorpanást vagy visszaesést követően sorra jelentek meg azok az elemzések, amelyekben pozitív megközelítésben szerepel a Magyar Hadsereg.

Szabó szerint, a magyar lakosság alapvető attitűdjei megváltoztak a Magyar Haderővel szemben a haderő önkéntessé válásának eredményeként. Véleménye szerint a haderő átalakításának megítélésében az a helyes út, ha nem hagyjuk figyelmen kívül, hogy maga a társadalom is átalakult, sőt, részben ez az átalakuló társadalom indította el a Magyar Honvédség átszervezési folyamatát is.

---

⁴¹ Szabó János: *Haderő- átalakítás*. Bp. Zrínyi Kiadó, 2001

Az újabb kutatások alapján eredményként, örvendetes tényként lehet megállapítani, hogy a fegyveres testületek tagjai közül a társadalmi presztízse a rendőröknek a legnagyobb, de a rendszerváltást követően az egyetlen olyan foglalkozás, ahol tendenciaszerű emelkedést lehet megfigyelni, a katonai.⁴²

Hasonló tendenciára hívják fel a figyelmet a legnagyobb fiatalok körében végzett hazai empirikus kutatás. Az ifjúság 2008 kutatás gyorsjelentésében megállapítják: „2004-hez képest a vizsgált intézmények közül egyedül a honvédség bizalmi indexe emelkedett, méghozzá igen jelentősen: 5,6 pontról 11,9 pontra. Véleményünk szerint ez esetben elképzelhető, hogy egy új típusú „nemzeti büszkeség” kialakulásának vagyunk tanúi. Büszkéek vagyunk katonáinkra, akik nemzetközileg is elismert módon állnak helyt külföldi missziókban, és árvizek, belvizek, természeti katasztrófák esetén képesek itthon is a civil lakosság segítségére sietni.”⁴³

Jobbágy-Stummer szerint az adatok nem mindig mutatnak egyértelmű kapcsolatra. Az országos közvélemény kutatások eredményei kedvezőek a haderő megítélésével kapcsolatban, a személyes szálak egyre lazábbak, nő a társadalmi távolság a társadalom és a haderő között, a tapasztalatok átadására egyre kevesebb lehetőség nyílik.⁴⁴

A Magyar Honvédelem utánpótlás lehetőségeinek vizsgálatok fontos kérdésként merül fel: melyek azok a motivációs tényezők, amelyek a fiatal korosztályokat hosszú távon a haza védelmére mozgósíthatják? Kolossa megállapítása szerint, „ahhoz, hogy a munkavállaló a szervezetben ne „csak” a pillanatnyi megélhetési forrást lássa, hanem az életpályája egy hasznos és termékeny szakaszaként kezelje. Fontos, hogy számára a szervezet (a munkavégzésén keresztül) olyan fejlődési utat vázoljon fel és biztosítson, amelynek eredményeképp a pillanatnyi megélhetés mellett olyan ismeretekre és képességekre tegyen szert, amelyeket a (akár kényszerű) pályamódosítás során is fel tud használni.”⁴⁵ A védelmi szektor megváltozott utánpótlás lehetőségei miatt kikerült a védett szférából és a magyar munkaerőpiac versenyhelyzetébe került. Itt kell felhívni arra is a

---

⁴² Szombath Csaba: *A közvélemény- kutatások szerepe a honvédelmi ágazat kommunikációjában*. In: Új Honvédségi Szemle, 2005. 6. sz.-p. 53-62.

⁴³ Szabó Andrea- Bauer Béla (szerk.): *Ifjúság2008 gyorsjelentés*. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, 2009.- p.111.

⁴⁴ Jobbágy Zoltán- Strummer Judit: *A Katonaszolgálatban rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség utánpótlásának biztosításának érdekében*. In: Seregszemle, 2010. 4sz.-p. 102-108.

⁴⁵ Kolossa László: *A motiváció és a karrier kapcsolata*. In: Kard és toll, 2005. 1. sz.-p. 67.

figyelmet, hogy hazánk Európa Uniós tagsága egyebek közt azt is jelenti, hogy fokozatosan megszűnnek a tagországok magyar munkavállalókkal szembeni munkavállalás korlátozásai. Ennek eredménye, hogy a hazai mellett, az európai szintű munkaerőpiac is versenyhelyzetbe kényszeríti a Magyar Haderőt.

Egy olyan képet kell kialakítani a védelmi szektorban potenciálisan munkavállalók közt, ami alkalmazkodva a modernkor követelményeihez, magában hordozza azokat az elemeket is, melyekre méltán lehetünk mindannyian büszkék. Szabóné szerint: *„a kor és a NATO-csatlakozás feltételrendszeréhez igazodó, új alapokon létrejövő honvédségnek elemi érdeke, hogy egy olyan, egységes arculattal bírjon, mely minden részterületén ugyanazt a közös mondanivalót, filozófiát, designt hordozza, amely markánsan kifejezi a szervezet identitástudatának alapvető elemeit, az önmagáról környezete felé sugározni kívánt képet. Ugyanakkor, képes tudatosan felvállalni a történelmi múlt és a katonatörténelem hagyományait, képes a szimbólumait, értékeit tovább örökíteni az adott kor követelményrendszerének kívánalmaival, konstruktív folytonossággal ötvözve azokat.”*⁴⁶

A közvélemény felé közvetített egységes arculat, a figyelem felkeltése mellett, fontos a motiváció állandó szinten tartása, a kellő minőségű és mennyiségű kommunikáció. Mivel a demokratikus rendszerekben a hadsereg felett erős civil kontroll létezik, ezért a társadalom elvárja, elvárhatja, hogy kellőképpen tájékoztassák, illetve véleményt formáljon a védelmi szektort érintő kérdésekben.

Összegzés:

Napjaink megváltozott kihívásai, lehetőségei megkövetelik a minél korábban elkezdett tudatos életpálya tervezést. A gyorsan és állandóan változó feltételek miatt egyrészt szükséges a folyamatos tájékozódás, másrészt a gyors reagálás képessége. Mindez egészen fiatal korban kezdődik, ahol már látni kell, hogy az eddigi lineáris életpályamodellek kiveszőben vannak, és helyettük el kell sajátítani a projekt alapú, gyakran csak évekre szóló, többszöri pályamódosítást is feltételező pályaképet. A pályaaorientáció, pályaválasztás, toborzás fogalmai csak abban az esetben képzelhetőek el egy működő egészként, ha kiegészítik egymást, és képesek egy koherens egészet alkotni. Úgy vélem, a toborzás mindig pillanatnyi szükségletet elégít ki, úgy a munkavállaló, mint a munkaadó részéről, míg a pályaaorientáció időben hosszabb folyamatot ölel fel. Vitathatatlanul mindkét aktus fontos, és lényeges, hiszen céljuk, feladatuk ugyanaz:

---

⁴⁶ Szabóné Szabó Andrea: *A Magyar Honvédség arculati elemei*. In. Hadtudomány, 2000. 3. sz.-p. 109.

biztosítani a folyamatos szakmailag, emberileg megfelelő utánpótlást a haderő részére. Nagy különbséget abban látok, hogy míg a toborzással átmeneti hiányok áthidalására kerül sor, addig a tudatosan megtervezett pályorientációval a hivatástudattal rendelkező munkavállalók köre bővíthet. Mindez természetesen idő és pénzigényes folyamat, amelynek változásában több egyéb szempontnak is érvényesülnie kell (társadalmi-, anyagi megbecsültség, szakmai presztízs, rekonverzió lehetőségei, katonai pályamodell megalkotása, előmeneteli rendszer). Ezt támasztja alá Szabó is, aki megállapítja, hogy a munkaerő-piaci versenyben meghatározó, hogy a katonai pálya hivatásjellege háttérbe szorult, foglalkoztatás jellege előtérbe került, illetve a társadalmi támogatottság növekedése nem jelenti automatikusan a rekrutációs lehetőségek bővülését is.⁴⁷

III.4 Az Internet és a számítógépes játékokban rejlő lehetőségek

Az elmúlt évtizedekben az információs társadalom létrejöttével új elemmel bővült a toborzás módszertana, hiszen a digitális technológiák folyamatos fejlődése, a társadalom – különös tekintettel a fiatalok – fogyasztói szokásai az on-line toborzás eszköztárának kialakulásához, fejlődéséhez vezetett. Érthető, mivel a hagyományos módszerekhez képest gyorsabb, kényelmesebb, könnyen módosítható, s a földrajzi korlátok feloldásával hatalmas tömegeket képes megmozgatni a munkaerőpiacon (vagy a készülő munkaerőpiacon). Ám nemcsak a humán erőforrás szakemberek önmaguk érdekei miatt tevődik át az internetre a toborzás, a megcélzott közönség is egyre inkább a virtuális térben kíván tájékozódni, „ügyintézní.”⁴⁸ Az internet ma már nem pusztán egy olyan kommunikációs hálózat, amely mindenkit elérhetővé tesz, meggyorsítja a kapcsolattartást. Az internet megváltoztatja a tudás szerkezetét és annak reprodukcióját.⁴⁹

---

⁴⁷ Szabó István: *Gondolatok a katonai életpálya modellről*. In. Seregszemle, 2010. 4. sz.-p.96-102.

⁴⁸ Ezt támasztják alá Nagy kutatásai is: „Az internet egy olyan interaktív médiumok gyűjtőhelyének tekinthető, mely interaktív jellemzőinek legfőbb részét a hyperlink technika jelenti, azaz, hogy egyetlen egérgattintással bármely oldalról egy másikra léphetünk át Ezen praktikus tulajdonság révén. Az internet gyorsan népszerű kommunikációs csatorna lett, melyben nagy szerepet játszott a valódi világban fellelhető távolságok virtuális lerövidítés.” Nagy Péter: *Virtuális jelenlét a Facebookon*. Forrás: <http://www.prherald.hu/cikk2.php?idc=20100926-075201>

⁴⁹ Csepeli György- Prazsák Gergő: *eKultúra*. In.: Kolosi- Tóth (szerk.): *Társadalmi Riport 2008*. Budapest, Tárki. 2008. p.451- 471.

A középiskolai oktatási struktúra összetettségében számos előny rejlik. Egyrészt, a középfokú oktatási tanintézmények tanulói rendelkezhetnek olyan általános jellemzőkkel, amelyek mentén nagy tömegben megszólíthatóak, ami nagyban megkönnyítheti a megcélzott közönség megnyerésére irányuló stratégiát és a kivitelezhetőség gyakorlati kérdéseit. A tömeges jellegükből adódik még egy nagyon fontos tényező: mivel megszólításuk általában nem igényel differenciált, személyre szabott stratégiát, ezért olcsóbbak. Ugyanakkor vannak olyan intézmények, ahol a specializálódásnak is nagy szerepe lehet. A hadsereg, középiskolák irányába kidolgozott marketingjét érdemes tehát differenciáltan alakítani. Egy elsősorban reál beállítottságú iskolában nagy valószínűséggel az ott tanuló diákok is hasonló érdeklődésűek lesznek, ami egy szakiskolában elsősorban a katonai hivatás, a katonaelet technikai-, technológiai oldalát hangsúlyozza. Ideérthetőek a modern fegyverek alkalmazásának, használatának lehetőségei, a valós háborús szituációkban való részvétel lehetőségei. Ugyanakkor, egy elsősorban humán profilú gimnáziumban más jellegű megközelítést igényelnek a diákok a Haderő marketingje által. Ezekben az intézménytípusokban véleményem szerint, érdemesebb egy hosszú távú pályaképet, karrierlehetőséget vázolni, esetleg a katonaságnál megszerzett tudás civil szférában való hasznosíthatóságának ismertetésével, a rekonverziós lehetőségek bemutatásával.

Ha szeretnénk megérteni a Magyar Haderő és a középiskolai korosztály közötti kapcsolatháló sajátosságait, jellemzőit, akkor egy olyan fogalmat kell tisztáznunk, amely ezt a kapcsolatot megvilágíthatja. Ennek a megértéséhez egy kicsit újra kell értelmezni a védelmi szféra szerepét, a társadalomban betöltött helyzetét is. A haderő immár tágabb társadalmi szerepkörrel bír, amely – többek közt – abban is megnyilvánul, hogy a munkaerőpiacon való megjelenéssel újfajta szerepet tanul, kezd betölteni. A hagyományos honvédő szerep mellett számos új tevékenység ellátásában kell szerepet vállalnia.

Ez a meghatározás alapvetően tartalmazza a rendszerváltás utáni haderőszervezés egyik legnehezebb feladatkörét is, mely szerint ki kell alakítani a szervezetről egy olyan képet a társadalom irányába, amely vonzóvá teszi a katonai szolgálatot. Talán ennél is lényegesebb feladat, hogy meg kell találni azokat a csatornákat, amelyeken keresztül ténylegesen kialakulhat az interakció a közlő (haderő), és a befogadó (fiatal korosztályok) alanyok között. Ez a feladat – többek között – a marketing tevékenységek kiszélesítésével érhető el, melynek jellemző vonásává kell tenni, hogy egyrészt intenzívebben szólítsa meg

potenciális munkavállalókat, másrészt extenzív módon, egyre több emberhez jussanak el az információk.⁵⁰

Napjainkban a Honvédelmi Minisztérium, mint a magyar munkaerőpiac egyik meghatározó szegmensének – a védelmi-, biztonsági szektornak – a képviselője, és a rendszerváltás óta folyamatosan csökkenő állománylétszáma ellenére is meghatározó munkaadói potenciállal jelentkezik évről évre. Az előző évekhez képest mindenképp nagy változás, hogy a toborzás és kiválasztás folyamata egyre inkább a minőség irányába tolódik el. Ugyanakkor épp ez az a folyamat, amely megmagyarázza, hogy miért is van szükség hatékony marketing stratégiák kialakítására és annak alkalmazására. Mivel a szféra által felajánlható juttatások mértéke és minősége rövidtávon nem éri el a hasonló, civil munkakörökben tapasztalható járandóságokat, így másként kell megnyerni a potenciális munkavállalókat.⁵¹

Úgy vélem, a marketing definíciójának szűk és tág értelmezése a Magyar Haderő marketing stratégiájára is alkalmazható. A szűkebb megközelítés szerint a katonai marketing célpontjai a civil szféra meghatározott korosztályai. E struktúrán keresztül kell felhívni a figyelmet a szervezetre, magára a katonai létformára, itt kell biztosítani a minél szélesebb körű tájékoztatás lehetőségét. A honvédelemmel kapcsolatos értékek melletti motivációs szemléletet ebben a nemzedékben kell kialakítani.

Az alábbiakban röviden összefoglalom azokat az elvárásokat, amelyek egy sikeres marketingtevékenység alapjait képezhetik a haderővel szemben.

- Azon lehetőségek meghatározása, ahol a szervezet munkahelykínálattal megjelenhet, piacképes lehet (regionális különbségekben rejlő lehetőségek,
- Versenytársak felmérése (egyéb, a védelmi szférához tartozó munkáltatók felmérése: rendőrség, tűzoltóság)

---

⁵⁰ A marketing kettős megközelítése szerint: „Szűkebb értelemben a marketing olyan vállalati tevékenység, amely a vevők/felhasználók igényeinek kielégítése érdekében elemzi a piacot, meghatározza az eladni kívánt termékeket és szolgáltatásokat, megismerteti azokat a fogyasztókkal, kialakítja az árakat, megszervezi az értékesítést és befolyásolja a vásárlókat. Tágabb értelemben a marketing a vállalat egészére kiterjedő - a vevőkkel való azonosulást hangsúlyozó - filozófia, szemléletmód, amelynek megvalósítása a vállalati felső vezetés feladata, oly módon, hogy a vállalati résztevékenységek integrációjában a marketingszempontok domináljanak.” Bauer András- Berács József: *Marketing*. Aula Kiadó, 2001. p. 25.

⁵¹ A www.hm.gov.hu oldalról letölthető a „Hogyan lehetek szerződéses katona” című tájékoztató füzet, amely az összes – tehát az illetményekkel kapcsolatos- kérdésre választ ad, ami a haderőben történő munkavállalást érinti.

- A munkavállalók elvárás rendszerének ismerete (folyamatos kapcsolat a középiskolákkal, szociológiai felmérések, kutatások ebben a korosztályi célcsoportban)
- Pozitív imázs kialakítása (állandó médiajelenlét, Internet, Facebook, levelezés, nyomtatott média, televízió)
- Érdeklődés felkeltése a szervezet irányába (road show-k, nyílt napok, iskolai rendezvények, katonasuli program, laktanya látogatások)
- Munkaerőpiac felé információk szolgáltatása
- Munkaerő-piaci folyamatok elemzése (várható demográfiai helyzet ismerete, pályaaorientáció, pályaválasztási tanácsadás)
- Információszerzés a versenytársakról, azok igényeiről, lehetőségeiről (versenyképes szolgáltatások, csomagok kialakítása, életpálya modell)

A marketing tágabb értelmezése, az aktuálisan már a szervezethez tartozók felé irányul, ahol a legfontosabb cél a „megtartás”. A motiváció folyamatos fenntartása, a hazaszeretet, a nemzeti értékekkel való azonosulás, az előmeneteli rendszer világos ismerete, és egy kiszámítható jövőkép biztosítása a feltétele annak, hogy a már meglévő személyi állomány tagjainak nagy része képes legyen a szervezet filozófiájával, szemléletmódjával azonosulni. Jelen esetben a „szervezethez tartozók” terminológián nem a már szolgálatot teljesítőket értem, hanem azokat, akikben már megérlelődött az elhatározás, hogy tanulmányaikat, munkájukat a katonai pályán szeretnék folytatni. Azt gondolom, hogy a középiskolák végzős, végzés előtti évben járó korosztályok diákjainak egy része már eredményesen motiválható a katonai pálya irányába, ha már a pozitív attitűd adott.

A marketing stratégia első feladata megtalálni a megfelelő célcsoportokat, majd kommunikációt kezdeményezni velük. A kommunikációs folyamatban résztvevő felek száma alapján megkülönböztethetünk *személyes, csoport és tömegkommunikációt*.

III.4.1 *Személyes kommunikáció*

Egy vagy kétirányú, közvetlen, vagyis primer. Az üzenetet lehet értelmezni, megismételni, reagálni rá. A személyes kommunikáció ma is a leghatékonyabb kommunikációs forma, így a katonai szervezetek tekintetében az új formulák és tartalmak kialakítása a legnagyobb feladat. Ugyanakkor a potenciális munkavállalók esetében is lehet egy sikeres stratégia. Hátránya abban áll, hogy a munkavállalónak már rendelkeznie kell valamilyen határozott (pozitív) attitűddel a katonasággal szemben. Ezeknek a személyes

elbeszélgetéseken alapuló „kedvcsinálóknak” a toborzóirodákban lehetne hasznát venni. A kommunikáció ezen lehetőségei tehát olyan célcsoportnál alkalmazhatóak, akik között többségben vannak azok, akik határozottabbak a saját jövőjükkel kapcsolatban. Mivel ebben az esetben egy „face to face” típusú, személyes interakcióról van szó, a toborzó oldaláról egy kompetens, átható személyiségnek kell képviselnie a szervezetet a hatékony meggyőzés érdekében. Az ilyen jellegű, előzetes pozitív attitűd kialakítására számos lehetőség kínálkozik, csak néhányat említve: laktanya látogatás, projektnapokon való részvétel, Katonai alapismeretek tárgy bevezetése, nyílt napok szervezése, Zrínyi Média Kht-val, Honvédelmi Minisztériummal való szorosabb együttműködés az iskolák részéről, részletes cselekvési tervek kidolgozása akár éves vagy többéves időintervallum szintjén. A honvédelmi értékekkel való megismerkedést, annak elmélyítését célzó modell két időszakban, egymást kiegészítve képzelhető el, egyrészt vertikálisan, feltételezve az általános iskolák és középiskolák közötti együttműködést, másrészt horizontálisan, amely egy tanév feladatait foglalja össze. Ugyanilyen vagy közel hasonlóan hatékony lehet, ha a fiatal, pályaválasztás előtt álló diákokat pályaválasztási tanácsadó segítené a pályaválasztási döntés meghozatalában. Ezt a szerepkört – jobb híján – az osztályfőnökök töltik be, akik általában nem rendelkeznek kellő hozzáértéssel, információval a középiskola utáni lehetőségekről.

III.4.2 Csoport kommunikáció

A folyamatban egy kibocsátó és több egyén vesz részt, akik viszonylag zárt, homogén csoportot alkotnak a befogadó oldalon. A kommunikáció jellemzője, hogy térben, időben elválhat a közlő és a befogadók csoportja, ebből eredően a visszacsatolásra sincs mindig lehetőség. Ebben az esetben a fontos kritérium nem a létszám, hanem az, hogy a befogadók valamilyen szempont szerint homogének legyenek. Középiskolás korosztály esetében megfelelő forma lenne egy iskolai, vagy kisebb egységre lebontva osztály szinten tartott beszélgetés, előadás a haderő mai szerepéről, jelentőségéről, megváltozott szerepköréről. Az ilyen típusú előadásokon lehetne építeni a tanulók előzetes történelem tudására, a mai informatikai lehetőségeket kihasználva pedig látványos elemekkel lehetne bővíteni egy esetleges száraz, unalmas előadást. Ezek közül kiemelném a filmeket, az internetet, amelyeket a fiatalok is készségi szinten ismernek, és ezeken a digitális eszközökön keresztül talán könnyebben is tudnak azonosulni egy-egy katona szereppel vagy helyzettel. Több előadás esetén tematikus filmlistákat lehetne összeállítani,

amelyek után vagy előtt orientált beszélgetést lehet folytatni az adott kérdéssel kapcsolatban, legyenek azok a korszak történelmi körülményei, technikatörténet stb...⁵². Szintén remek lehetőség ezt a kommunikációs formát választani abban az esetben, ha a honvédelmi ismeretek oktatását rendszerbe foglalva meg lehet valósítani (Katonai alapismeretek oktatása 4-3-2 évfolyamon keresztül)

Interaktív formában, a tanulók bevonásával akár egyéni, akár kiscsoportos, ún. „team-munkában” kisebb feladatokkal segítve lehetne érdekes a mai katonai élettel kapcsolatos aktuális témákat feldolgozni (pl. magyar katonák missziós jelenléte más kontinensen).

A magyar haderő aktuális részvételéről a nemzetközi missziókban, - úgy vélem - kevés ismerettel rendelkeznek a diákok, ugyanakkor nagyon érdeklődők ezzel kapcsolatban.⁵³ Tartalmilag hangsúlyos részt képezhetne egy olyan, Magyar Hadseregrel vonatkozó aktuális politikai tartalom, amely tapasztalt, kiküldetésben is részt vevő katonák személyes előadásával hitelesebbek lennének.⁵⁴

III.4.3 Tömegkommunikáció:

Jellemzője, hogy a befogadó oldal nagy létszámú és heterogén csoportot alkot, nehezen strukturálhatóak, az üzenet kibocsátó és befogadó időben és térben távol van egymástól, így az üzenet értelmezéséről csak későbbi visszacsatolás alapján lehet információkhoz jutni. Az önkéntes haderő számára ez a forma a legmegfelelőbb az önálló arculatépítésre, a szervezet társadalmi támogatottságának kialakítására, elmélyítésére. A tér és időbeli eltérések miatt a kommunikáció nem feltétlenül folyamatos és gördülékeny, ennek ellenére megállapítható, hogy a befektetett idő mennyisége, hosszú távon olyan tendenciák kirajzolódásához vezethetnek, melyek segítségével szűkíteni lehetne a

---

⁵² A középiskolai tantervi struktúrában szerepel egy tantárgy, a mozgóképkultúra, melynek tantárgyi tervébe beépíthetők lennének a katonai témát feldolgozó filmek (néhány javasolható filmcím: Egri csillagok; Honfoglalás; Filmhíradók; A tizedes és a többiek; 300; Rettenthetetlen; Katonák voltunk; Ryan közlegény megmentése; Szakaszb stb...). A filmek kiválasztásánál törekedni kell a változatosságra (ne minden film a II. Világháború történéseiről szóljon).

⁵³ Ezt az igényt elégíti ki a „Magyar Honvédség missziói” DVD-kiadvány. Négy rövidfilmből áll, 20-26 perc hosszúságú kisfilmek segítségével mutatja be a magyar katonák missziós tevékenységének néhány jellemzőjét. A kisfilmek címei: Küldetésben; Magyar békefenntartók Boszniában; Magas hegyek árnyékában; Magyar katonák Koszovó békéjéért. (kiadja: HM Zrínyi Média Kommunikációs Kht)

⁵⁴ Ezt jól példázza, hogy a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Szakközépiskolában, 2010. áprilisában tartott személyes találkozón – Jobbágy Zoltán alezredessel – hatalmas érdeklődés övezte a missziós tapasztalatokat, a kérdések zöme ezt a témát érintette.

kiválasztási folyamatban résztvevők körét, ezzel együtt hatékonyabbá válhatna célcsoportok kiválasztása is. Mindez azonban új módszereket, új meggyőzési technikákat, és új szemléletet feltételez, amelyben a hagyományos tömegkommunikáció elemeit újraértelmezve egyre nagyobb szerepet kap az internet.

III.4.4 Internet - Facebook

A 21. század információs társadalmának egyértelműen a legfontosabb és legtöbbet használt kommunikációs közege a világháló, illetve a hozzá kapcsolódó informatikai készségek, kompetenciák,⁵⁵ ezért úgy vélem, ebben az irányban történő elmozdulása a katonai marketingnek mindenképp minőségi változást eredményezhet a toborzás hatékonyságában.⁵⁶

A hagyományos, papíralapú marketing természetesen nem elhanyagolható, ennek több oka is van. Egyrészt a megszokott, bejáratott és bevált lehetőségeket nem érdemes eldobni, vagy teljes egészében valami újra lecserélni, főleg úgy, hogy annak teljes hatékonysága Magyarországon még nem nyert bizonyosságot. Másrészt a magyar társadalom egy része még nem rendelkezik Internet hozzáféréssel, vagy a használatához szükséges kompetenciákkal (bár ez a fiatal generációkra egyre kevésbé igaz).

Ugyanakkor, mára évtizedes tendenciák támasztják alá, hogy a katonaság részéről megcélzott korosztályok között egyre magasabb a rendszeres Internet-használók köre, amely manapság is dinamikusan növekszik.⁵⁷ A megcélzott célcsoport korosztályi sajátosságait, és mindennapos tevékenységstruktúráját figyelembe véve adódik a lehetőség a direkt marketing Internetes alkalmazására is. A fiatal korosztály által legtöbbet használt

---

⁵⁵ A Nemzeti Alaptanterv a digitális kompetenciákat a kulcskompetenciák közé sorolja, amelyek a következők: Az anyanyelven folytatott kommunikáció, Az idegen nyelveken folytatott kommunikáció, Matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén, Digitális kompetencia, A tanulás elsajátítása, Szociális és állampolgári kompetenciák, Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, Kulturális tudatosság és kifejezőképeség.

⁵⁶ A Magyar Honvédség Interneten való megjelenése az utóbbi években rendkívül sokat változott, nem utolsósorban köszönhető ez a katonasuli programlendítő hatásának.

⁵⁷ A hazai Internet elterjedésével kapcsolatban évek óta történnek felmérések, kutatások. A World Internet Project (WIP) az Internet társadalmi hatásainak széles körű vizsgálatára szerveződött nemzetközi kutatási program, amely a kaliforniai UCLA Center for Communications Policy és a szingapúri NTU School of Communications Studies. A legfrissebb kutatási eredmények olvashatók az alábbi címen: <http://www.itk.hu> (2011-05-10)

on-line szolgáltatás a levelezés, chat és a különböző közösségi oldalak. Szinte mindenki rendelkezik egy, esetenként több e-mail címmel, ahol a személyes vagy munkával kapcsolatos levelezéseit bonyolítja le. Az e-mail direkt marketing nagyságrendekkel olcsóbb az offline eszközöknél (nincsenek nyomdai, illetve postaköltségek, apparátus fenntartásának költségei), így bármilyen szervezet számára alternatív megoldást jelenthet. Az e-mail marketing mellett szól, hogy az online adatbázisok könnyebben és olcsóbban karbantarthatók, a hatékonyság pedig sokkal könnyebben mérhető.

Manapság még a fentiekben vázolt levelezési rendszerek is elavultnak, nehézkesnek tűnnek, a fiatalok által egyértelműen leginkább preferált közösségi megosztó oldalakkal szemben. Ezek közül kiemelendő a „Facebook”, amely hazánkban a legnépszerűbb ilyen jellegű oldal (emellett elterjedt még az „IWIW”, „Hi5 58”, „Orkut”). Erről így ír a Wikipédia vonatkozó oldala: *„A Facebook egy amerikai alapítású ismertségi hálózat, amely 2004-ben kezdte működését. A világ egyik legnagyobb ismeretségi hálózata, 2011 januárjára már több mint 600 millió regisztrált felhasználóval működik. A rendszer használata ingyenes. A felhasználók létrehozhatnak egy személyes profilt, kapcsolódhatnak személyekhez és csoportokhoz egyaránt, üzeneteket cserélhetnek, információkat frissíthetnek és megoszthatnak oldalakat, információkat egymással. Városok, munkahelyek, felsőoktatási intézmények vagy régiók (például Magyarország) által szervezett közösségekhez csatlakozhatnak, és érhetnek el bennük másokat.”*⁵⁸

A közösségi oldalokról készült 2011-es 25 EU-s országot elemző kutatási anyagból kiderül, hogy a 9-16 éves gyerekek közül 59% van jelen közösségi oldalakon. Magyarországon 66% (tehát az EU-s átlag fölött).⁵⁹ A fiatal korosztályok megszólításában hasonló stratégiákat érdemes követni, mint bármilyen más szolgáltatás vagy vállalati termék reklámozása, például a Facebook esetében:

- Hivatalos oldal létrehozása, ismerősök gyűjtése (akár lehet profil vagy csak oldal, amit kedvelni lehet).
- Események, videók, bejegyzések, linkek közzétevése napi vagy heti 3-4 alkalmas rendszerességgel.

---

⁵⁸ Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Facebook> (2011-05-08)

⁵⁹ Görzig, Anke-Haddon, Leslie- Livigstone, Sonia: *Risks and safety on the internet*. Forrás: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> (2011-05-08)

- "Oldal ajánlása másoknak" funkcióval rásegíteni arra, hogy a tagok továbbítsák az információkat másoknak is.
- Alkalmazásokat létrehozni (játékok, kvízek), amelyek szintén, akár viccesen, akár komolyan, de hozzásegítik a tagokat, hogy nagyobb bizalom/kedvezőbb attitűd alakuljon ki a katonaság iránt (PL: Milyen katona lennél? Milyen karriert fogsz befutni?, stb.)
- Amennyire csak lehet, kerülni bármilyen politikai tartalmat, mert az megoszthatja a tagokat.
- Fórumok indítása, melyekben kérdezhetnek, kommunikálhatnak egymással a tagok.
- Humorra is szükség lesz, mert a tagok leginkább azokra vevők, főleg a diákság.

A kapcsolattartásra szolgáló Internetes felületek mellett a legnépszerűbbek azok az oldalak, amelyek valamilyen játékokra invitálják az oldalátogatókat. Talán szimbolikus jelentésű is lehet az a tény, hogy az Internet elődjét kifejlesztő amerikai hadsereg volt az a haderő, amely személyi állományának kialakításáért felelős szakemberei felismerték a videó játékok, az Internet és a toborzás között meglévő rendkívül gyümölcsöző és sokrétű kapcsolatot. A körülmények szerencsés egybeesésének kellett bekövetkeznie, amikor egyrészt adottak lettek a technikai lehetőségek, másrészt az amerikai hadsereg toborzási eljárásában újításokat kellett alkalmazni.

Az új toborzási eszközrendszer kifejlesztésének kezdete a második évezred végén kapott új lendületet. A kongresszus meghirdette az „agresszív, újító kísérlet” nevet viselő programot, melynek célja a toborzási folyamat hatékonyságának és eredmény centrikusságának növelése volt. A hatékonyabb toborzási mutatók elérése érdekében az amerikai hadsereg illetékesei új kommunikációs közeget kerestek és találtak a célcsoportok elérése érdekében. Ebben az időben az Amerikai Egyesült Államokban az Internet széles körű társadalmi elterjedtsége lehetővé tette, hogy ezen a közegen keresztül is offenzív toborzási módszerek alkalmazásába menjen át a hadsereg.

Az Internet használatának mindennapossá válása, illetve az a tény, hogy ebben a legmélyebben érintett korosztályok azok a korcsoportok, amelyek leginkább számításba jöhetnek a hadsereg utánpótlásának kérdésekor, természetes közegként kínálta a világhálón történő toborzás különböző formáinak a megjelenését.

Az USA Védelmi Minisztériuma megalakította saját játékfejlesztői közösségét, amelynek legfőbb feladata összefogni a korábban és a jövőben az amerikai hadsereg

számára (is) készített játékok fejlesztőit. Az elmúlt években bebizonyosodott, hogy van ezekre igény a "civil" életben is, példaként említhetjük az America's Army vagy a Full Spectrum Warrior sikerét, amelyeket a seregben kiképzési célokra is felhasználtak. A projekt lehetővé teszi, hogy a fejlesztők jobban együttműködhessenek egymással.⁶⁰

Az adatok szerint a játékosok között a 17-24 éves férfiak aránya 80 százalék. Gary Bishop, akit a hadsereg marketing- és hirdetési módszereinek átvizsgálásával és megújításával bíztak meg, úgy véli, az online világ térhódításához a katonáknak is alkalmazkodniuk kell, hisz ez egy kiváló terep arra, hogy a fiatalokat rábeszéljék a katonai hivatásra a játék lehetőséget biztosít arra, hogy: „...*elmeséljük a hadsereg-sztorit. Nemcsak a harcokról. A hadseregnek szüksége van teherautó-sofőrökre, hegesztőkre, nővérekre és informatikusokra is. Ha van hol elmondanunk a hadsereg-sztorit, akkor talán nagyobb hatásfokkal tudjuk magunkhoz csábítani a fiatalokat*”⁶¹. A gondolatmenetből látható, hogy a toborzás célterületei milyen mértékben kiszélesedtek a civil foglalkozások bármelyikének irányába.

Az Amerikai Hadsereg Internetes toborzó kampányának egyértelműen a legsikeresebb „alkotása” az *America's Army* elnevezésű on-line videojáték.⁶² Az *Americas Army*, olyan katonai FPS játék, amely a szórakoztatás mellett kifejezetten azért jött létre, hogy segítségével közelebb hozzák az amerikai hadsereghez a lakosságot, vonzóvá tegyék a katonai hivatást, és a toborzó irodákba irányítsák az arra leginkább rátermetteket. A játék teljesen ingyenesen letölthető az Internet segítségével a hivatalos oldalról egy általános regisztrációt követően. Természetesen a játék nem maradt ismeretlen a magyar felhasználóktól sem, amit mi sem bizonyít jobban, hogy több magyar nyelvű weboldala van a magyar rajongóknak, illetve az a hír, mely szerint a legjobb 10 csapat közt magyar is szerepel!

A fejlesztések egyik sarkkövének tekintett reális élmény visszaadására nagy hangsúlyt fektettek a játék fejlesztői, hiszen ez az a pont, ahol a leginkább meg lehet ragadni az ifjúságot. Ennek az erősítése miatt, a legújabb verzióban olyan főhősök bőrébe

---

⁶⁰ A www.dodgamecommunity.com oldalon kategóriánként részletesen lehetőségünk nyílik lapozgatni a már megjelent és az épp fejlesztés alatt álló "hadi" játékok között.

⁶¹ http://it.news.hu/hirek/2007-04-13/csillagharcos_kerestetik.html (2007-05-20)

⁶² A játék hivatalos oldala: <http://americasarmy.com/>

bújhatunk, akik valóban részt vettek éles bevetésben. Néhány, Irakban és Afganisztánban szolgált amerikai katona különös küldetésben vesz részt: főszereplői az amerikai hadsereg videojátékának. A verzió címe: America's Army: Real Heroes. A játék több részből áll. Található benne kiképzés, csaták, és különböző taktikai küldetések megvalósítása. A játékban a digitális technikának köszönhetően 8 ma is aktív amerikai katonával találkozhatunk a feladatok végrehajtása közben. A játék célját is megfogalmazták: „*mi csak meg akarjuk tanítani, hogy mit tudunk. Nem célunk senkit sem kényszeríteni, és azt mondatni, hogy szeretni kell a hadsereget. Mi csak meg akarjuk tanítani mindenkinek, hogy mit jelent az amerikai hadseregben szolgálni.*”⁶³ Természetesen az amerikai törekvés nem maradt egyedi példa. A videó játékokban rejlő toborzási lehetőségek felismerése más országok hadseregének marketinges, számítástechnikai szakembereit, és játékkészítőit is mozgásba lendítette. Ennek következtében egymás után jelennek meg a különböző nemzeti haderők szemszögéből megírt játékok.

1. számú táblázat: Számítógépes játékok megrendelői szerint

Játék neve	Játék megrendelője- fejlesztője
America's Army	U.S. Army
Future Force Company Commander ⁶⁴	U.S. Army
Marine Doom ⁶⁵	United States Marine Corps
Marine Expeditionary Unit 2000	United States Marine Corps
Prism: Guard Shield ⁶⁶	United States National Guard
Saving the Port	Army of the Guardians of the Islamic Revolution of Iran
Special Force ⁶⁷	Hezbollah
Under Ash, Under Siege ⁶⁸	Palestine Liberation Organization

⁶³<http://www.voanews.com/english/archive/2007-01/2007-01-12-voa35.cfm?CFID=144890466&CFTOKEN=61497861> (2007. március. 15. 13:20)

⁶⁴ A játék ismertetője: <http://future-force-company-commander-f2c2.en.softonic.com/>

⁶⁵ A játékról: http://en.wikipedia.org/wiki/Marine_Doom

⁶⁶ A hivatalos honlap: <http://www.prismthegame.com/game.htm>

⁶⁷ A játékról röviden: http://en.wikipedia.org/wiki/Special_Force

⁶⁸ A játék honlapja: <http://www.underash.net/emessage.htm>

Az általam bemutatott amerikai módszer – amely egyértelműen kiaknázza a potenciális korosztályok érdeklődését, és az Internet penetráció magas fokát –, Magyarországon egyelőre még csak korlátozott mértékben alkalmazható. Ennek ellenére úgy vélem, hogy már most el kell kezdeni a tervezését egy hatékonyabb, Interneten is megjelenő katonai marketing megalapozásához.⁶⁹

A katonaelet, a katonasággal kapcsolatos történések feldolgozása rendkívül népszerű. A játékok nagy része ma már törekszik a valós katonaelmény, a reális tapasztalatok mind pontosabb visszaadására, de ma még ez természetesen nem lehet teljes. A csoportosítás ebben az esetben is szubjektív, hisz ma már olyan nagyszámú vonatkozó játék áll rendelkezésre, hogy mindegyikkel nem lehet foglalkozni.⁷⁰

Külföldi fejlesztésű játékok

A játékok sokszínűsége és megszámlálhatatlansága miatt törekedtem egy egyszerű kategorizálásra. Egyrészt megemlítem a két legnépszerűbbet, másrészt próbáltam azokat kiválasztani, amelyekben lehetőség nyílik magyarként harcolni.

- **America's Army:** Az amerikai hadsereg által kifejlesztett egyik legsikeresebb játék. On- line formában játszható, több tízmilliós rajongó táborral rendelkezik.⁷¹
- **Medal of Honor:** A II. világháborút bemutató legismertebb, legtöbb kiegészítővel ellátott játéka.
- **Medieval II Total War:** A játék a XI. századtól a XV. századig teszi lehetővé a nagyobb európai országok történetének némileg leegyszerűsített formában való végigjátszását, és mivel ebben az időszakban a Magyar Királyság is meghatározó szereplője volt az európai erőviszonyoknak, fontos szereppel bír a játékban.

---

⁶⁹ A táblázatban felsorolt játékok mind ugyanabba a típusba tartoznak, nevezetesen az FPS (First Person Shooter) típusú játékokba, amelyek első szám első személyű nézetből látható játékok, általában lövöldözős játékok.

⁷⁰ 2009-ben a www.lup.com munkatársai szerint: A II. világháborúval kapcsolatban 183 játékot számoltak össze. Érdekes dolog, hogy a Koreai háborút egyetlen egy játék dolgozza fel, úgy, ahogy a második iraki háborút is. 4 játék foglalkozik az első iraki háborúval, 16 a vietnámi háborúval, és 18 az első világháborúval.

- **Europa Universalis III:** A játék a világ több mint 100 államát felvonultatja a Török Birodalomtól az utolsó német fejedelemségig, amelyek az 1453 és 1789 közötti időszakban számítottak, így a Magyar Királyságot, Erdélyt vagy az Osztrák Császárságot is játszhatóvá teszi.

Hazai fejlesztésű játékok

Sajnos, ilyen játékokból elég csekély a kínálat, emellett el is maradnak a kor számítógépes játékok irányában támasztott követelményeitől, elsősorban játszhatóság, megjelenés, élvezhetőség tekintetében. Félő, hogy ezek miatt nem is lesznek soha olyan népszerűek, mint a külföldi témákat feldolgozó társaik. Ennek ellenére fontos, hisz a magyar történelem kiemelkedő eseményeit dolgozza fel, ezek megismertetése a fiatalokkal lehetőséget biztosít egy elmélyültebb tudás megszerzésére.

- **Hunyadi hadai:** A Hunyadi hadai egy körökre osztott stratégiai játék, amelynek célja, hogy a szórakoztatás mellett segítse a felhasználóknak átélni és megérteni a magyar történelemnek ezt a fényes, de sötét árnyakkal terhelt korszakát.⁷²
- **Pro libertate:** A Rákóczi-szabadságharcot, illetve az amerikai gyarmatok függetlenségi harcait lehet lemodellezni, bőséges tudásanyaggal segítve a játékost.⁷³
- Az **1848** című stratégiai játék az 1848-1849-es magyar szabadságharc katonai eseményeit dolgozza fel.⁷⁴
- **Dongó század:** a játék egy valós, történelmi szituációba helyezi a játékot, virtuális játékmenet jellemzi, amelyben a II. világháborúban, a keleti fronton kell vitézkedni.⁷⁵

A felsorolt, egymástól nagyon eltérő tartalmak rövid ismertetésével, illetve az Interneten való fellelhetőségükkel is szerettem volna ráirányítani a figyelmet arra, hogy a

---

⁷² A játék honlapja: <http://www.sulinet.hu/tart/kat/Sbl/>

⁷³ A játék honlapja: <http://www.prolibertate.hu/>

⁷⁴ A játék honlapja: <http://www.48.sulinet.hu>

⁷⁵ A játék honlapja: <http://www.dongo.hu>

magyar védelmi szektor világhálón történő megjelenési lehetősége szinte kimeríthetetlen. Korosztálytól, iskolai végzettségtől függetlenül mindenki megtalálhatja azt a pontot, ami miatt érdekessé válik számára az adott témában való elmélyülés. Ez a sokoldalúság megfordítva viszont azt is jelenti, hogy a Magyar Honvédség, humán-erőforrás stratégiájának tervezésekor nem hagyhatja figyelmen kívül az Internetet, mint kommunikációs eszközt. Megfelelő fejlesztések eredményeként hatékony toborzó lehetőséggé válhat. A hagyományos elemek, kommunikációs platformok mellett, nagyobb hangsúlyt kell fektetni a világhálón való aktívabb megjelenésre, mert meggyőződésem, hogy ez lehet az egyik kulcsa a katonaeletről kialakított kép fenntartásának, a pozitív imázs létrehozásának. Amennyiben ez sikerül, a látványos kommunikációs elemeket kihasználva nagyobb eséllyel veheti fel a versenyt a Magyar Hadsereg a munkaerő-piaci vetélkedésben.

Összegzés:

Az Internet lehet az a kommunikációs csatorna, amely átütő eredményeket produkálhatna a fiatalok megszólításában, figyelmük felkeltésében. Számos külföldi példa alátámasztja ezt, és mára már hazánk is jórészt rendelkezik azokkal a digitális adottságokkal, amelyek mentén elkezdhető egy nagyon aktív, offenzív jellegű marketing a fiatalok irányába. A fiatalok tevékenységstruktúrájának ismerete egyértelművé teszi, hogy az internet lehet az a lehetőség, amely a Magyar Haderő számára is alkalmas terepet jelenthet értékei megjelenítésében. A számítógépes játékok, a közösségi oldalak, a levelező rendszerek olyan platformot biztosítanak, amelyek segítségével nagyon gyorsan sok, aktuális, figyelemfelkeltő információ juttatható el a diákokhoz. Mindez indirekt módon kialakíthatja a figyelmet a diákokban a honvédelmi kérdések irányába, és alapját jelentheti egy mélyebb érdeklődésnek.

III.5 A „Katonai alapismeretek” tantárgy bevezetésének pedagógiai vetületei

A katonai toborzás hosszú távú irányelvei szerint, az indirekt toborzás keretein belül fel kell futtatni a „Katonasuli” programot, ezen belül a „Katonai alapismeretek” tárgyat. A tárgy oktatását elősegítő tankönyv modernizálása megtörtént. A „Katonasuli” program beindult, egyre több oktatási intézmény kapcsolódik a programhoz. Ugyanakkor

úgy vélem, fel kell hívni a szakma figyelmét arra, hogy a látszat ellenére még számos nehézség áll a pedagógusok előtt, a tárgy eredményes oktatásával kapcsolatban.⁷⁶

A tantárgyat oktató iskolák elhelyezkedése az alábbi térképen látható.⁷⁷

Az utóbbi két évben nagy erőfeszítések történtek, hogy egy „rég” tantárgy – új köntösben – elnyerje helyét a közoktatási tárgyak között. A toborzó irodák munkatársainak egyre fokozódó aktivitása, a rendszeres éves megkeresések, plakátok postázása után, a szorosabb kapcsolat kiépítésének természetes folyamánya volt a személyes kapcsolatfelvétel azokkal az iskolákkal, akik vállalták a „Katonai alapismeretek” tantárgy oktatását, ezzel a diákok honvédelmi szemléletének kiszélesítését.

Ezen intézményekben nagy lökést adott a diákoknak a toborzó tisztekkel való személyes találkozás, a számukra eddig ismeretlen, de fontos információk hiteles előadása. Az előkészítő szakasz után az igaz áttörést a 2010-2011-es tanév jelentette, amikor új tankönyv jelent meg, szinte teljesen átdolgozva és modern ismeretekkel felváltva az előzőt, valamint az ország több középiskolájában vezették be a tárgyat.

⁷⁶ Jelenleg országos szinten 22 iskolában vezették be a „Katonai alapismeretek” tantárgyat. Ennek a számnak a bővülése a közeljövőben várható, amit elősegíthet az is, hogy egyre jobban használható taneszközök kerülnek a tanárok, oktatók kezébe. A hárompilléres honvédelmi szemlélet kialakításának csak egyik szegmense a középiskolásokat megcélzó katonai alapismeretek, hiszen általános iskolában honvédelmi szakkörök, míg felsőoktatási intézményekben honvédelmi ismeretek néven is képviselteti magát a program.

⁷⁷ A Katonaszuli programba bekapcsolódott iskolák térképe megtalálható a [http](http://www.katonaszuli.gov.hu) oldalon.

Napjaink fiatal generációinak nincs, vagy nagyon korlátozott kapcsolata van az ún. „hús-vér” katonákkal. A személyes kontaktus hiánya, a katonai pálya társadalmi presztízsvesztése mind azt eredményezte, hogy a fiatalok egyre kevésbé ismerik a katona szakmát, annak sajátosságait. Ezért elengedhetetlenné vált egy olyan új, modern tudásanyagot felvonultató oktatási anyag, amely könnyen integrálható a már meglévő tantárgyi struktúrába. Ugyanakkor csodát várni csupán ettől a kezdeményezéstől nem lehet. Figyelembe kell venni, hogy a bevezetése nem minden iskolai közegben lehetséges, legalábbis nem az elvárt, kívánt hatékonysággal.

Érdemes elgondolkozni azon, hogy milyen mértékű terjeszkedésre van szükség, a tárgy oktatásához szükséges emberi-, anyagi lehetőségek biztos, hogy hosszú távon is rendelkezésre állnak-e? A tárgy sikeres, eredményes oktatásának feltétele, hogy olyan gyakorlatorientált képzések jöjjenek létre, amelyekben ténylegesen megvalósul egy szoros, minden részletre kiterjedő együttműködés az iskola, mint oktatási intézmény és egy földrajzilag közel található katonai alakulat között.⁷⁸ Amennyiben nincs belátható közelségben iskola és helyőrség, akkor számos nehézséggel kell szembenézni az oktatás területén is. Ebből következik, hogy a Honvédelmi Minisztérium Humánpolitikai Főosztály Oktatás és Tudományszervező Osztályának fel kell mérnie, hogy melyek azok a közoktatási intézmények, amelyekben potenciálisan elképzelhető a fenti feltételek mellett a képzés. Ellenkező esetben féltő, hogy lesznek olyan iskolák, ahol a kezdeti lelkesedést nem követi kellő mennyiségű utánpótlás, és a kezdeti sikerek ellenére sem folytatható a képzés, vagy nagyon kis létszámmal.

A *Katonai alapismeretek* tárgyat (és a tankönyvet is) méltán nevezhetjük egy multidiszciplináris szemléletet magán hordozó tantárgynak (tankönyvnek). Megtalálhatóak benne társadalomtudományi és természettudományi tárgyak ismeretanyagai is. A tantárgy oktatása feltételez a diákok részéről történelmi, földrajzi, fizikai, egészségnevelési (biológia), testnevelési ismereteket is. Ezek egy része olyan tananyag, amit a hagyományos

---

⁷⁸ Ezt az elképzelést támasztja alá Lipka is, aki szerint a MH Nyugat- magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság veszprémi Toborzó és Érdekvédelmi Iroda tisztjeként tapasztalatként megjegyzi: „*Jó eredményeink vannak a C-17- es katonai szállító- repülőgépek pápai telepítése kapcsán, ugyanis a katonai múlttal és tradíciókkal rendelkező város lakosságának vonzó a katonai pálya, sok esetben ennek családi hagyományai is vannak.*” Lipka Violetta: *idézett munka*. Mindez vitás kérdés maradt és megosztotta a 2011.02.21-22-én Balatonkenesén rendezett konferencia résztvevőit. Lehetséges-e olya városban, olyan iskolában eredményesen oktatni a katonai alapismeretek tárgyat, amelynek a közelében, vonzáskörzetében nem található élő alakulat?

középiskolai képzésben résztvevő diákok tanulmányaik során kisebb-nagyobb részletességgel érintenek, elsajátítanak, de számos új tanegység is található benne.

A *Katonai alapismeretek* tankönyv előszavában a szerzők megfogalmazzák üzenetüket a tantárgyat választó fiatalok felé. Egyértelmű célként határozzák meg, hogy új alapokra helyezve megújítsák a középiskolákban tanuló fiatalok honvédelmi felkészítését.

Gyakorló középiskolai történelem tanárként arra nem vállalkozhatok, hogy a többi, érintett tárgyat is alaposabb vizsgálat alá vonjam, ugyanakkor megtehetem ezt a történelem tantárggyal, annál is inkább, mert a *Katonai alapismeretek* tantárgy eredményes elsajátításához – véleményem szerint – elengedhetetlen a történelem tantárgy szeretete, az átlagnál alaposabb ismerete.⁷⁹

III.5.1 A Katonai alapismeretek helye a jelenlegi tantárgyi struktúrában

Az alábbi táblázatban (2. számú) vázlatosan feltüntettem, hogy a „*Katonai alapismeretek*” tantárgy milyen nagyobb fejezetekből áll. A második oszlopban egy kisebb szerkezeti rész, a tanegységek találhatóak. A tantárgyi oszlopban feltüntettem azokat a közoktatási képzésben levő tárgyakat, amelyek kisebb-nagyobb mértékben hozzájárulnak a *Katonai alapismeretek* tárgy pontosabb elsajátításához. A táblázat utolsó oszlopában található számok mutatják azt az évfolyamot, amelyben a diákok találkozh(at)nak az adott kérdéssel.⁸⁰ Ez a felsorolás természetesen nem törekszik a teljességre, és nem kizárásos alapú. A hatályos Nemzeti alaptanterv egy kerettanterv, amelyben lehetővé válik, hogy a – meglehetősen tágan értelmezhető – közös alapra az iskolák, pedagógusok, szakmai közösségek differenciált tevékenysége épülhessen. Mindezt befolyásolhatja a közoktatási intézmény jellege, a szakmai közösség motiváltsága, szakmai törekvései, a szülők, diákok

---

⁷⁹ Hagyományos értelemben egyre kevésbé beszélhetünk csak történelem elnevezésű tárgy tanításáról, a Nat által bevezetett műveltségi területek szerinti, és az új érettségi követelményeknek megfelelő felkészítés esetében szükséges kilépni a megszokott keretektől, és a történelmet is interdiszciplináris tárgyként kell kezelni. Mindez teljesen újfajta pedagógusmagatartást igényel, és ez fokozottan igaz azokra a kollegákra, akik felvállalták, felvállalják a *Katonai alapismeretek* tárgy oktatását.

⁸⁰ A táblázatban szereplő évfolyam megjelölések a hagyományos 9-12 évfolyamos képzésű osztályokra érvényes. Az egyéb képzési struktúrában tanuló diákok (pl. kéttannyelvű, nyelvi előkészítő) esetében mindez egy évvel kitolódik, későbbre esik. (mindez természetesen az életkoruknál is jelentkezik)

érdekei, értékei, az adott körülmények, lehetőségek, tradíciók. A különböző iskolák képzési tervei, tantárgyi programjai, óraszámai természetesen mutathatnak eltéréseket.⁸¹

2. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a többi tantárgy kapcsolata

Fejezetcím	Tanegység	Tantárgy	Évfolyam
A, A Magyar Köztársaság biztonság- és szövetségi politikája	A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai környezete	Történelem, Társadalmi és állampolgári ismeretek	12.
	A Magyar Honvédség	Történelem	11-12
	Korunk háborúinak jellemzői	Történelem	12
B, Térkép- és tereptani alapismeretek	Tereptani alapismeretek	Földrajz	9-10
	Térképismeret	Földrajz-Történelem	9-10
	Tájékozódás a terepen	Földrajz	9-10
C, Általános Katonai alapismeretek	Az általános harcászati fogalmak	Történelem	9-12
	A béketámogató műveletek alapjai	Történelem	12
	A löelmélet alapjai	Speciális ⁸² -fizika	9-10
	Túlélési ismeretek	speciális	-
	ABV védelmi alapismeretek	Kémia- biológia	9-11
	Haditechnikai ismeretek	Történelem	9-12
	Alaki felkészítése	Testnevelés	9-12
D, A Magyar Köztársaság honvédelmi, szerződéses katonák a Magyar Honvédségben	A honvédelem rendszere, a honvédelmi kötelezettségek	Speciális	-
	A szerződéses katonák élete a Magyar Honvédségben	Speciális	-
	Hadijogi alapismeretek	Speciális	-
E, Egészségügyi ismeretek	A sérültek kimentése	Speciális	-
	Újraélesztés	Egészségnevelés	9-11
	Vérzéscsillapítás	Egészségnevelés	9-11
	Harctéri ellátás	Egészségnevelés	9-11

⁸¹ Az általam felvázolt megfeleltetés a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Szakközépiskola dokumentumain alapul (Pedagógiai Program, Tanterv)

⁸² A „speciális” jelzővel azokat a tevékenységformákat jelöltem, amelyek semmilyen mértékben nem épülnek rá egyik közoktatási tantárgy anyagára sem, így érthetően ezek új készségek, képességek meglétét feltételezik a diákoktól - tanároktól.

III.5.2 Katonai alapismeretek és a Nat követelményrendszere

Mivel a *Katonai alapismeretek* tantárgy jellegéből adódóan jórészt a diákok előzetes történelmi ismereteire, tudásanyagára épít, ezért a Nat nagy műveltségi területei közül az „Ember és társadalom” műveltségi területhez sorolható leginkább, melynek középpontjában az ember világa áll. Mindez három aspektusból vizsgálható: történelem, emberismeret és társadalomismeret (jelenismeret). Véleményem szerint a „*Katonai alapismeretek*” tantárgy e műveltségi területen belül értelmezhető leginkább, nem utolsósorban a történelem tárgyjal való szoros kapcsolata miatt. Érdeemes elidőzni, néhány szempont szerint megvizsgálni, hogy a Nemzeti alaptantervben foglaltak miképp valósulnak meg a „*Katonai alapismeretek*” tárgy oktatása közben.⁸³

A Nat 2007-ben a fenti tanuláskonceptió továbbfejlesztésével megalapozta a kulcskompetenciák rendszerét. „Az *Európai Unió országaiban a kulcskompetenciák fogalmi hálójába rendezték be azokat a tudásokat és képességeket, amelyek birtoklása alkalmassá teheti az unió valamennyi polgárát egyrészt a gyors és hatékony alkalmazkodásra a változásokkal átszőtt modern világhoz, másrészt aktív szerepvállalásra e változások irányának és a tartalmának a befolyásolásához. Ezért lett az iskolai műveltség tartalmának irányadó kánonja a kulcskompetenciák meghatározott rendszere.*”⁸⁴

Az alábbi táblázatban (3. számú) összefoglalom a *Katonai alapismeretek* tárgy kerettantervében megfogalmazott legfontosabb célokat és feladatokat.⁸⁵ A második oszlopban megpróbálom ezeket megfeleltetni a NAT 1995 műveltségi területeinek, majd a harmadik oszlop tartalmazza a NAT 2007 kompetencia szükségletét.

---

⁸³ Az első Nat (Nemzeti alaptanterv) 1995-ben jelent meg, szerkezetében az ún. kétpólusú szabályozás központi oldalát jelenítette meg. A magyar oktatási rendszerben addig uralkodó tantárgyi szemléletet alaposan megváltoztatva áttért az integrált szemléletre, melynek keretében a műveltség alapjait 10 műveltségi területben foglalta össze. Ezt követően szükségessé vált az első Nat felülvizsgálata, melynek eredményeként megszületett a 2003-ban kiadott Nat. Ebben a dokumentumban jelentős változásként értékelhető, hogy a hangsúly a tartalomról a tanulás kompetencia alapú koncepciójára helyeződött át. A *kompetencia* döntést szolgáló *motívumok* (szükségletek, igények, érdeklődések, magatartási szokások, attitűdök, kötődések, előítéletek, meggyőződések, hitek és a hozzájuk tartozó ismeretek), a jelző, késztető *érzelmek*, valamint a viselkedést, a tevékenységet lehetővé tevő, szervező *képességek* (a hozzájuk tartozó cselekvési szokások, készségek és ismeretek) összefüggő rendszere.

⁸⁴ A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003.(XII. 17.) Kormányrendelet. III rész. Az iskolai-nevelés oktatás alapvető céljai – A kulcskompetenciák fejlesztése

⁸⁵ http://portal.zmne.hu/pls/portal/docs/PAGE/ZPORTAL/ZMNE_ROOT/KLHTK/SZERVEZET/INT_TANSZ/VTK/TUD_ELET/KATONAIALAPISMKERETTANTERV2010.PDF

3. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a Nat

A Katonai alapismeretek tantárgy célja és feladata, hogy a középiskolás diákok	NAT 1995 Műveltségi területe	NAT 2007 kulcskompetenciái
motiváltak legyenek a hivatásos katonai pálya választására, az ehhez szükséges ismeretek és képességek elsajátítására	Ember és társadalom. Ezen belül történelem.	Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
megismerjék a katonai pálya legjellemzőbb tevékenységeit	Ember és társadalom. Ezen belül történelem	Szociális és állampolgári kompetencia
megismerkedjenek a honvédelem és a hadsereg politikában, gazdaságban, társadalomban és kultúrában betöltött szerepével a múltban, a jelenben és a jövőben	Ember és társadalom. Ezen belül társadalomismeret.	Szociális és állampolgári kompetencia
a valóságnak megfelelő, életszerű és eleven kép alakuljon ki bennük a szerződéses és a hivatásos katona tevékenységéről, életéről, problémáiról és sikereiről	Ember és társadalom. Testnevelés és sport	Szociális és állampolgári kompetencia
elsajátítsák a katonai feladatok végzéséhez szükséges alapismereteket és képességeket	Életvitel és gyakorlati ismeretek: ezen belül: munkavégzési és tanulási szokások	Hatékony, önálló tanulás.
megismerkedjenek a katonai feladatokkal összefüggő legfontosabb jogi dokumentumokkal	Életvitel és gyakorlati ismeretek	Hatékony, önálló tanulás.
legyenek elképzeléseik arról, mik azok az új feladatok és új kihívások, amelyekkel a honvédelemért dolgozók következő nemzedékének kell majd megbirkóznia	Életvitel és gyakorlati ismeretek	Hatékony, önálló tanulás, Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
lássák, milyen perspektívák nyílhatnak meg egy fiatal előtt a hadseregben	Életvitel és gyakorlati ismeretek: ezen belül pályaaorientáció	Hatékony, önálló tanulás, Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
képet kapjanak arról, hogy a katonai feladatok magas szintű elsajátításához a későbbiekben még mi mindenről kell majd tanulniuk, illetve milyen gyakorlati képességekre és tudásra kell majd szert tenniük	Életvitel és gyakorlati ismeretek	Hatékony, önálló tanulás.
rendelkezzenek információval a katonai pályákkal összefüggő továbbtanulás lehetőségeiről	Életvitel és gyakorlati ismeretek: ezen belül pályaaorientáció	Szociális és állampolgári kompetencia, Hatékony, önálló tanulás, Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

III.5.3 A Katonai alapismeretek és a Történelem tárgyak kapcsolata

A „Közoktatási Tankönyvjegyzék a 2010/2011 tanévre” című lista szerint 148 tétel foglalkozik a történelemoktatással. Ide beletartoznak a tankönyvek, és a különböző felkészítő mellékletek, feladatsorok, forrásgyűjtemények. (érettségi felkészítők szóbeli-írásbeli, tudásszintmérők, feladatsorok, különböző kompetenciaterülettel foglalkozó munkafüzetek 5-12 (13) évfolyamig). Mindezek tudatában egy tankönyvcsaládot választottam ki (a leginkább használt), amelyet különböző szempontok szerint tartalmi elemzésnek vettem alá. Céлом volt, hogy egyértelműen láthatóvá váljon, hogy a középiskolai történelemoktatás, valamint a „Katonai alapismeretek” tárgyak mennyiben segítik, könnyítik meg az adott tárgy tanulását. Ugyanakkor arra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy a két tárgy közötti kapcsolat nem olyan egyértelmű, mint ahogy azt első látásra gondolnánk.⁸⁶

Belátható, hogy amennyiben a kilencedik évfolyamban kezdődik a „Katonai alapismeretek” tantárgy oktatása, meglehetősen nagy nehézségekbe ütközik, mind a diák, mind a pedagógus a tantárgy tanulása/tanítása folyamán. Egyrészt a közoktatásban fontosnak tartott kronológiai előrehaladást nem könnyíti meg, hogy egyik órán még az ókorban, a következő órán azonban már a XX. században, sőt napjainkban találja magát a diák. Szakmai oldalról mindenképp megfontolandó már a középiskola első évében elkezdni a tárgy tanítását, hiszen olyan alapvető kérdések merülhetnek fel, amelyek megválaszolására előzetes tudásra lenne szükség a diákokról. Ilyenek lehetnek a motiváltság kérdése, az érdeklődési kör feltérképezése, az oktatási intézménybe bekerülő kulturális tőkék különbözősége.

---

⁸⁶ Megállapítható, hogy a kilencedik évfolyamban nem a hadtörténeti jellegű órák alkotják a foglalkozások gerincét. Ennek ellenére több (60 db) térkép-vázlat és forrásrészlet segíti a diákokat annak elérésében, amit a szerző célul tűzött ki: önálló gondolkodás, véleményalkotás, szóbeli kifejezőkészség, ábrák, források elemzésének készsége. A történelmi korszakok adottságaiból ered, hogy magyar vonatkozású „szereplői” nem nagyon vannak ezeknek az időknek. A diákok jellemzően a római korszakhoz kapcsolható történelmi személyiségek neveit jegyzik meg, de konkrét csata, helyszín, időpont mellőzéseivel, amely arra enged következtetni, hogy az adott személyek neveit inkább politikusi nagyságuk, semmint kiváló hadvezéri teljesítményük alapján ítélik meg.

Az elsősorban a középkorral foglalkozó történelem tankönyv már sokkal inkább tartogat a hadtörténet iránt érdeklődő diákok számára olyan tényeket, amelyek akár a további elmélyülést is elősegíthetik.⁸⁷

A középiskolások történelmi tanulmányaik harmadik évében jutnak el az újkor tanulmányozásához. A pusztán hadtörténetet érintő tananyagoknál nagyobb hangsúlyt kapnak a gazdaság- társadalom- politikatörténeti események bemutatásai. Kivételt képez ez alól az 1848-49-es katonatörténeti események részletes taglalása, amely a modern magyar haderő imázsának megteremtésében is fontos szerepet játszik. Az utolsó magyar összefogás a függetlenségünk kivívásáért (II. Rákóczi- féle szabadságharc) már nagyon távolinak tűnik. Ugyanakkor Kossuth és Széchenyi személyeinek hazai kultusza biztosítja a diákok érdeklődését, és az átlagosnál talán valamivel szélesebb tájékozottságot e korszakkal kapcsolatban. A nemzetközi politika alakításában ekkorra már áthelyeződik a hangsúly a Kárpát-medencéről, így annak kevésbé vagyunk aktív résztvevői. A „*Katonai alapismeretek*” tárgy oktatása ebben az évfolyamban lehet belépő is. Mindez több szempontból is szerencsés lenne. Egyrészt ebben az évfolyamban kell dönteni a diákoknak az emelt szintű képzés megkezdéséről. Általánosságban megállapítható, hogy – bár korlátozás nélkül tanulhat egy tanuló tantárgyat emelt szinten – általában két tárgy felvétele javasolt. Mivel ezek tanulásban és tanórán is többletet jelentenek érdemes megfontolni, hogy melyik tárgya(ka)t választják.⁸⁸

Az utolsó év relatív kevesebb történelmi anyaga csalóka. Egyrészt az eddigieknél sokkal több információt kell feldolgozni a diákoknak, másrészt az év rövidebb, hiszen az érettségi és az arra történő felkészülés lerövidíti a tanévet. Ebben az évben támaszkodhat a „*Katonai alapismeretek*” tárgy a leginkább a történelem tantárgyra. Korszakot tekintve a

---

⁸⁷ Továbbra is fontos szerep jut a forrásoknak, és a történelmi események megértését jobban elősegítő térképvázlatoknak (106 db). Megállapítható, hogy ez a korszak is rendelkezik olyan jellemzőkkel, amelyek az érdeklődést kialakíthatják, elmélyíthetik (pl. lovagkor, várháborúk). Ebben a korszakban már fontos szerepet játszanak a magyar történelmi személyek is. Gondolhatnánk, hogy alig lehetne hazánkban olyan diákokat találni, akik nem tudnák felidézni a Hunyadiakat vagy Zrínyi Miklós alakját, pedig sajnos a valóság ettől messze van.

⁸⁸ Amennyiben a Katonai alapismeretek itt lép be, akkor az egyenletes előrehaladás, és a folyamatos terhelés miatt éves szinten heti több órát kell beépíteni az órarendbe, ami nem kevés plusz megterhelést jelent a diákok számára. Ráadásul számolni kell azzal a nem elhanyagolható ténnyel, hogy amennyiben nem nagy létszámról van szó, akkor nem osztályszinten, hanem évfolyam, esetleg iskolaszinten lehet csoportot indítani, amely az órarendek elkészítésénél azt fogja eredményezni, hogy ezek az órák a délutáni időszávba csúsznak át. További nehézséget jelent, ha a diákok egy része, vagy zöme vidéki tanuló, akiknek a hazautazása akár több órát is igénybe vehet.

XX. század közelebb áll a diákokhoz, mint a régebbi korok, másrészt ahol a tantervnek megfelelően haladtak, lehetőség van napjaink történelméről, problémáiról is beszélni. Ezen időszaknál is megfigyelhető, hogy a két kiemelkedő világégéstől eltekintve a szerzők sokkal inkább a társadalmi, politikai, értékrendbeli változásokat próbálják felvázolni, bemutatni. Az ókor, középkor időszakában a diákok hajlamosak a királyokat, diktátorokat azonosítani a hadvezéri szereppel. Természetesen a korszakok sajátosságait figyelembe véve, ez többé-kevésbé nem is olyan nagy hiba, ugyanakkor a tanulóknak nem differenciálódik a király (császár, stb...), és a hadvezér közötti különbség. Az újkorban, legújabb korban ugyanez igaz a politikus-hadvezér szerepkörre. Elég csak azt említeni, hogy a diákok szerint Churchill, Hitler vagy Sztálin is a hadvezérek közé tartoznak.

Ennek alátámasztására röviden ismertetném egy felmérés eredményét: A kérdés azzal foglalkozott, hogy a diákok milyen ismertekkel rendelkeznek a korábbi időszakok nagy hadvezéreiről, kiket tudnak esetleg megnevezni ezek közül?⁸⁹ Egy válaszoló több személyt is választhatott. A válaszok nagyon széles skálán mozogtak, és sokan tévesen olyan személyeket neveztek meg, akik bár híres történelmi személyiségek voltak, az utókor nem a hadvezéri kvalitásaik miatt jegyezte meg őket. Általánosságban elmondható, hogy a diákok nem minden esetben tudnak különbséget tenni katona és történelmi személyiség között. A válaszokat elemezve az alábbi megállapítások tehetők:

- Zrínyi Ilona az egyetlen nő, akit megemlítenek (Munkács védelme valóban nehéz feladat lehetett, de a hadvezéri titulust kicsit erőltetettnek érzem)
- Több, hibásan felsorolt példa, ezek közül néhány: Cortez, Churchill, Gábor Áron, Mao, Szent István, Rooseveltt, Hitler, Sztálin
- A legtöbbet említett hadvezérek az említésük számával: Napóleon (42), Julius Ceasar (20), Nagy Sándor (16), Hunyadi János (16), Rommel (15), Dobó István (13), Hannibál (12), Spartacus- II. Rákóczi Ferenc (10-10), Bem (9)
- Összesen 57 személyt jelöltek meg a diákok, közülük 36 az egyetemes történelemből ismert, 21 megnevezett személy magyar katonahős.

---

⁸⁹ A felmérésre a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló és Közgazdasági Szakközépiskolában került sor (Budapest VII kerület, Wesselényi utca 38). A kutatásban részt vett osztályok a közoktatási szakasz 9–13. évfolyamaiból kerültek ki. A kérdőívet 384 tanuló töltötte ki, 24,2 % fiú, 75,8% lány. A módszer önkitöltős kérdőívek alkalmazása volt a teljes anonimitás biztosítása mellett. A lekérdezésre 2006. február 24-én került sor.

- A válaszadók közül csak minden második diák felelte meg ezt a kérdést, ami inkább a kérdés elutasításának, mint a hiányos történelemtudásnak tudható be. Azt is meg kell állapítani, hogy elsősorban a II. világháború feldolgozottsága miatt (filmek, játékok) már több olyan történelmi szereplőt tudnak említeni, akik ténylegesen hadvezéri szerepben tűnnek fel.

Összegzés:

A „katonai alapismeretek” tantárgy rendkívül népszerűsége tett szert nagyon rövid időn belül úgy a diákok, mint a képző intézmények tanárai között. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet a lehetséges veszélyekre, nehezítő körülményekre. A honvédelmi szemlélet oktatása elengedhetetlenül fontos az iskolai oktatás keretein belül, a többi tárggyal való együttműködés gyümölcsöző eredményekhez vezethet, különösen igaz ez a történelem tantárgyra. Ugyanakkor hozzájárulhat a személyiség fejlesztéséhez, a csapatban való gondolkodás kialakításához, a másokért való tenni akarás érzésének elmélyítéséhez.

IV Vizsgálat bemutatása

IV.1 A vizsgálatok módszerének bemutatása

Hipotéziseim alátámasztására vagy megcáfolására a kvantitatív, kérdőíves módszer alkalmazásával nyílt lehetőségem. A Magyarországi ifjúságkutatást a szociológiai megközelítések és a survey módszerek jellemzik. Az utóbbi évek empirikus kutatásainak nagy részét valamilyen kérdőíves módszerrel végezték (80 %).⁹⁰ A fiatal korosztályok katonasággal, haderővel szembeni általános és konkrét vélekedéseit, esetleges munkavállalási hajlandóságukat két empirikus kutatás segítségével vizsgáltam. Az első adatfelvételre 2008. február második hetében került sor, különböző időpontokban, az osztályfőnöki tanórák keretein belül. A felmérésben részt vettek az iskola közoktatási szakaszának végzős vagy utolsó előtti éves tanulói. A 2008-as mintában szereplő diákok száma 99 fő. A válaszolók 75 %-a lány (74 fő), 25%-a fiú (25 fő). A nemek mintában való részvételi aránya nem felel meg az országos statisztikai adatoknak, az iskola közgazdaságtani szakközépiskolai profiljának köszönhetően minden évfolyamban, hasonló arányban, többségben vannak a lányok. A minta kiválasztásának módszere a nem valószínűségi mintavételi eljárások logikáján alapul, ebben az esetben a szakértői minta tűnt kézenfekvőnek, hiszen az adott oktatási intézmény tanulói közül nem mindenkit szerettem volna a vizsgálatba bevonni. A cél az volt, hogy a továbbtanulás, pályaválasztás előtt álló fiatalok kerüljenek a mintavétel fókuszába, azt feltételezve, hogy a kérdésekre adott válaszok jobban felhasználhatóak, mintha az egész iskolai közösség lekérdezésére került volna sor. Mindezt indokolta a korosztályból adódó felelősség, mely alapján a saját további pályaalakulással kapcsolatban konkrét válaszok szükségesek.

A második adatfelvételre közel egy év múlva, 2009. november második hetében került sor, egy hetes eltérésekkel, különböző időpontokban. A mintavétel logikáját tekintve, a nem valószínűségi kiválasztás mintavételi eljárás egyszerűen elérhető alanyok módszerét alkalmaztam. A kérdezés módja önkitöltős kérdőívek alkalmazása volt a teljes anonimitás biztosítása mellett, a közoktatási szakasz 9-13. évfolyamaiban. A kutatásban

---

⁹⁰ Nagy Ádám: *Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Bp.: Új Mandátum Könyvkiadó. p. 505.

résztevők létszáma 372 fő, korosztálya 15-20 év, a nemek összetétele hasonlóan alakult az előző évihez, 72 % lány, 28% fiú.

A kérdőívek szerkezetét, fő kérdéskörét igyekeztem megtartani, a longitudinális feltételezések miatt, ugyanakkor a 2008-as felmérés számsorai sok új tapasztalatot eredményeztek, melynek birtokában egyes kérdések kimaradtak, míg más kérdések újként kerültek a 2009-es kérdőívbe.

Egyetlen szerkezeti változást tartottam fontosnak, a katonasággal szemben megfogalmazott attitűdökre vonatkozó itemek a 2009-es kérdőívben középre kerültek a pontosabb válaszadás reményében.⁹¹

A kérdőívek összeállításánál törekedtem arra, hogy változatos, többféle mérési szintű változó (nominális, ordinális, intervallum, arányskálák) álljon rendelkezésemre az elemzés során. Ennek megfelelően találhatóak feleletválaszoló kérdések, feltételes kérdések, táblázatos (mátrix) kérdések, és Likert-típusú skálák is.

A kérdőívek elemzésénél az SPSS matematikai-statisztikai programcsomagot használtam.

Az adatok értelmezésében a vonatkozó civil, illetve katonai kutatások eredményeit is felhasználok, kiemelt jelentőséggel az Ifjúság2004, 2008, illetve a Krizbai János vezette felmérés tapasztalataira.⁹²

A fenti módszertani lehetőségek alkalmazása mellett felhasználtam a pedagógusi pályán eddig eltöltött időszak felhalmozódott szakmai tapasztalatát, tanítási gyakorlatát, osztályfőnöki-pedagógusi látásmódot is.

---

⁹¹ A 2008-as kérdőívben (1. számú melléklet) az alábbi szerkezeti megoldást alkalmaztam az itemek összeállítására: 1-8 kérdés szociodemográfiai háttérváltozók; 9-10, 14 jövőkép; 12-13, 15-17 szabadidő eltöltés; 18-24 számítógép-használat; 25-41 deviáns magatartásformák; 42-45 értékrend; 11, 46-54 katonasággal kapcsolatos kérdések. A 2009-es kérdőívben ez az alábbiak szerint változott: 1-9 szociodemográfiai háttérváltozók; 10-12, 14 jövőkép; 13, 15-17 iskolai kérdések; 18-20 szabadidő eltöltési szokások; 21-27 számítógép-használat; 28-37 katonaság; 38-51 deviáns magatartásformák; 52-56 értékrend alakulásával kapcsolatos kérdések.

⁹²A 2009-ben történő kutatásba 16 középiskolát vontak be. Ezek közül 8-ban már tanították a Katonai alapismereteket, a többi 8-ban pedig tervezték. A mintában résztvevők létszáma közel 800 fő, a közoktatás 11-12. évfolyamából. Krizbai János: *Vezetői összefoglaló. A középfokú képzésben résztvevő állomány honvédelmi ismeretei, pályorientációja*. Kézirat. ZMNE, 2009.

IV.2 A vizsgálatok körülményei

A két empirikus adatfelvétel között, a megrendelői igények, és a kutatói érdeklődés miatt néhány kérdésben vannak eltérések. Egyes itemek kimaradtak a 2008-as elemzéshez képest, míg mások csak a 2009-es nagyobb mintás felvételben kaptak helyet. Ezen esetekben természetesen nincs lehetőség a két adathalmaz összehasonlításra, ezeket külön jelzem munkámban. Meg kell jegyezni, hogy az alkalmazott kérdőívekben más kutatási prioritások is szerepelnek, amelyek nem kapcsolódnak szorosan az általam vizsgált kérdéskörhöz.⁹³

Az eltérő időpontokban történt két adatfelvétel önmagában egy-egy keresztmetszeti vizsgálatnak is tekinthető. Ugyanakkor több azonos kérdés is megtalálható mindkét kérdőívben, így longitudinális eredmények is születhettek. A két kérdőív összevetésével azokra a kérdésekre is választ kaphatunk, hogy milyen mértékben és irányban változtak a fiatal korosztályok attitűdjei a honvédelemmel szemben, bővültek-e az ismereteik az eltelt egy év időszakában. A kérdőívek elemzésénél azonban mindig szem előtt kell tartani, hogy az eredmények nem reprezentatívak az egész hazai középiskolás populációra, ezért előzetes tájékozódásra, tendenciák megjelölésére, más kutatási eredményekkel való összevetésre, és ezekből kiindulva egy nagyobb, országos mintán történő reprezentatív adatfelvételre használhatóak.⁹⁴

A kérdőívek összeállításánál törekedtem arra, hogy választ kapjak azokra a kérdésekre, amelyek közelebb visznek a korosztály megértéséhez, általános értékrendszerükben rejlő lehetőségekhez, a katonai pályával, a katonasággal kapcsolatos érzéseikhez. Ennek feltérképezése érdekében vizsgáltam a szabadidős tevékenységük szerkezetét (számítógépes játékok, internet felhasználás, televíziózás), a továbbtanulási hajlandóságukat, annak irányát. Konkrét és általános kérdésekkel vizsgáltam az értékvilágukat (mennyire ragaszkodnak a posztmateriális (haza- nemzet- vallás)

---

⁹³ Az adatfelvételek a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló és Közgazdasági Szakközépiskola tanulói között végeztem (Budapest VII. kerület, Wesselényi utca 38.). Az általam alkalmazott és a mellékletben szereplő kérdőívek kérdéseinek túlnyomó része az iskola Igazgatójának megrendelésére kerültek lekérdezésre. A dolgozatomban szereplő kérdések illeszkednek az eredeti kutatás profiljához.

⁹⁴ Egy országos mintán alapuló, regionális jellegzetességek, iskolatípusok alapján végrehajtott kutatás anyagi háttérének biztosítása nem állt módomban. Ennek tudatában kutatási eredményeim szigorúan csak a II. Rákóczi diákjaira reprezentatívak.

értékekhez, és milyen mértékben meghatározóak számukra a materiális (pénz, munkahely, siker) értékek). A kérdések többi része a haderővel kapcsolatos ismereteiket, tájékozottságukat mérte, valamint azt, hogy melyek azok a tényezők, amelyek alapján munkát vállalnának a szervezetben.

IV.3 A vizsgálat eredményei

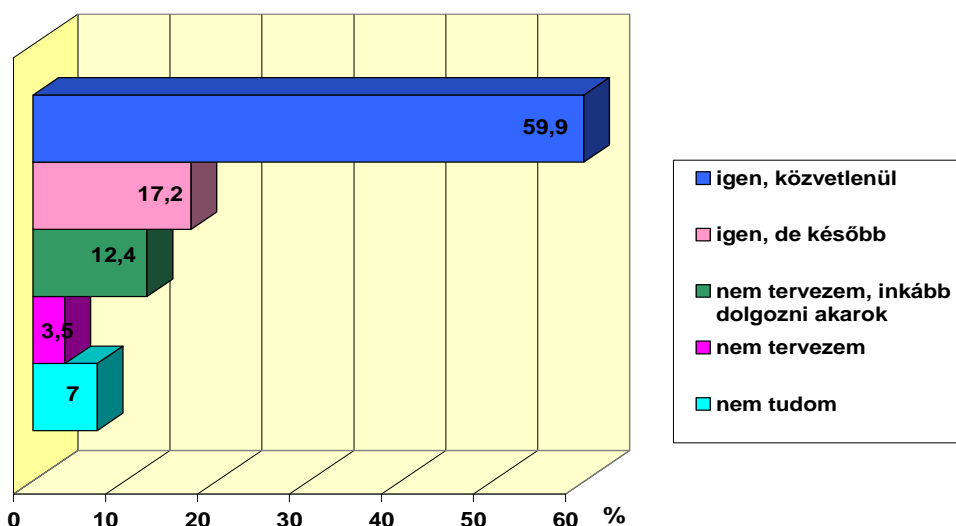
IV.3.1 Általános továbbtanulási szokások

Az oktatási rendszer utóbbi években tapasztalható újraformálása többek között azt a következményt is magával hozta, hogy a felsőoktatás expanziója mellett a minőségi oktatás háttérbe szorulásáról is beszélhetünk. Ennek fényében igencsak meglepő, hogy a viszonylag szerény átlageredménnyel rendelkező diákok közel 80 %-a tervezi, hogy továbbtanul valamilyen felsőoktatási intézményben, ezen kategórián belül is nagyobb azoknak az aránya, akik rögtön a középiskolai tanulmányaik befejezését követően ezt tennék. Ebben szerepe lehet a kellő önismeret hiányának, a nem reális énkép kialakulásának ugyanúgy, mint a felsőoktatásban való részvétel erodálásának.

1. ábra

Tervezed-e, hogy a közeljövőben diplomát szerzel?

(A válaszok százalékos megoszlása)

Forrás, saját: 2008/9; 2009/10.

A 2008-as mintában szereplő diákok elsöprő többsége szeretne továbbtanulni, ötből négy tanuló. Ugyanannyian felelték azt, hogy később szeretnék még diplomát szerezni, mint ahányan azt, hogy dolgozni szeretnék. Mindössze 3 % felelte, hogy nem tudja, milyen irányba induljon. Ezzel szemben a következő évben már alapos átrendeződésnek lehetünk tanúi. 2009-ben megközelítőleg minden nyolcadik diák mondta csak azt, hogy nem tervez a továbbtanulással, és csak 7 % bizonytalan ebben a kérdésben (1. ábra). Mindkét minta esetében megállapítható, hogy a diákok továbbtanulási hajlandóságára hatással van a szülők iskolai végzettsége. Jámbori kutatásai alátámasztották azokat az elképzeléseket, mely szerint a magyar fiatalok jövőbeli tervei, céljai között egy ún. *kulturális prototípus* figyelhető meg. Jellemző rájuk, hogy elsődlegesen szeretnék befejezni a tanulmányaikat (azt nem tudják azonban eldönteni, hogy mikor, ezért szeretnék továbbtanulni olyan nagy arányban), egy jól fizető állásban elhelyezkedni, családot alapítani, és egzisztenciát teremteni.⁹⁵ Úgy vélem, hogy sokan még a továbbtanulók között sem tudják, hogy valójában milyen pályára szeretnék orientálódni, így a további tanulással időt is szeretnék nyerni, hiszen addig sem kell szembesülniük az esetleges szakképzetlenségükkel, az elavult képzettségükkel a munkaerőpiacon. Ebben kiváló partnernek bizonyul az új, bolognai-típusú képzés, amelyben csak a tanulmányaik negyedik évében kell specializálódni valamilyen szakirányba.

Az intézmény diákjainak konkrét továbbtanulási szándékában a szakmacsoportnak megfelelő orientáció szerepel. A 2008-as mintában a diákok több mint fele jelölte meg azt, hogy a gazdasági szektorban helyezkedne el, ezután legtöbben a műszaki, és társadalomtudományi pályát jelölték meg (8-8 fő). A 2009-es mintában 187 fő tanulna tovább a gazdaság, kereskedelem, vendéglátó szférában, jogi – művészeti területen 24, illetve 21 fő látja az érvényesülésének a lehetőségét. Rendőrségi pályát 20 fő, katonait 10-en jelöltek meg. Egyértelműen kijelenthető, hogy azokban az iskolákban, ahol folyik a katonai alapismeretek tárgy oktatása, lényegesen nagyobb a katonai pályán való továbbtanulás terve. (Krizbai által vizsgált iskolákban a fiúk közül 40 %, a lányok közül minden ötödik fontolgatja a ZMNE- re történő jelentkezést.) Hasonló nagyságrendben (8-11 fő) szerepelnek a bölcsészet, pedagógusi szakma, egészségügy, társadalomtudományok, műszaki tudományok iránt érdeklődők. A továbbtanulás, és a munka azonnali világa mellett választani képtelen diákok túlnyomórészt a közepes tanulmányi kategóriába estek. A fentiek alapján összegezhető, hogy a korábbi évek slágerszakjai, (jogi, kommunikáció)

---

⁹⁵ Jámbori Szilvia: *Hogyan tervezik a serdülők a jövőjüket?* SZEK JGYF Kiadó, 2007

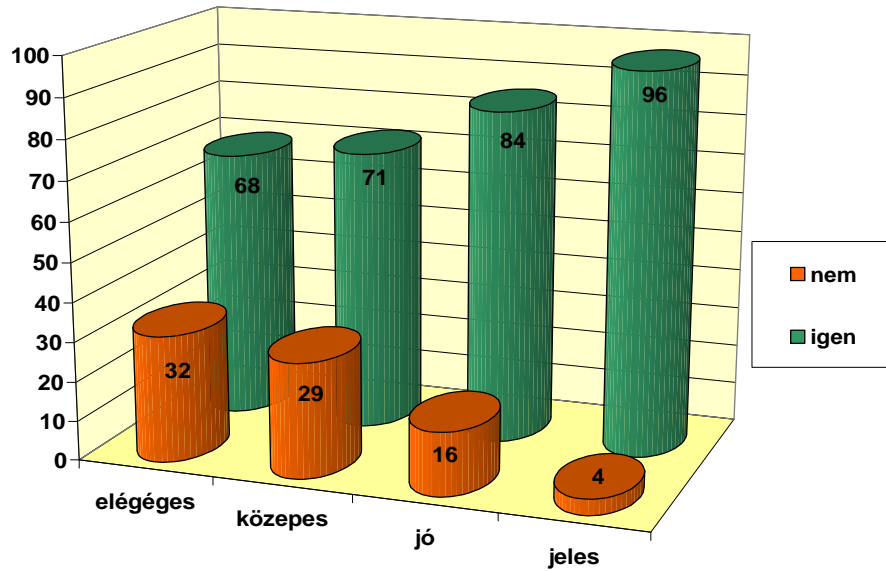
erőteljesen visszaestek. A fő profilnak tekinthető gazdasági irányvonal mellett azonban számos egyéb orientáció is létezik a diákok között. A nemek megoszlása szerint szignifikáns különbség nem mutatható ki a továbbtanulási szándékok között, viszont az mindenképp figyelemreméltó, hogy a fiúk határozottabbak a döntésben, mint a lányok, akik egyetlen kategóriában voltak lényegesen nagyobb arányban az elvártnál, a „*nem tudom*” vagyis habozó válasznál. A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei nagyobb arányban választották az azonnali továbbtanulás lehetőségét, mint a kevésbé iskolázott szülők gyermekei, akik inkább a munkába állást tervezik.

A „*Gondolkoztál már azon, hogy katonai szolgálatot vállalj*” kérdésre 2008-ban a fiúk közel harmada (29%), míg a lányok tizede (9%) válaszolt igennel. Egy év múlva ugyanerre a kérdésre mindkét nem esetében többen feleltek igennel. A fiúk több mint harmada (35%), míg a lányok közül közel minden hetedik (16%) válaszolt így. A szülők iskolai végzettségével összevetve megállapítható, hogy elsősorban azok a gyerekek érdeklődnek a katonai szolgálatvállalás felől, akiknek szülei szakmunkás, illetve szakközépiskolai végzettséggel rendelkeznek.

Kimutatható, és szoros összefüggés figyelhető meg a tanulmányi eredmények és a továbbtanulási hajlandóság között; minél jobb átlageredménnyel rendelkezik egy tanuló, annál nagyobb arányban képviseltetik magukat a továbbtanuló kategóriában (2-3. ábra). Gyakorlatilag nem figyelhető meg lényegi eltérés a két minta adatsorai között. Mindenképp meglepő, és egyben az átalakuló oktatási rendszer eredménye, hogy a kevésbé jó tanulmányi eredménnyel rendelkező diákok között is háromból kettő bejelölte azt a lehetőséget, hogy tovább szeretne tanulni. Mindez egyben azt is jelentheti, hogy a középiskolai oktatás, a tudás egyre inkább elértéktelenedik, hiszen a diák nincs már a középiskolai tanulmányai alatt sem rákényszerítve arra, hogy négy-öt éven keresztül egyenletesen magas színvonalon teljesítsen. A magas jelentkezési hajlandóság oka lehet továbbá, hogy a fiatalok énképe nem mindig a valóságot tükrözi. Tanulási szokásaik, a munkához való hozzáállásuk sok esetben nem illeszkedik a felnőtt társadalom elvárásai közé. Mindezek a tapasztalatok a középiskolai évek alatt nem feltétlenül válnak érzékelhetővé a fiatalok számára, ezért nagy önbizalommal tervezik a főiskolás vagy egyetemista létet. Az egyetemek egyes szakjairól való nagyarányú tanulói lemorzsolódásban ennek is szerepe van.

2. ábra

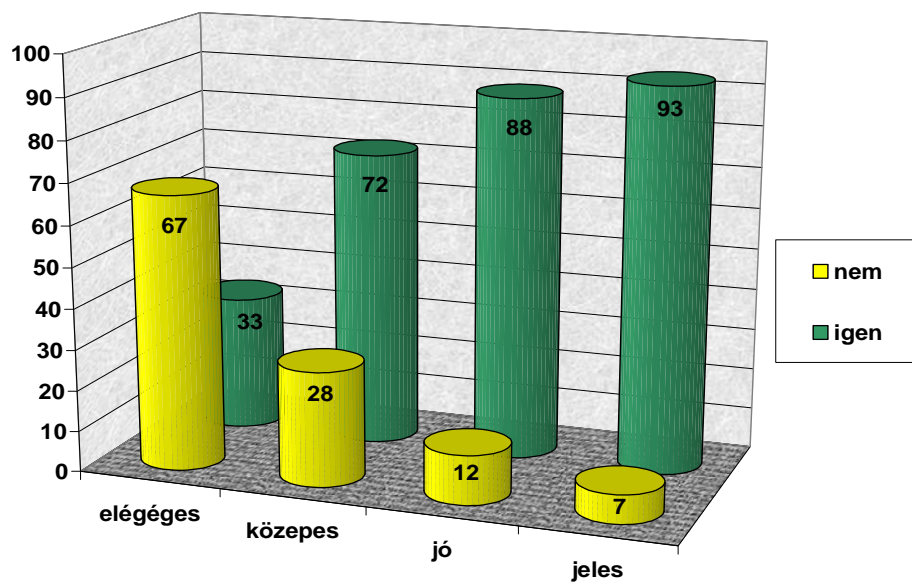
A továbbtanulási szándék az év végi tanulmányi eredmény kapcsolatában (2008)

Forrás, saját: 2008/3-9.

3. ábra

A továbbtanulási szándék az év végi tanulmányi eredmény kapcsolatában (2009)

Forrás, saját: 2009/3-10.

IV.3.2 Iskolához köthető szabadidős tevékenységek

A diákok kötelező tanórán kívüli tevékenységével kapcsolatban elmondható, hogy elég inaktívak. Szakköri tevékenységet a megkérdezettek közel 40 %-a végez, de ebbe beletartozik a kötelező korrepetálástól kezdve a tömegsportig minden. Egyre több felsőoktatási intézmény köti a felvételi eljárás sikeres teljesítéséhez azt, hogy a felvételiző valamelyik tárgyból emelt szintű érettségi vizsgát tegyen. A fentiekben bemutatott nagyarányú továbbtanulási szándék, illetve az a tény, hogy a tanulók mindössze negyede jár valamilyen emelt szintű órára (és ott sem feltétlenül fog emelt szinten érettségizni) szintén azt a következtetést erősíti, mely szerint egyre többen bíznak a nem államilag finanszírozott helyekre való bejutásban. 2008-ban minden ötödik diák járt külön nyelvrára, ez az arány változott egy év alatt, már minden negyedik diák tanul iskolán kívül is nyelvet, ami kifejezetten magas arány, főleg annak tükrében, hogy milyen sok óraszám van lehetőségük a nyelvet tanulni az intézményen belül is. Mindezek ellenére a nyelvvizsgálóval rendelkező tanulók aránya drasztikusan kicsi. 2008-ban 21 diák, 2009-ben 32 diák (a megkérdezettek 9%-a) rendelkezik államilag elismert nyelvvizsgálóval. A nyelvvizsga foka alapján 2008-ban hét alap, tíz középfokú, négy felsőfokú nyelvvizsga volt, míg egy év múlva 14 tanuló alap, 18 pedig középfokúval rendelkezett. Iskolán kívüli zenei oktatásban csak minden tízedik diák részesül, ugyanakkor meglepően magas volt a táncórákon való részvételt bejelölők aránya (20% mindkét mintában), amely nagy valószínűséggel a közelgő szalagavatóra való felkészüléssel magyarázható.

IV.3.3 Beállítódások, értékpreferenciák

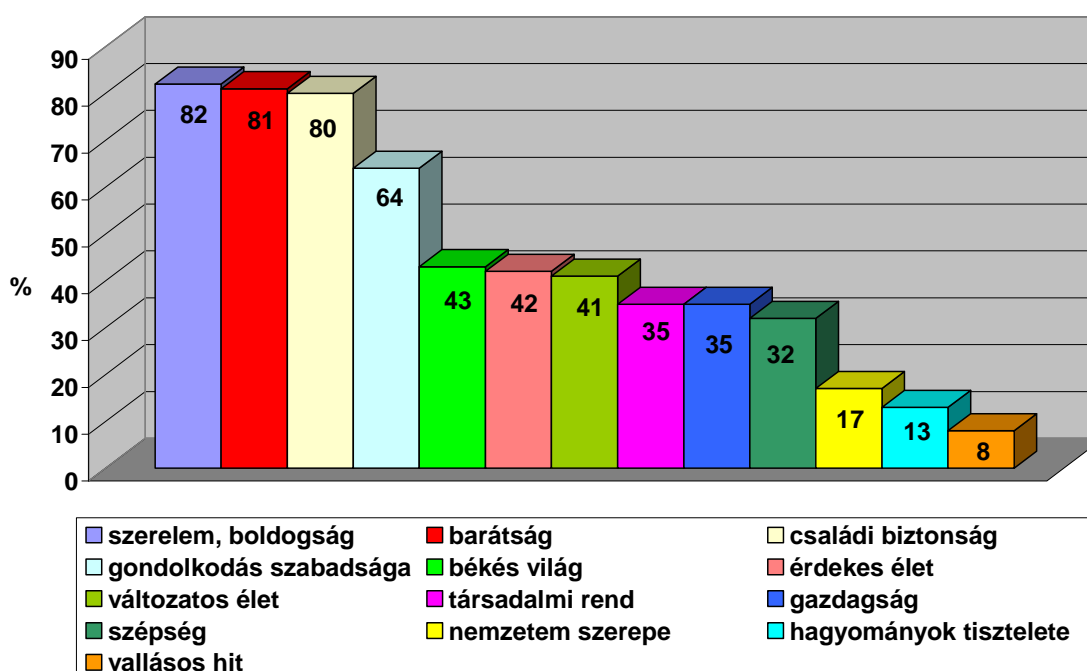
A kutatás fontos részét képezte az érintett diákok véleményének megismerése a materiális, illetve posztmateriális értékekről, valamint, hogy ezekre milyen tényezők hatnak. Emellett célul tűztem ki, hogy feltérképezem, a diákok elképzelése szerint mi szükséges az érvényesüléshez, illetve milyen életcélokat fogalmazznak meg maguknak a következő 10-15 évben. Nehéz ugyanakkor eldönteni, hogy a diákok mennyire vannak tisztában ezeknek az elvont fogalmaknak a jelentésével, helyes értelmezésével. Az eredmények elemzésekor ezt a tényt is figyelembe kell venni. Napjainkban az emberek életútja egyre inkább olyan projektekből áll, amelyek autonómok, és nem feltétlenül képeznek egy koherens egészet az életút folyamán. A projekteket folyamatosan igazítani kell a változó körülményekhez, amelyben az ifjúságnak kedvezőbb pozíciói vannak. A

modern ifjúkorban új szakaszok jelennek meg: kora serdülőkor, késő-serdülőkor, posztadoleszcencia, fiatal felnőttkor, túlkoros fiatal felnőttek. Ezzel együtt átalakulnak az értékek és attitűdök is. Egyes értékek az idősebb korosztályok számára fontosabbak, míg mások veszítenek jelentőségükből. Az alábbi ábra azt mutatja, hogy a diákok az előre megadott lehetőségek közül, melyik értéket tartották a legfontosabbnak. (4. ábra)

4. ábra

Mennyire fontosak az alábbi értékek?

(Az egyes értékekre adott válaszok százalékos aránya)

Forrás, saját: 2009/52.

Kiemelendő, hogy az első négy érték játssza a legfontosabb szerepet a fiatalok gondolataiban, vagyis az egyéni létező köthető kapcsolatok fenntartása, azok sérülésmentes fenntartása, továbbvitele. Mindezt alátámasztja *Krizbai* kutatása is, amelyben a legfontosabbnak a családot, barátságot, nyugodt életet, biztonságot nevezték meg a fiatalok. A család elvitathatatlan fontosságát mutatja az is, hogy az *Ifjúság2004* vizsgálat szerint a fiatalok több mint felének megfelelnek azok az elvek, ahogy a szüleik élnek. A többi érték mind elvontabban, nem annyira személyesen közelíti meg az egyént, és annak szerepét. Rendkívül kedvezőtlen, hogy a nemzet, a hagyományok, és a vallás,

vagyis a konzervatív, haderő számára fontosabb értékek, nagyon hátul és nagyon leszakadva állnak a listán. A nemzeti érzés kialakítására hatással van a belpolitikai témájú családi beszélgetés, a magyarságról való eszmecsere. Szintén lényeges, hogy a történelem tárgyat szeretők között is többen voltak azok, akik számára fontos a nemzeti érzés. A szülők iskolai végzettsége, a tanulmányi eredmények nem játszottak fontos szerepet a fiatalok attitűdjeinek alakításában. A nemzet szerepének megítélése valamivel kedvezőbb a *Krizbai* kutatásban, mint a sajátban, ennek okát egyrészt a vizsgált populációk nemi összetételének különbözőségeiben látom (nagyobb a fiúk aránya a *Krizbai* által vizsgált iskolákban), másrészt a honvédelmi oktatás pozitív eredményében. Ezt a véleményem erősíti, hogy az Ifjúság2000 és 2004 kutatásokban is szerepelt ez a kérdés, és a nemzetre vonatkozó attitűdök lefelé mozdultak el. Egy 2008-ban, szegedi középiskolások körében végzett kutatás megállapítja, hogy a tradicionális egyházak dominanciája megszűnőben van, ugyanakkor a vallásosság és a transzcendencia iránti igény nem veszett ki a fiatalokból, csak új utakat keresnek.⁹⁶ A megkérdezett tanulók konzervatív értékekre adott válaszai magukban hordozzák azt is, hogy az újat keresik a diákok, ami csak egy bizonyos szintig magyarázható a generációs különbségekből fakadó ellentétekkel. Az értékpreferencia ilyen alakulásában valószínűleg az erre irányuló családi szocializáció, illetve a társadalmi változások együttesen játszanak szerepet.

A közeli és távoli jövőre vonatkozó kérdéseknél szintén fontos, hogy a diákok hogyan ítélik meg jelenlegi helyzetüket, illetve ebből kiindulva az életésélyeiket. Az eredmények azt tanúsítják, hogy többségében vannak az optimista diákok azzal kapcsolatban, hogy milyen lesz az életük.⁹⁷

Ennek fényében érdemes megvizsgálni, miként vélekednek arról a kérdéstről, mely arra kíváncsi, hogy meglátásuk szerint mi szükséges ahhoz, hogy egy ember érvényesülni tudjon a mostani társadalmunkban (5. ábra).

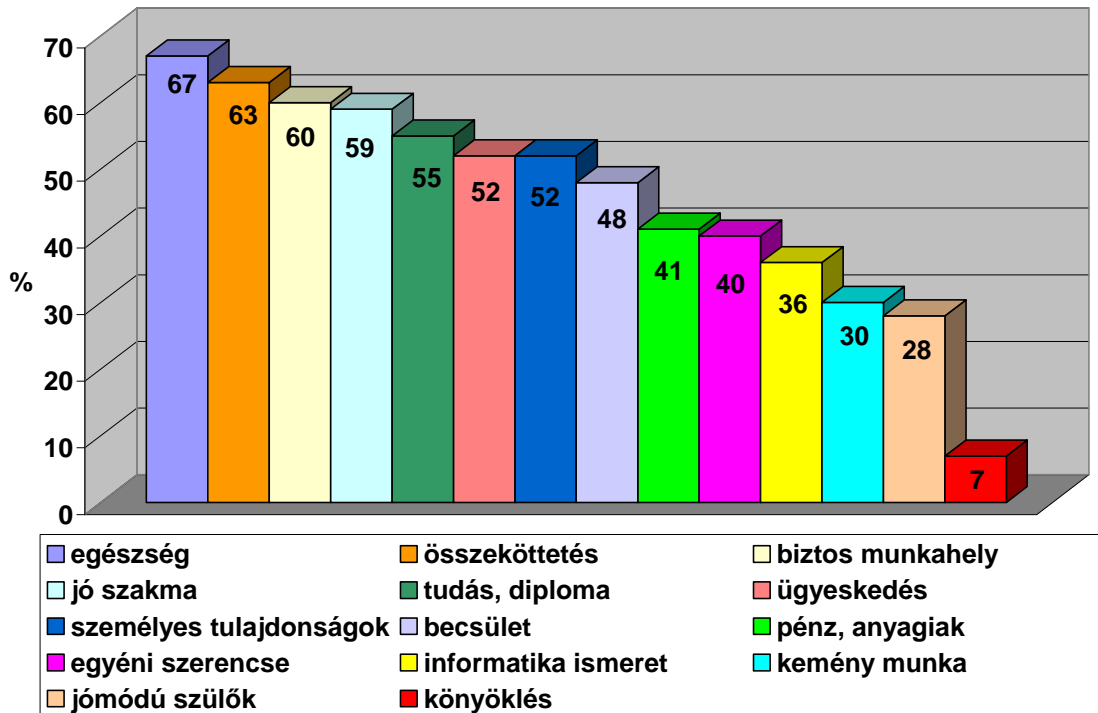
---

⁹⁶ Kovács Eszter- Pikó Bettina: *Vallásosság a magyar középiskolások körében*. -In. Társadalomkutatás, 2009. 1. sz.-p. 27-49.

⁹⁷ Mindössze 13 tanuló mondta, hogy kifejezetten pesszimista a jövőjével kapcsolatban, és további 56-an válaszolták azt, hogy meglátásuk szerint inkább rossz dolgok fognak vele történni, mint jók. Sokkal nagyobb azok száma, akik azt gondolják, hogy több jó dolog mellett lesz néhány rossz is az életükben, számuk 196 fő. A megkérdezettek majdnem negyede, 106 fő úgy véli, a jövőben csak jó dolgok fognak vele történni, ami dicséretes, bár talán egy kicsit naiv optimizmus.

5. ábra

Mi szükséges az életben való érvényesüléshez?

Forrás, saját: 2009/53.

A diagramon kitűnik, hogy a legfontosabb tényezőnek az egészséget tartják a diákok, amely a sikeres életvitel egyik alapfeltétele.⁹⁸ Rendkívül magasra értékelték az összeköttetések, jó kapcsolatok meglétét (a nyolc általános végzettségű szülők gyermekeinél a legmagasabb ez az arány, utánuk a másik szélsőséggént az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkező szülők gyermekei következnek, illetve annak ápolását, ezzel alátámasztva Bourdieu kapcsolati tőke elméletére alapozott gondolatait. Az összeköttetések fontosságának ilyen mértékű aránya jól érzékelteti korszakunk érdekorientált világát. Egy 1965-os Baranya megyében készült felvétel alapján a jó összeköttetések arány mindössze 6 % volt!⁹⁹ Ugyanakkor ezek tudatos kiépítésére

⁹⁸ Megjegyzendő, ebben a válaszban érzek némi anomáliát, mert nem látom, hogyan képzelik el az egészséges életvitelt úgy, hogy a diákok csaknem fele dohányzik, kisebb-nagyobb rendszerességgel alkoholt fogyaszt, és rendkívül keveset sportol.

⁹⁹ Kiss István- Ozsváth Károly- Takács Tamás- Pörzsi József: *Az ifjúság erkölcsi szükségletének kérdéséhez.* Társadalmi Szemle, 1966. 3. sz.-p. 22-53.

kétséges, hogy mennyi fáradságot áldoznak, hiszen nem mutatható ki pozitív kapcsolat az összeköttetést előtérbe helyezők, és a saját iskolatársakkal való viszony kapcsolatában. Fontos számukra a biztos munkahely és a jó szakma, ám ezek elérésére fordított energia nem áll arányban e szándékaikkal. Több mint 50 % felelte azt, hogy az érvényesüléshez szükséges a diploma, ami összecseng azzal, hogy az iskola tanulói nagy részében megfordult a gondolat, tovább szeretne tanulni valamilyen felsőoktatási intézménybe, ugyanakkor ez a tanulmányi eredményekkel elég nehezen igazolható. Ebben az esetben is megfigyelhető egy érdekes kettősség, nevezetesen a nyolc általános végzettséggel és a diplomával rendelkezők szülők gyermekei számára fontos elsősorban a diploma. Valamivel több, mint a diákok fele az ügyeskedésben látja a jövője biztosítását, ami elég aggasztó eredmény. Ugyanezt a gondolatmenetet egészíti ki az a tény, hogy a diákok kevesebb, mint harmada (!) gondolja azt, a biztosabb élethez kemény munkára van szükség. Ennek az eredménynek élesen ellentmond *Krizbai* statisztikája, ahol épp a *szorgalom, kemény munka* foglalnak el előkelő helyezést. A diákoknak csak a fele véli azt, hogy a becsület fontos lehet az érvényesülésben, és mintegy 40 % abban bízik, hogy szerencséje lesz. Ez a kérdés ismét azt a feltevést támasztja alá, mely szerint a honvédelemhez kapcsolódó értékek, becsületesség, kemény, kitartó munka egyre inkább háttérbe szorul azon fiatalok értékpreferenciái között, ahol nem tanulnak honvédelmi szemléletet.

IV.3.4 Szabadidő eltöltésének jellemzői

A tanulók szabadidő struktúrájának feltérképezéséhez különválasztottam azokat a tevékenységi formákat, amelyeket jórészt egyedül, a külvilágtól elzárva is tudnak végezni, azoktól a tevékenységformáktól, amelyek elsődlegesen csoportos szervezést igényelnek (individuális-, közösségi tevékenységformák). Az *Ifjúság2004* kutatásból kitűnik, hogy az életkori dimenziót figyelembe véve a diákok szabadideje idősebb korban drasztikusan csökken. A 15-19 évesek esetében ez napi két órát jelent. Fontos leszögezni, hogy a legújabb elméletek szerint a számítógép nem közösségi médiaeszköz, amit a lakásban való elhelyezkedése is tükröz. Amíg a televízió elterjedésének korai szakaszában a közösségi helyiségekben volt, a számítógép személyes holmi, manapság mindenkinek van sajátja.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Vajda Zsuzsanna: *A gyerekek és a számítógép.* -In. Talyigás Judit (szerk.): *Az Internet a kockázatok és mellékhatások tekintetében.* Bp.: Scolar Kiadó, 2010.

A várakozásoknak megfelelően a leggyakoribb otthon végzett tevékenységforma a számítógépek használatához, illetve az egyéb szórakoztató elektronikához köthetőek. A hagyományos, papíralapú tevékenységformák egyre többet veszítenek jelentőségükből, a folyamat már évtizedek óta érzékelhető.¹⁰¹

A következő fontos kérdés lehet, hogy *hol* használják a világhálót, és *mire*? A válaszadók rendkívül magas arányban (96%) rendelkeznek otthoni számítógéppel. Csaknem ugyanilyen magas az Internet penetrenca, mivel a diákok 92 %-a felelte azt, hogy rendelkeznek otthoni Internet hozzáféréssel. Ez a 2008-as évhez képest nem jelent újdonságot, hiszen akkor is hasonlóan magas arány volt kimutatható, de a 2005-ös évhez képest már jelentős változás figyelhető meg (2005-ben a tanulók 70 %-a rendelkezett otthoni Internet hozzáféréssel). Ugyanakkor az iskolai, tanórán kívüli internet használat meglehetősen elmarad a várttól, csupán a diákok fele válaszolta azt, hogy az iskolában is használja az internetet.¹⁰²

Megállapítható továbbá, hogy napi rendszerességgel a kapcsolattartás, a levelezés a legjellemzőbb tevékenységi forma, a diákok csaknem kétharmada felelte ezt. Az egyéb tevékenységek jelentősége, és a rájuk fordított idő ehhez képest elhanyagolhatóak, hiszen a továbbiak közül egyik sem érte el a 25 %-os arányt. Hírportálokat csak minden negyedik, ötödik diák olvas, amely azért ad aggodalomra okot, mert ennek a korosztálynak az elsődleges információ szerzési beállítódásai az internetre vannak „kalibrálva” (6. ábra). Ennek ismeretében kiemelten lényeges, hogy a diákok megszólítása interaktív módon, a világháló segítségével (is) történjen. Hasonlóan alacsony azoknak az aránya, akik

---

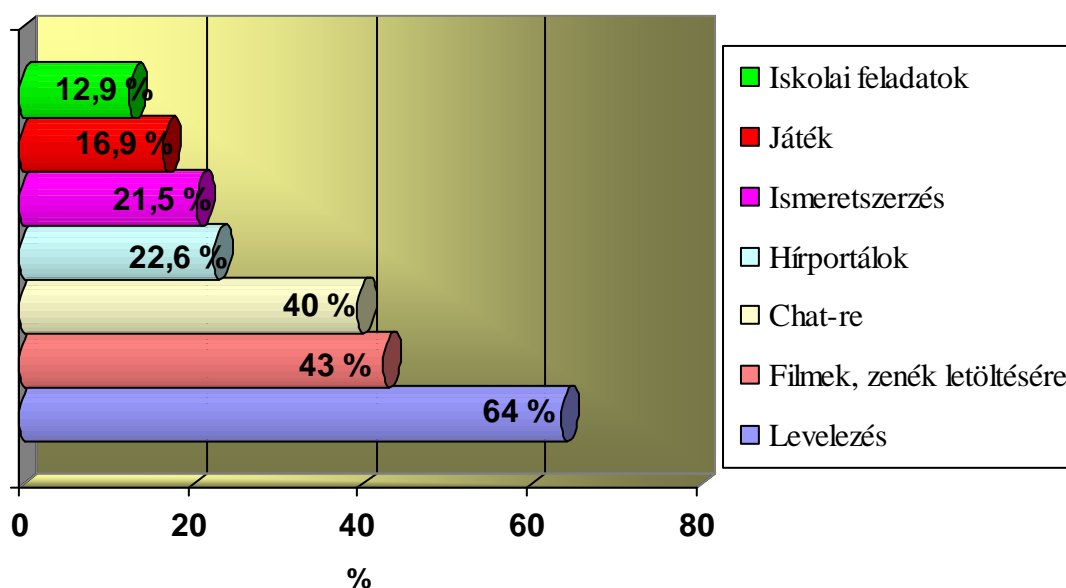
¹⁰¹ A leggyakoribb tevékenységformának természetesen az Internet használat bizonyult, a diákok 87 %-a napi rendszerességgel végzett foglalatosságának nevezte meg. Érdekes, hogy ennek ellenére csak minden második diák jelezte, hogy rendszeresen játszana is a számítógéppel, így az feltételezhető, hogy a játék mellett számos olyan funkció vált elsőrangúvá, mint a tájékozódás, ismeretszerzés, vagy a kapcsolattartás. Nemek, évfolyamok közötti szignifikáns eltérés nem figyelhető meg, valamennyi diák hasonló mértékben használja az Internetet.

¹⁰² Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy bár szabadidejük elsősorban a végzős diákoknak lenne (csoportbontásból adódó lyukas óra, előrehozott érettségi miatti hosszú üresjárat), az iskolai órán kívüli Internet használat lehetőségei meglehetősen korlátozottak. Véleményem szerint a könyvtárban használható gépek száma kevés, és a fiatalok Internetezési szokásait nem elégíti ki. Mindenképp szükséges lenne egy olyan helyiség kialakítása, amelyben szabadabban, oldottabb légkörben történne a diákok lyukas órájának eltöltése, akár Internet-hozzáférési lehetőséggel. A válaszok azt mutatják, hogy szükség lenne egy ilyen klubhelyiségre, mert a diákok közül egyre többen élnek azzal a lehetőséggel, hogy a tanulmányaik sikeresebbé tételéhez az Internet segítségét használják. A katonai alapismeretek oktatásában is szerephez juthat az Internet, hiszen ezen keresztül számos ismeretet lehetne gyorsan, látványosan megjeleníteni a diákok számára.

ismeretszerzésre használják naponta a netet, és még azok is megelőzik az iskolai célú felhasználást választókat, akik játszani szoktak a neten (a játék ebben az esetben, lehet, hogy tanulmányokat is elősegít, például, az érettségiző, honfoglaló, vagy kvíz part). Véleményem szerint, az iskolai tanulmányok tekintetében nincs kihasználva az Internet, és a benne rejlő oktatási lehetőségek. A házi feladatok, beszámolók, egyéni munkák sokkal hatékonyabbak is lehetnének, ha ezt a formát is több tanár alkalmazná.

6. ábra

Mire használod Napi rendszerességgel az Internetet (2008)?

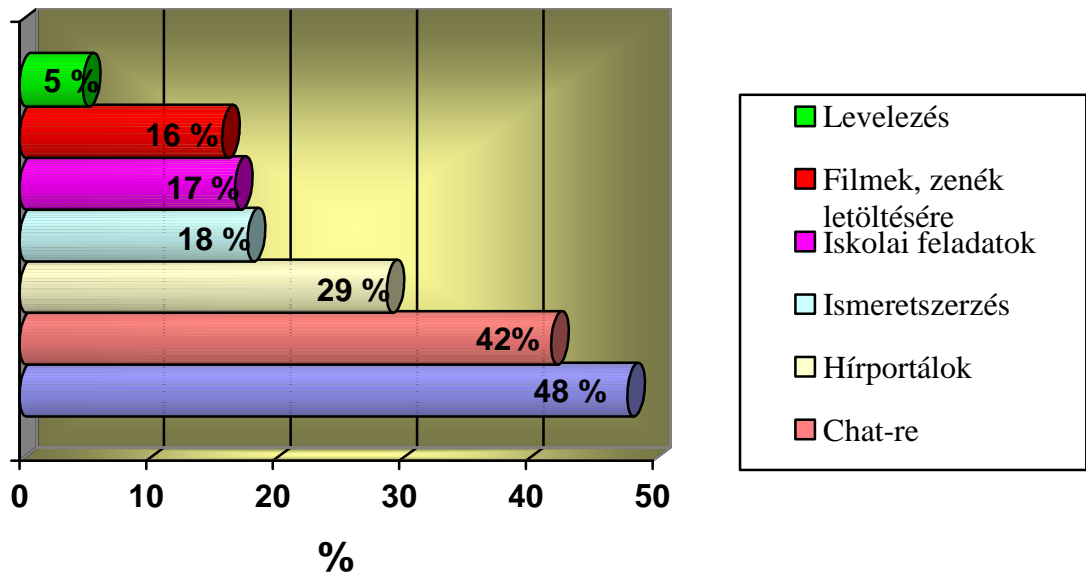

Forrás, saját: 2008/15.

A napi internet felhasználással kapcsolatban megfigyelhetők nemi eltérések. A fiúk többsége aktívabban levelezik naponta, és valamivel több, mint kétszer annyian olvasnak hírportálokat, mint a lányok. Hasonló az arány a fiúk javára az interneten történő nem iskolai feladatokhoz kapcsolódó ismeretszerzéssel kapcsolatban. Ugyanakkor az iskolai feladatok megoldásához a lányok inkább veszik segítségül az internetet, mint a fiúk. A többi esetben nem figyelhetőek meg nemi eltérések. Az internet általános használatát jelzi, hogy a sem a tanulmányi átlagok, sem a szülők végzettsége, sem a továbbtanulási hajlandóság nem volt hatással arra, hogy a diákok milyen célból nyitják meg a netet.

7. ábra

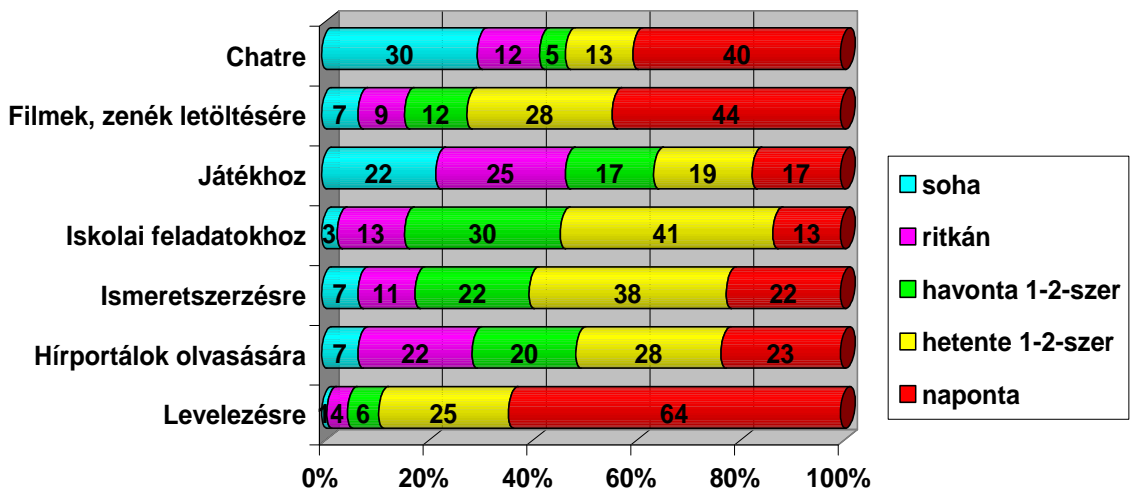
Mire nem használod az Internetet (2009)?

Forrás, saját: 2009/16.

8. ábra

Internet használat jellemzői gyakoriság szerint

Forrás, saját: 2009/17.

A fenti ábrából kitűnik (8. ábra), hogy mindössze minden huszadik diák az, aki nem az Interneten tartja a kapcsolatait, ez mindenképpen a társas tevékenységformák gyökeres átalakulását jelenti (különböző levelező rendszerek, közösségi oldalak). 17% annak ellenére, hogy rendelkezik otthoni számítógéppel, és Internet hozzáféréssel is, nem használja arra a Netet, hogy az iskolai feladatait megoldja, nagy valószínűséggel azért, mert nincs rákényszerítve, házi feladat hiánya vagy nem ilyen jellegű megoldást igénylő házi feladat miatt. Minden harmadik diák soha, vagy nagyon ritkán olvas csak hírportálokat, az ő naprakészségük, világban való tájékozódásuk erősen megkérdőjelezhető.

Mindezek az eredmények alapján megállapítható, hogy a diákok számítógép, és Internet lefedettség tekintetében az országos átlag felett helyezkednek el. Az Internetezési szokásukat vizsgálva látható, hogy van egy réteg, akik még mindig elhatárolódnak attól, hogy napi rendszerességgel menjenek fel a netre, magán vagy iskolai ügyük intézése céljából. A szórakozási szokások teljes átrendeződésére utal az a statisztikai adat, mely szerint a diákok csaknem fele használ film vagy zene letöltésre napi rendszerességgel netet. Ugyanígy élesen különválaszthatóak azoknak a csoportja, akik naponta, illetve akik nagyon ritkán, vagy soha nem használnak chat-et a kapcsolataik ápolására. Összességében elmondható, hogy az internetezési szokások a diákok körében még mindig elsősorban a szórakozási tevékenységformákhoz köthetőek, tudatos, iskolai előmenetelt feltételező használat még nem elterjedt az egész vizsgált populáció körében.

A diákok közel fele (41 %) játszott már valamilyen katonai számítógépes játékkal. Ezek közül a legnépszerűbbek a *Call of Duty*, *Medal of Honor*, és a *Counter Strike* (mindhárom játék a II. világháborút dolgozza fel, FPS-kategóriába tartoznak). A nemek eloszlása alapján megállapítható, hogy a fiúk háromnegyede, míg a lányok egynegyede próbálta már ki ezeket a játékokat. Azoknak a diákoknak, akik a katonai pályán szeretnének továbbtanulni, valamivel több, mint fele (54, 5%) napi rendszerességgel (!) játszik valamilyen háborús játékkal! Az egy héten otthon töltött esték száma és a játszás gyakorisága között nincs kapcsolat, feltételezem, hogy a diákok közösen is játszanak (LAN party).

Ezzel szemben a filmnézés – amely szintén lehet fontos motiváló eszköz – kevésbé népszerű a fiatalok között. Legjellemzőbben csak havonta egy-két alkalommal néznek háborús filmeket (45,5%). Ebben az alacsony arányban az is szerepet játszhat, hogy

manapság egyre jobban terjed a fiatalok körében a számítógépes filmnézés. A filmekhez egyszerűbben, könnyebben és olcsóbban hozzájutnak, ha valamelyik fájlcsereleőről letöltik, és kényelmesebben nézhetik laptopról. Ezt a tevékenységformát már nem televízió nézésnek, hanem internetezésnek fogják számolni, így a fenti adat némileg csalóka. Napi rendszerességgel csak minden tizedik diák néz háborús témájú filmeket azok közül, akik gondolkoznak a katonai pályával.

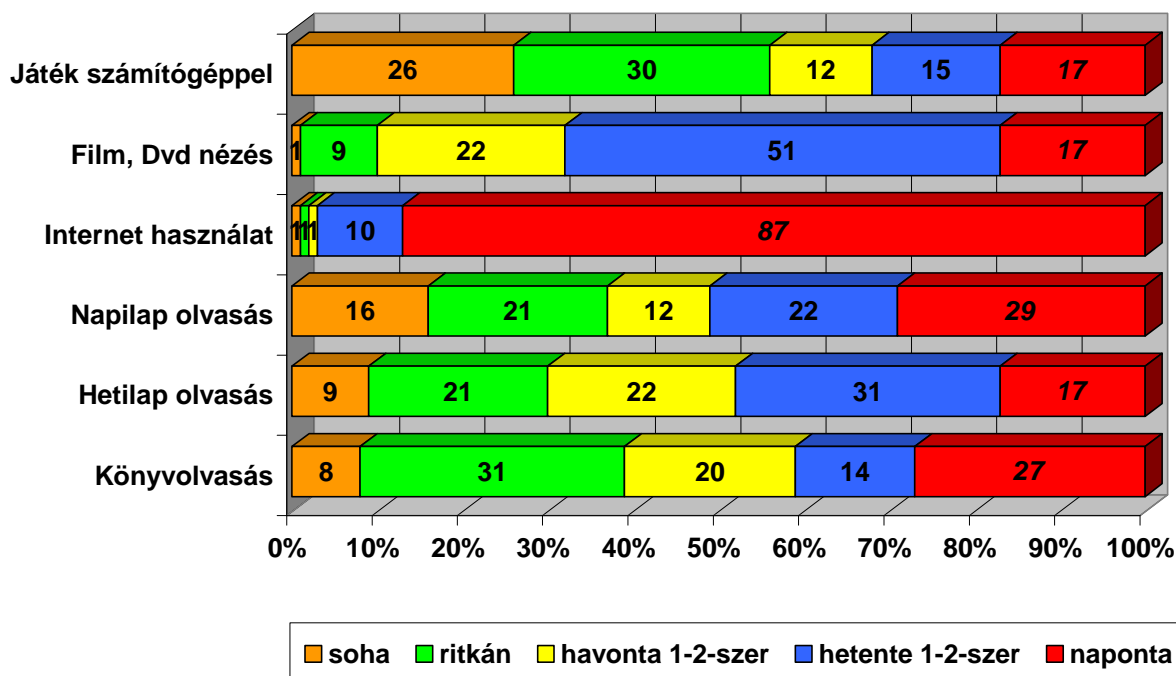
Az interneten kívüli, otthoni szabadidő eltöltési formák között meg kell említeni azokat a tevékenységeket, amelyek elsősorban zárt térhez kötöttek. Régóta ismert tény, hogy a diákok egyre kevesebbet olvasnak. Ez az állítás így nem pontos, hiszen az internetet naponta használva folyamatosan olvasnak. Az állítás akkor helyes, ha azt mondjuk, hogy nyomtatott sajtóterméket olvasnak egyre kevesebbet. Könyvolvasási szokásokat tekintve az évfolyamok között felfelé haladva nagyobb azoknak az aránya, akik napi rendszerességgel olvasnak, a fiúk és a lányok között, egyértelműen a lányok azok, akik több alkalommal olvasnak könyvet. Az eredmények nem szignifikánsak, vagyis a változók közötti összefüggést nem magyarázzák kellőképpen, így más tényezőnek is szerepet kell játszania. A fiúk nagyobb arányban olvasnak napilapokat, a lányok inkább a színes hetilapokat nevezték meg gyakoribb olvasmányuknak. Azt, hogy melyik a legkedveltebb, napi rendszerességgel végzett tevékenységforma az alábbi diagram szemlélteti (9. ábra). Az internet használat egyértelműen uralja a hétköznapi rutin feladatokat, szokásokat. A diákok szinte teljes populációja napi rendszerességgel netezik. *Krizbai* kutatásában a diákok csaknem fele heti 10-20 óránál, vagy annál is többet tölt az internet előtt. Az adat még szembetűnőbb akkor, ha összehasonlításként veszünk egy 2003-as kutatási eredményt, akkor a heti (!) rendszeres internetezés aránya 8 % volt!¹⁰³ Napilapokat és könyveket is a diákok közül valamivel kevesebb, mint minden ötödik olvas (ez összecseng az *Ifjúság2008* kutatás eredményeivel, ahol ez az arány 17 %), ugyanakkor meg kell említeni, hogy a legjellemzőbb passzív szórakozási szokást az elvártan megfelelően a filmnézés jelenti.

---

¹⁰³ Angelusz Róbert- Fábíán Zoltán- Tardos Róbert: *Digitális egyenlőtlenségek és az info- kommunikációs eszközhasználat válfajai*. -In: Kolosi- Tóth- Vukovich (szerk.): Társadalmi Riport 2004. Bp. Tárki. P. 309-332.

9. ábra

Tevékenységek előfordulása gyakoriság szerint

Forrás, saját: 2009/18.

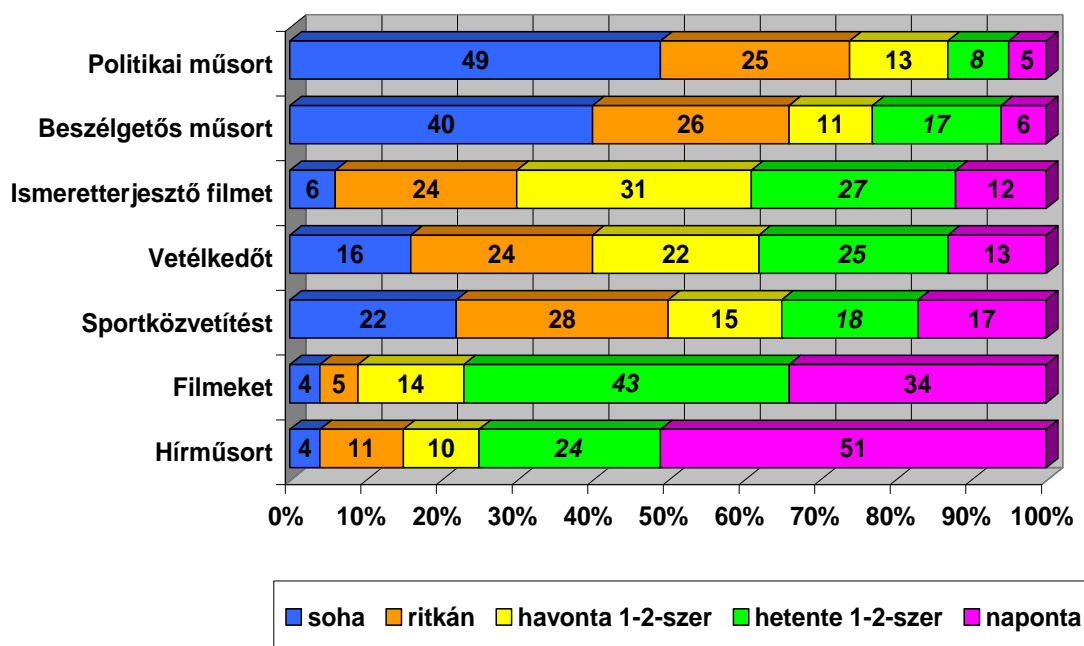
A fiatal korosztályok vizsgálatakor, szabadidejük tartalmas eltöltésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a televízióra, és annak betöltött szerepére. Bár a televízió nézésre fordított idő 2004-2008 között napi négy órától három órára csökkent a középiskolás korosztály esetében ez nem jelenti azt, hogy kevesebb időt töltenek a médiák előtt. Ez a folyamat nem új keletű, hiszen már 2005-ben megállapítható volt, hogy a fiatalok médiahasználatának belső struktúrája átalakulóban van, egyre fontosabb szerepet kap az Internet, és a hagyományos médiumok, főleg a rádió és televízió egyre inkább háttérbe szorulnak.¹⁰⁴ Az *Ifjúság2008* ifjúságkutatás szerint a televízió nézésén megspórolt időt egyértelműen az internetezésre használják a diákok, létrehozva, illetve megerősítve ezzel egy „multiasking” életformát, amely a különböző médiák közötti figyelemmegosztást jelenti, és amely elsősorban a fiatalokra jellemző. A magyar társadalom egyik – sok esetben egyetlen – szórakozási, ismeret, hírszerzési forrása a televízió. Mára a megszámlálhatatlan szolgáltató különböző lehetőségeiben válogatva mindenkire eljutnak a legsokoldalúbb

¹⁰⁴ (Dessewffy Tibor-Fábián Zoltán- Z. Karvalics László: *Internet.hu magyar társadalom digitális gyorsfényképe* 2. Bp. Gondolat Kiadó- Infonia Alapítvány, 2005.

műsorlehetőségek, így valójában az, hogy mit nézünk már nem csak az egyéni szimpátia kérdése. A fogyasztói szemléletű fiatal korosztály tekintetében épp ezért fontos, hogy milyen fogyasztási szokásokkal rendelkeznek, illetve milyen lehetőségek rejlenek a televíziózásban, amely esetleg az iskolai oktatásban szintén hasznos lehet.

10. ábra

Milyen gyakran nézed az alábbi műsorfajtákat?

Forrás, saját: 2009/22.

A diákok körében legkedveltebb műsorok tematikailag a hírműsorok, hiszen a válaszolók több mint fele napi rendszerességgel szán időt a tájékozódásra. Mindössze minden huszonötödik diák felelte azt, hogy soha nem néz híreket, ami jó aránynak nevezhető. Filmeket viszonylag sokan néznek naponta, ami azt jelenti, hogy az iskolai tananyag elsajátítása mellett még jut idő napi jellegű szórakozásra is, ez esetben megdölni látszik az a sokat emlegetett mondat a diákok szájából, hogy „nem volt időm tanulni”. Egyes műsortípusok esetében nagyon látványos nemi eltérés figyelhető meg. Ismeretterjesztő műsorokat a fiúk háromszor többet néznek, mint a lányok, politikai tartalmú adásokat négyszer annyian. Háborús filmek nézésénél minden négy fiúra jut egy lány, sportközvetítéseknél ez az arány már öt az egyhez. A társadalom idősebb, illetve

fiatalabb korosztályában együttesen nagy népszerűségnek örvendő beszélgetős műsorok az iskola diákjai között kevésbé kedveltek, 40 % felelte azt, hogy egyáltalán nem néz ilyen jellegű adásokat, melyet némi szkepticizmussal kell elfogadni. A legkevésbé kedvelt, és ez által nagyon kevés alkalommal nézett műsorok a politikai jellegű adások. Ennek több oka is lehet: egyrészt általában a későbbi időszávban szerepelnek ezek az adások, ezáltal természetes kizáró okként szerepelve a nagyobb alvásigényű fiatalok előtt. Másrészt a fiatalok kapcsolattartásában ez az időszáv jelentős szerepet játszik, hisz ekkor már úgy tudnak kommunikálni, hogy nem zavarja őket senki. Harmadrészt az állampolgári jogok, köteleességekre való nevelés, és a társadalompolitika kultúrája nem teszi érdekessé a fiatalok számára a politikai tartalmú műsorokat. Mindezt alátámasztja Csákó és munkatársainak vizsgálati eredménye is, a megfogalmazásukban: „A rádióban és televízióban politikai információkat megjelentető műsorok iránti érdeklődés gyakorisága olyan alacsony, hogy külön kategóriaként nem is mérhető¹⁰⁵.”

A kutatásom eredményei alapján kifejezetten fontos lenne, hogy otthon is szó legyen a politikáról, mert azokban a családokban, ahol a gyerekekkel is megosztják ilyen irányú gondolataikat a szülők, szignifikáns pozitív kapcsolat mutatható ki, a változók között. Ha többet beszélnek a családban politikáról magasabb lesz azok aránya, akik gondolkodtak már azon, hogy katonai szolgálatot vállaljanak (11. ábra). Mindez alátámasztja azt a sokszor emlegetett tényt is, mely szerint nem elég a diákokat megcélozni, ugyanilyen fontos a szülők nemzedékének megszólítása is. A szülők mellett, hogy mintaadók lehetnek, saját szokásaikkal indirekt módon befolyásolhatják a gyerekek nemzedékének műsorfogyasztási szokásait is. Lényeges szempont az iskolai végzettség, az otthonukban politikáról beszélő szülők elsősorban az egyetemet végzett apák köréből kerültek ki. Fontos megtalálni a szülőkkel a párbeszéd lehetőségét, hiszen lassan felnő egy olyan szülőgeneráció, akik már nem voltak részesei a „nagy kalandnak”, a sorozott katonaságnak. Ezek az élmények hiányoznak, kiveszöben vannak, nincs mit átadni a gyerekek nemzedékének, így maradnak a sztereotípiák, a másod, harmadkézből kapott információk, amelyek nem feltétlenül objektívek és pontosak.

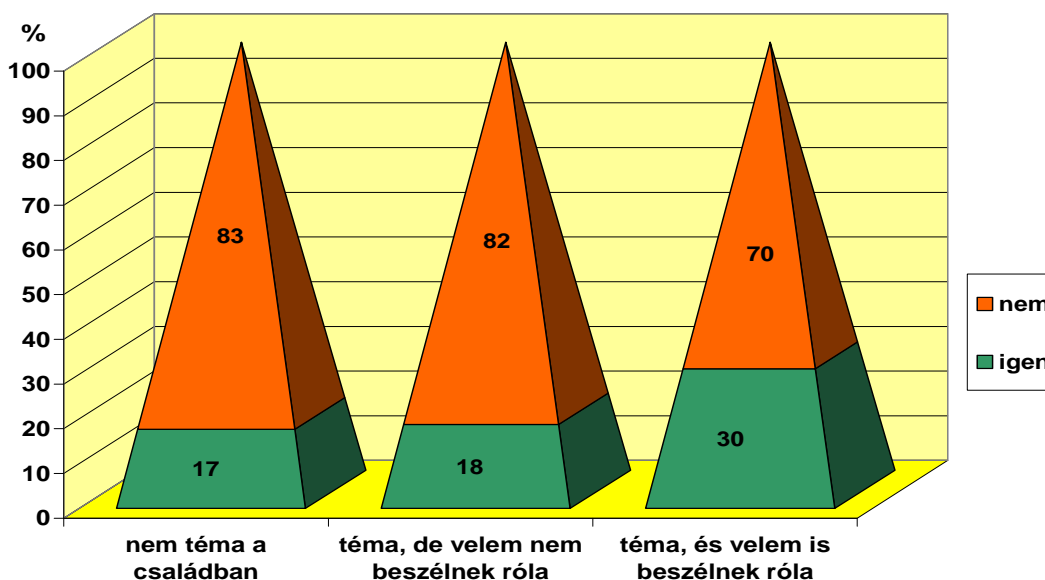
---

¹⁰⁵ Csákó Mihály- Berényi Eszter- Bognár Éva- Tomay Klára: *Politikai szocializáció Magyarországon a kilencvenes években*. Szociológiai Szemle, 2000. 1. sz.-p. 53.

11. ábra

Katonai szolgálat vállalásának gondolata az otthoni politikai tartalmú beszélgetések függvényében

Forrás, saját: 2009/9.

A fenti ábrán kitűnik, hogy azokban a családokban, ahol többet beszélgetnek politikáról a gyerekekkel, a katonai pálya iránti érdeklődés is magasabb arányú. A diákok csaknem harmada felelt igennel a katonai szolgálatvállalásra azok közül, akikkel otthon beszélgetnek a politikai élet eseményeiről. Téves lenne azt a következtetést levonni, hogy ez az egyetlen feltétele, de azt gondolom, a fiatalok politikai kultúrájának alakításában, a honvédelem ügyének elköteleződésében fontos szerepet játszhatnak a szülők, és az otthoni informális beszélgetések.

A szabadidő eltöltésének másik módja a csoportos, általában nem otthoni foglalatossággént végzett tevékenység. A korosztályi adottságok magukban hordozzák azokat a jellemzőket, amelyeket olyan széles jelentéstartalommal bíró fogalmakkal szoktunk leírni, mint kortárs csoport, szubkultúra, nemzedéki elkülönülés, ifjúsági szubkultúra, generációváltás. A fiatalabb korosztályok tanulmányozásánál elengedhetetlen, hogy e tényezőket figyelembe vegyünk, és a saját környezeti, társadalmi kontextusukba helyezzük. Arra a kérdésre, hogy „egy átlagos héten hány olyan este van, amelyet nem töltesz otthon” a leggyakoribb válasz az volt, hogy „1-2 estét nem töltök otthon”, a diákok több mint fele ezt felelte. Az összes válaszadó mintegy harmada felelte azt, hogy minden

estét otthon tölt. Érdekes, hogy szignifikáns különbség ebben a kategóriában sem volt kimutatható nemek és évfolyamok, szülők iskolai végzettsége között. Az iskolában tanuló fiatalok legkedveltebb közösségi szórakozási formája a házibuli. Jellemzően ennek a korosztálynak a tagjai vesznek részt rajta, és idővel előrehaladva a népszerűsége is csökken. A városi, sőt nagyvárosi életformára utaló egyértelmű jelek, hogy a második és negyedik legkedveltebb időtöltés a nyílt terekhez, utcákhoz, valamint a plázákhoz, bevásárlóközpontokhoz kapcsolódnak (ezt az időtöltést nevezik egyre gyakrabban „tittytainment”-nek, fordítása: a szórakozás anyatejként fogyasztása, szórakozásfüggés).¹⁰⁶

A plázákban való rendszeres megfordulás negatív hatással van a katonai munkavállalásra, viszont a sportkörökbe való részvétel pozitív irányban befolyásolja a munkavállalási kedvet.

Sajnálatos tény, de a szabadidős tevékenységek közül, a ténylegesen szabadhoz kötött tevékenységformák kullognak az utolsó helyeken.¹⁰⁷ Ennek okát egyértelműen a tanulói lustaságban, a saját fizikai állapotuk elégtelen ismeretében, valamint a kedvezőtlen szocializációban, és a feltételek hiányában látom. A tömegsportok, a délutáni sportrendezvények meglehetősen üres falak között zajlanak. Ugyanez igaz az iskola által szervezett túrákra, 1-2 tanuló teszi csupán tiszteletét. Mindez illeszkedik az országos tendenciákhoz, hiszen az *Ifjúság2008* szerint a fiatalok szabadidős tevékenység formái között a sportolás csak a hetedik helyen található. Ezt szintén alátámasztja egy *2009-es Európai Unió kutatás*, mely szerint a középiskolás korú magyar fiúk mindössze 11%-a sportol rendszeresen (az Európai Unió többi országának átlaga 19%), ugyanez az arány még rosszabb a lányok esetében: 6% nálunk, 8% az Európai Unió országaiban).¹⁰⁸ Ugyanakkor *Krizbai* eredményeiben épp a sportoláshoz kapcsolódó értékek vezetnek. Ennek magyarázat szintén az iskolák egy részében bevezetett honvédelmi oktatás sikerében látom.

---

¹⁰⁶Düll Andrea-Paksi Borbála- Demetrovics ZSolt: *Pláza, ifjúság, életmód. Egészségmagatartás vizsgálatok a fiatalok körében*. Bp. L'Harmattan, 2009) Viszonylag sokan, a válaszolók fele mondta azt, hogy barátaival nem mennek sehova, inkább otthon töltik az időt, ennek minden valószínűséggel nem a lehetőségek hiánya, sokkal inkább a pénztárca „vastagsága” az oka. Viszonylag kiegyensúlyozott a klubhelyiségbe, kocsmába, és discoba járók aránya, amely egyben nagy valószínűséggel eltérő szórakozási formát, szubkultúrát is jelent. Csak minden ötödik diák jár könnyűzenei koncertekre.

¹⁰⁷ Laki László-Nyerges Mihály: *Sportolási szokások az ezredfordulón a fiatalok körében*. Bp. Kalokagathia 2001. 1-2. sz.-p. 5-19.

¹⁰⁸ Sport and physical activity Forrás: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_334_fact_hu_en.pdf (2011-05-08)

IV.3.5 A Magyar Honvédségről alkotott kép

Arra voltam kíváncsi, mennyire helytállóak, egységeseek, esetleg ellentmondásosak az információik a magyar katonasággal, annak általános helyzetével kapcsolatban. A rendszerváltás utáni geopolitikai változások nagyban érintették a magyar hadsereg helyzetét a társadalmon belül. A létszám gyors csökkenése, a fegyverzet erodálása, az infrastruktúra amortizálódása, és az új multifunkcionális szerep, – amit a honvédség betölt – váltásra készítették a politikai döntéshozókat. A sorkötelesség megszüntetése, a professzionális haderő kialakítása olyan változási folyamatok voltak, amelyek szerves részét képezték az átalakuló társadalomnak. Ebből eredően az újdonságok nyíltan, mindenki számára láthatóan zajlottak, zajlanak, amelyek objektívebb kép kialakítását teszi lehetővé a katonai szolgálatról. Az első kérdés válaszainak értékelése közben természetesen nem szabad azt gondolnunk, hogy a diákok valamilyen előre felállított kritériumrendszer alapján, vagy egy idegen hadsereg tagjaival összehasonlítva hozták meg válaszaikat. A kérdésre adott válaszok formálásában sokkal inkább az a közhiedelem játszhat alakító szerepet, mely azt ítéli meg, mennyire kell ma egy magyar katonának jól teljesítenie.

4. táblázat: Szerinted jól képzettek-e a magyar katonák?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	4	4 %	16	4 %
inkább nem	10	10 %	45	12 %
is-is	54	55 %	158	43 %
inkább igen	24	24 %	98	26 %
igen	6	6 %	37	10 %
Összes válaszoló	98	99 %	354	95 %
Elveszett	1	1 %	18	5 %
Összes	99	100 %	372	100 %

Forrás, sajtát: 2008/46-a; 2009/28-a

A válaszok alapján megállapítható, hogy 2008-hoz képest az iskola tanulóinak véleménye valamelyest a kedvezőbb megítélés felé változott a kérdésben (4. táblázat). Ezt háromféleképp is lehet értékelni. Egyrészt hordoz magában egy pozitív jelentéstartalmat, hiszen jelentheti azt, hogy egyre kevésbé kedvező tárgyi, anyagi feltételek mellett is

sikerült megtartani, sőt fokozni azt a képzettségi szintet, ami a magyar katonát jellemzi. Másrészt elmarasztalóak is lehetnek a számsorok, ha azt vesszük figyelembe, hogy a változás egyben mindig magában hordozza azt is, hogy fejlődik a katona, a szervezet. A megítélés hasonló számsorai miatt úgy tűnik, a válaszolók szerint ez nem történt meg. Harmadik lehetőségként felmerülhet bennünk az is, hogy a fiatalok talán eljutottak arra a pontra, hogy a magyar katonát valójában a felkészültsége alapján ítélik meg, nem valamilyen prekoncepció alapján. Úgy tűnik a romantikus katonakép, amely alapvetően a regényirodalom lapjain, illetve a háborús filmek kockáin elevenedett meg, mára talán veszít jelentőségéből. Bázisa továbbra is meghatározó és a háborús játékok miatt valószínűleg az is marad. A játékokkal is több fiú játszik a fegyverzet korszerűségében is van a nemek között eltérés, a fiúk nagyobb arányban mondták azt, hogy korszerű a fegyverzet. Lényeges elemnek tartom a katonaságról, a katonák mindennapjairól alkotott reális vélemény kialakításában, hogy legyen lehetősége a fiataloknak személyesen is találkozni a haderő képviselőivel, hiszen a személyes tapasztalat lehet a legmeggyőzőbb. A mai magyar hadvezetés kiemelt figyelmet fordít a civil-katonai együttműködés elmélyítésére, amelyekben fontos szerepet kapnak a különböző rendezvények.

IV.3.6 Anyagi lehetőségek megítélése

Az alábbi táblázat (5. táblázat) egy nagyon izgalmas kérdést taglal, nevezetesen azt, hogy az egyre anyagiasabbá váló világunkban milyen lehetőségeket nyújt a munkavállalók számára a katonai karrier. A szektorban dolgozók anyagi megbecsültségének megítélésében a diákok számára általában nem játszanak szerepet a munkabéren kívüli „egyéb juttatások”, pedig ezek sok esetben akár versenyhelyzetet is teremthetnek a bruttó, vagy nettó keresetekkel kecsegtető munkaadók irányában. Ennek oka az lehet, hogy vagy nem ismerik ezeket a juttatásokat, vagy a készpénz értéke mellett nem tartják olyan fontosságúnak, illetve ezek hosszú távú előnyeit nem tudják helyén kezelni.

Krizbai kutatásában ellentétpárok bevezetésével kérdezte a diákok véleményét. Többségben voltak azok, akik szerint ma jól keresnek a katonák ellentétben a saját kutatási eredményeimmel. Ugyanakkor mindkét vizsgálat esetében megfigyelhető, hogy legtöbbször azok vannak, akik nem tudják eldönteni egyértelműen választ, ami a tájékozatlanságnak a jele.

5. táblázat: Véleményed szerint anyagilag megbecsültek-e a hadseregben a szerződéses katonai szolgálatot vállalók és a hivatásos katonák?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	8	8%	42	11%
inkább nem	32	32%	84	22%
is-is	37	38%	144	39%
inkább igen	18	18%	55	15%
igen	3	3%	29	8%
Összes válaszoló	98	99%	354	95%
Elvesztett	1	1%	18	5%
Összes	99	100%	372	100%

Forrás, saját: 2008/46-a; 2009/28-a

Az adatok szerint mindkét minta esetében elmondható, hogy minden tizedik diák úgy ítéli meg, hogy anyagi értelemben egyáltalán nem megbecsültek a védelmi szférában dolgozók. Minden harmadik diák gondolja azt, hogy inkább nem megbecsültek, vagyis nem tudják biztosan, de egyéb értesüléseik alapján inkább erre hajlanak. Ez az a fontos tábor, amely az egész kérdezett sokaság nem is olyan kis részét alkotják, akikre talán a legnagyobb hatást a szektor anyagi lehetőségeinek felzárkóztatásával lehetne leginkább motiválni. Természetesen mivel a tanulók nincsenek a konkrét fizetésekkel kapcsolatban tájékoztatva, így ösztönszerűen a saját szülei, környezetük tagjainak fizetésével hasonlítják össze ezeket a javadalmakat. A versenyképesség itt is jelentkezik, hiszen a más – verseny, vagy állami – szektorokban jellemző bérstruktúrát hasonlítják össze a védelmi szektorról hallottakkal. Ha ezt az összehasonlítást nem állja a katonaság, akkor máris csatát veszített a potenciális fiatal munkavállalókért folytatott harcban. A kutatásban nem számszerűsítettem, így nem is kérdeztem konkrétan, hogy a diákok számára mit jelent a jó, vagy a kevésbé jó kereset. Ugyanakkor más kutatások tapasztalatai alapján meg lehet állapítani, hogy az elvárásaik, az adott szektorról alkotott elképzeléseik nem a valóságtól elrugaszkodottak, és ha nem is teljesen pontosak, de a hibahatár nem túl nagy.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Varga Júlia: *Középiskolát végzettek jövedelmi és életpálya várakozásai* In: Kolosi- Tóth- Vukovich (szerk.): *Társadalmi Riport 2002*. Bp. Társ. -p. 233-245.

A közvéleményben, napi sajtóban és a tudományos munkákban is sokszor előforduló gondolat, hogy a NATO csatlakozás, a 21. századi kihívások, számos olyan új feladatrendszer elé állítja a honvédséget, amelyek egyrészt bonyolultak, másrészt egyre nagyobb teljesítményű, korszerűbb, és drágább technológia bevetését teszik szükségessé az adott feladat sikeres elvégzéséhez. A Magyar Honvédség fegyverarzenálját számos kiállításon lehet megtekinteni, emellett az aktuálisan használatban lévő tárgyak is láthatók közönségtalálkozókon, honvédelmi napokon, vagy valamilyen fegyveres bemutató alkalmával. Következő kérdésemben arra kerestem a választ, hogy a fiatalok értékítéletében hogyan szerepel a mai magyar honvédség képe a fegyverzet korszerűségének dimenziójában. A kérdést az is indokolja, hogy a katonaságnál munkát vállalók egy részét a fegyverek, azon belül is a modern fegyverek, technikák vonzzák a fegyveres szolgálat irányába.

6. táblázat: Véleményed szerint korszerű-e a Magyar Honvédség fegyverzete?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	10	10 %	36	9 %
inkább nem	30	30 %	68	19 %
is-is	41	41 %	165	44%
inkább igen	16	17 %	67	18 %
igen	1	1 %	18	5 %
Összes válaszoló	98	99 %	354	95 %
Elveszett	1	1 %	18	5 %
Összes	99	100 %	372	100 %

Forrás, sajtát: 2008/46-c; 2009/28-c

Összességében mindkét mintában megállapítható, hogy a diákok több mint negyede úgy ítéli meg, nem a legfejlettebb haditechnikát alkalmazza a Magyar Honvédség, ami a pályához való elköteleződés tekintetében nem a legszerencsésebb fejlemény (6. táblázat). A válaszokból ugyanakkor az is kitűnik, hogy valamelyest javult a fegyverzet korszerűségének megítélése. 2008-ban valamivel többen gondolták azt, hogy elavult a magyar katonai fegyverarzenál, míg 2009-ben többen voltak azok, akik szerint korszerűbbek lettek a magyar katonák fegyverei. Nem változott azok aránya, akik nem tudják eldönteni, hogy milyen fegyverzettel rendelkezik a mai magyar hadsereg. Nagy

valószínűséggel ők azok, akiket vagy nem érdekelnek a katonasággal összefüggő kérdések, vagy nem jutottak kellő információhoz az eddigiek során.

Számukra jelentős „kedvcsináló” lehetne a múzeumpedagógiai foglalkozások, katonai jellegű vetélkedők szélesebb körben való alkalmazása. Az egyes történelmi korszakokra jellemző használati tárgyakkal, fegyverekkel, öltözetekkel való ismerkedés, saját kézbe vétele nagy élményt jelent a fiatalok számára. A múzeumok nagyon leterheltek, így megoldás lehetne olyan foglalkozások megszervezése is, amelyek az iskolai helyszínekre kivonulva ismertetnék az adott időszakra jellemző vonásokat, ezzel közelebb hozva, elérhetővé téve a tankönyvi szövegek alapján nem minden esetben megelevenedő történelmet.

IV.3.7 Katonai presztízs, társadalmi megítélés

A katonai szolgálat egyik fő vonzereje – többek között – a társadalmi presztízsében rejlett. A régebbi korok „vészterhes időszakaiban” az állandó háborúk között minden család büszke volt arra, ha katonának állt a fiuk. A középkorban hazánkban is megszilárduló hűbéri társadalmi struktúra kódolva magában hordozta azt, hogy a fegyveres életvitel a mindennapokhoz hozzátartozik. A katonaélet együtt járt azzal is, hogy egy rendkívül merev társadalomban felülemelkedjen a korlátokon, és ezzel olyan a civil életviteléhez szükséges privilégiumokat szerezzon meg, amelyekre katonai szolgálat nélkül nem lett volna lehetősége. A 19. századra ez a kép némileg átalakult, hiszen itt már eltérő, a társadalmi hierarchia különböző szintjein álló csoportok stratégiáját figyelhetjük meg, arra keresve a választ, melyik társadalmi erőt, miért motivált a fegyveres szolgálat. A Horthy korszak fegyveres alakulatainak társadalmi presztízse meglehetősen magas volt, ehhez hozzájárultak a sikeres revíziós lépések is. A második világháború utáni zűrzavaros helyzetben a szovjet megszállás alatt is magas maradt a katonaság presztízse egyrészt a hidegháború állandó veszélyeztetettsége miatt, másrészt a katonai pálya által garantált biztos megélhetés miatt. A rendszerváltást követően ez a kép ismét változott és nem a katonai hivatás megítélésének előnyére. A mai magyar haderő humánerő forrás fejlesztési stratégiájának az jelenti az egyik legnagyobb kihívást, hogy a magyar katona imázsát megint olyannak teremtsé, amely követendő példát mutat a fiatalok elé.

A két minta eredményeinek összevetése után azt tapasztaljuk, hogy a 2009-es eredmények szerint egy kicsivel elmozdult a katonaság megítélése pozitív irányba. A válaszolók közel 40 % vélte 2008-ban, hogy nem vagy inkább nem néznek fel a társadalom

tagjai a katonai szolgálatot teljesítőkre, és mindössze 16% gondolta ennek az ellenkezőjét. Egy év múlva még mindig a válaszok közel egyharmada a negatív megítélést erősíti, de már közel minden hatodik diák mondta azt, hogy egyértelműen pozitív a katonaság megítélése a társadalom részéről. Szerény javulás, de javulás, ami a további imázsépítésnek egy hajtóerőt jelenthet. Ehhez képest jelentős eltérést mutat a *Krizbai* féle kutatás hasonló kérdése, mely szerint tíz foglalkozást kellett a diákoknak rangsorolni társadalmi hasznosság szerint. A katona a negyedik helyet szerezte meg, megelőzve többek között a középiskolai tanárt, a vállalkozót, a bankárt.

7. táblázat: Véleményed szerint felnéznek-e a társadalom tagjai a katonai szolgálatot teljesítőkre?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	10	10 %	57	16%
inkább nem	26	26 %	78	21 %
is-is	44	45%	149	40 %
inkább igen	16	16 %	51	13 %
igen	2	2 %	19	5 %
Összes válaszoló	98	99 %	354	95 %
Elveszett	1	1 %	18	5%
Összes	99	100 %	372	100 %

Forrás, saját: 2008/46-d; 2009/28-d

IV.3.8 Katona romantika

Szintén a történelmi múltra kell visszatekintenünk, amikor a katonaélet romantikájának kérdésével szeretnénk foglalkozni. A magyar irodalomtörténet számos egykor élő, vagy kitalált személyt tett ismertté a magyar olvasó közvéleménnyel. Balassi Bálint végvári viadalokat leíró költeményeiben elsősorban a katonaélet szépségeiről kapunk egykorú leírást. Példának okáért elég egy mondatot idézni egyik ismert költeményéből: „Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog az végeknél?”.¹¹⁰ Zrínyi Miklós írásai ennél is többet mutatnak nekünk a korszakból, hiszen a heroikus nagyapán

¹¹⁰ Balassi Bálint: Egy katonaének

keresztül sikerül neki bemutatnia a bajtársiasság, a hazaszeretet egyetemes eszméjét.¹¹¹ Más munkáiban a korabeli hadszervezetet, illetve a legfontosabb hadsereg-szervezési problémákat mutatja be.¹¹² Talán a legismertebb – katonai vonatkozású – ifjúságnak is szóló munka a magyarság dicső pillanataiból, Gárdonyi Géza Egri csillagok munkája. A meglehetősen nagy terjedelmű regény is inkább a katonaélet szebbik oldalát mutatja be, míg az árnyoldalak rejtve maradnak előttünk. Azokban az időkben, amikor a tájékozódást jórészt az irodalmi munkák, esetleg a cenzúrázott újságok oldalai jelentették talán könnyebb volt fenntartani azt az idilli képet, mely szerint a háborúban nemes eszmék valósulnak meg. Napjainkban világosan látjuk, hogy ez korántsem igaz. A háborús filmek, a játékboltok polcait előzőnlő véres katonai játékok, az élő háborús televízió közvetítések mind-mind karnyújtásnyira hozzák a háború borzalmait, a tényleges valóságot. Ebben a közegben nehéz, és talán félrevezető azt sugallni, hogy a fegyveres katonai szolgálat pusztán egy veszély nélküli kaland, hiszen egy valós fegyveres konfliktus megoldásában nagyon is benne rejlik az életveszély lehetősége is.

8. táblázat: Véleményed szerint kalandos élete van egy katonának?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	8	8%	47	12 %
inkább nem	21	21 %	71	19 %
is-is	42	42%	141	39 %
inkább igen	18	19 %	62	16 %
igen	9	9%	33	9 %
Összes válaszoló	98	99 %	354	95 %
Elveszett	1	1%	18	5 %
Összes	99	100 %	372	100%

Forrás, saját: 2008/46-e; 2009/28-e

Mindkét minta esetében megállapítható, hogy a kérdezettek mintegy negyede tartja változatosnak, kalandosnak a fegyveres szolgálatot (8. táblázat). Valamivel többen, minden harmadik válaszoló azt tartja, hogy ennek épp az ellenkezője az igaz, és semmilyen kaland vagy kihívás nincs a katonai szolgálatban. Pontosítva, többen látnak benne kalandot, mint korábban, azaz kevesebben vannak, akik nem látnak benne kalandot! Vélhetően a

¹¹¹ Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem

¹¹² Zrínyi: Tábori kis Tracta

külföldön szolgálatot teljesítő magyar missziók hatása is benne van e vélekedésváltozásban. Ezzel szemben azonban az is megállapítható, hogy a közelmúlt – magyar halálos áldozatokat is követelő – katonai eseményei nem erősítették tovább a fiatalok kalandkeresését. Ennél az itemnél is magas azoknak az aránya, akik nem tudnak vagy nem akarnak egyértelműen állást foglalni, hiszen minden tíz diákból négy középre helyezkedik, vagyis semelyik irányban nem foglal állást. Véleményem szerint ennek újfent az lehet az oka, hogy elégtelen ismerettel rendelkeznek a diákok a mai magyar katona kötelességeiről, mindennapjairól, lehetőségeiről. Nincsenek tisztában a katona feladataival, a vállalt felelősséggel, veszélyekkel, és sok esetben azzal sem, hogy milyen szerepet tölt be ma hazánkban egy katonai szolgálatot vállaló egyén.

IV.3.9 Professzionális haderő: létjogosultság

A rendszerváltás okozta geopolitikai, katonapolitikai és gazdasági változások is abba az irányba terelték a döntéshozókat, hogy a költséges, nagy létszámú, de korszerűtlen sorozott nép- vagy tömeghadsereget fel kell váltani egy önkéntességen alapuló kisebb létszámú, de korszerűbb, expedíciós feladatokat is ellátni képes haderőre. Ez az elképzelés találkozott a tömegek akaratával is, így viszonylag egyszerű scenárió mellett sikerült áttérni az önkéntes hadseregre. Nagy kérdés azonban, hogy azok a fiatalok, akik egyrészt nem rendelkeznek tapasztalattal a sorozáson alapuló hadseregről, másrészt potenciális érintettek az utánpótlás szempontjából, hogyan vélekednek a korántsem olcsó hadsereg fenntartásáról. Az ő döntésük meghozatalában fontos szerepet játszhat az időközben kialakult társadalmi távolság, a különböző médiákban megjelenő hírözön, amely a honvédelmi erőket nem mindig pozitív oldaláról mutatták be. Tény, hogy az utóbbi évek katasztrófa helyzetei miatt, az ott vállalt szerepéből adódóan, a Magyar Honvédség inkább pozitív képet tudott sugározni magáról, amely minden bizonnyal hatással van a fiatalok válaszára is.

Megnyugtató, hogy a válaszolók közül csak minden tízedik vélekedett úgy, hogy felesleges a professzionális magyar haderő (9. táblázat). Ezzel szemben mindkét minta esetében, több mint a diákok fele határozottan úgy foglalt állást, hogy szükség van a magyar katonákra. Ugyanerre a kérdésre kedvezőbb eredményt kapott *Krizbai*, aki megállapította, hogy a diákok 70 %-a szerint szükséges a professzionális haderő Magyarországon. Ugyanakkor a két minta eredményeit tanulmányozva mindenképp fel kell hívni a figyelmet egy érdekességre. Az eltelt egy évben nem sikerült áttörő eredményt

elérni, és a folyamatok ellentétesen hatnak. Megállapítható, hogy 2009-ben nagyobb az „egyértelműen szükség van” válaszok aránya a mintában, ugyanakkor azok aránya is növekedett, akik szerint „inkább nem” szükséges választ jelölték meg. Ennek több oka is lehet, akár aktuálpolitikai hatások is szerepet játszhatnak, akár történelmi tanulmányaikban jutottak el egy olyan pontra a diákok, hogy megváltoztassák véleményüket. A NATO csatlakozás elsőprő társadalmi támogatással valósult meg, s ez a pozitív hozzáállás az új generáció tagjai között is fontos értéket képvisel. Hasonlóan kedvező fogadtatásban részesült az önkéntes katonai szolgálat bevezetése, és ezt a mai fiatalok is helyesnek látják. Bár csak szüleik és idősebb barátaik lévén lehet elképzelésük a sorozott katonaság intézményéről, a fenti adatokból úgy tűnik, hogy ebben a korosztályban csak kevesek számára fogalmazódik meg a sorozáson alapuló katonasághoz való visszatérés igénye.

9. táblázat: Véleményed szerint szükség van professzionális Magyar haderőre?

	2008		2009	
	Fő	%	Fő	%
nem	7	7 %	26	7 %
inkább nem	4	4 %	20	6 %
is-is	37	38 %	109	29 %
inkább igen	22	22%	72	19 %
igen	28	28 %	127	34 %
Összes válaszoló	98	99 %	354	95 %
Elveszett	1	1 %	18	5 %
Összes	99	100 %	372	100 %

Forrás, saját: 2008/46-f; 2009/28-f

IV.3.10 Katonai pályáról kialakított képek

Adott a kérdés, a diákok szerint melyek azok a tényezők, amelyek a katonai pálya vonzerejét jelentik számukra? A kérdőív ezt tudakoló kérdésében 10 választási lehetőség volt megadva, amelyek közül tetszés szerint többet is lehetett választani (2008/45; 2009/29). Emellett strukturálatlan kérdésként meg lehetett jelölni egyéb válaszlehetőséget is. A diákok jövőbeni munkavállalása szempontjából némi hangsúlyeltolódás figyelhető meg a két felvétel között. 2008-ban első helyre a kihívás került, másodikra a jó anyagi lehetőségek. Ez a sorrend egy év múlva megcserélődött. A válaszadók csaknem harmadánál fontos tényező a hazaszeretet, amely arra a nem könnyű problémára irányítja

rá a figyelmet, hogy a nemzetközi katonai szervezet tagjaként hogyan, és milyen mértékben vagyunk képesek megőrizni nemzeti identitásunkat. A külföldi karrier lehetősége is előkelő helyen van, de korántsem veszélyezteti az első helyeket. A lista hátsó részében nem meglepő módon meg lehet találni a fegyelmet, illetve a hatalomvágyat, két olyan elemet, ami nem annyira tartozik erős motiválóként a válaszolóknál a munkavállalás szempontjából. A válaszalternatívák felcserélődése, a „jó anyagiak” első helyre kerülése, a fiatalok értékrendjének alakulására is utal, ami tükrözi a társadalmi értékrend változását.

Az egyéb kategóriákba több válasz is érkezett, ezek közül a leggyakoribb a „semmi” volt. Ők azok a potenciális munkavállalók, akik meggyőzése a legnehezebb. Előfordultak érdekes válaszok is, mint például: *„meg akarok tanulni lőni, a fegyverek szeretete, az egyenruha látványa, megmenteni másokat.”*

A fenti gondolatot folytatva ugyanilyen fontos kérdésnek tartottam azt is, hogy melyek azok a tényezők, amelyek semmiképpen nem terelik a fiatalokat a katonai szerepvállalás felé, esetenként még kifejezetten távol is tartják tőle. A kérdésre hét előre megadott válaszlehetőség volt, és itt is szerepelt az „egyéb” kategória (2008/46; 2009/30).

Mindkét mintában rendkívül erős tántorító erőnek tűnik a családtól való távolság. Ez némileg ellentmond annak, hogy a fiatalok a külföldi munkavállalással együtt járó vonzóbb anyagi juttatásokért vállalnának katonai szolgálatot. Ebben valószínűleg az a tartós, múltból itt maradt beidegződés is szerepet játszhat, amely úgy írja le a katonákat, mint akik a kaszárnyákban élnek, gyakorlatoznak, és a családjukra kevés idejük jut. Másrészt az a korábbi gyakorlat emléke is élhet még a köztudatban, hogy a katonák rendszeres időközönként más-más településen teljesítettek szolgálatot, szolgálati érdekből vagy a szakmai előremenetel érdekében. Mára ez a helyzet alaposan megváltozott, így ezzel a tévhittel (ha valóban létezik ilyen) le kellene számolni. Mellette szól viszont a fiatalok nagyobb mobilizációs hajlandósága és az a tény, hogy a családon itt életkori sajátosságok miatt nagy valószínűség miatt a szülőket értik. A posztadolens korszak egyébként is a szülőkről való leválás egyik ideális korszaka, amit egy merev, szabályokkal terhelt szervezet elősegíthet. Második helyre került a „veszélyes” megjelölés, ami a diákok realitásérzékét mutatja, miszerint a fegyveres szolgálat során adódhatnak olyan helyzetek is, amikor az életveszély sincs kizárva (a válaszokra hatással lehetett az utóbbi időszakban ismét megerősödő nemzetközi terrorizmus, katonai kontingensek ellen végrehajtott önkéntes merényletek). Viszonylag kevesen jelölték meg, hogy a katonaság vélt alacsony társadalmi presztízse miatt nem vállalnak katonai szolgálatot, ez jelentheti egyben azt is,

hogy egyszerűen nem érdekli ez a szempont őket, de jelentheti azt is, hogy bár nem a legmagasabban jegyzett hivatások közt szerepel a katonai hivatás, de nem is kell „szégyenkeznie” senkinek, ha egyenruhát vesz fel.

Az egyéb válaszlehetőséggel is éltek néhányan, s a válaszok ráirányítják a figyelmet néhány jellemző, fiatalok tudatában továbbélő problémára: „*csicskáztatás, istenfélő vagyok, nem lehet csajozni, vallásos vagyok*”.

IV.3.11 Marketing lehetőségek

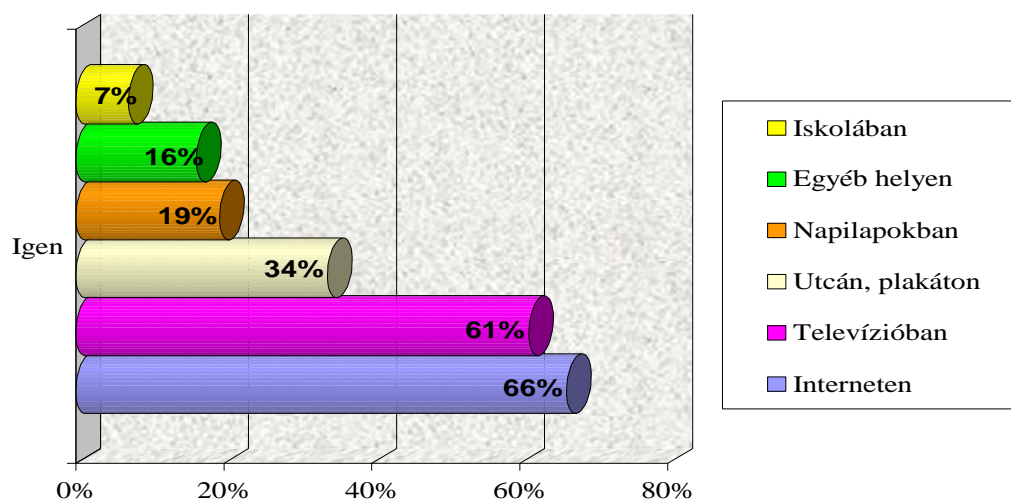
Fontos kérdés, hogy milyen csatornákon keresztül jut el a Magyar Honvédség üzenete a fiatalokhoz? Ennek pontos ismerete rendkívüli fontos, hiszen az eredményes toborzási munka előfeltétele a megszólítás. A megfelelő közeg helytelen kiválasztása eleve a bukás veszélyét hordozza magában. Ugyanilyen szerencsétlen választás, ha a megcélzott populációt ismerjük, de rossz eszközt választunk a velük való kommunikációra. Erre a kérdésre a válasz azonban nem lehet végérvényes, és megdönthetetlen. Látni kell, hogy manapság a digitális forradalom időszakában olyan gyorsan változnak a multimédiás eszközök, hogy ebben az esetben a védelmi szférának kell alkalmazkodnia a fiatalok fogyasztási szokásaihoz, és nem fordítva, amely újabb kihívásokat eredményez. Az alábbi diagram ráirányítja a figyelmet néhány olyan anomáliára, amelynek orvoslása lehetővé tehet egy eredményesebb marketing tevékenységet a jövő potenciális munkavállalói irányában a (nemcsak) középiskolai korosztály tekintetében.

A diagram szemléletesen mutatja, hogy ez a korosztály megszólítása milyen változáson megy keresztül (12. ábra). A napjainkra hagyományossá váló, minden fiatal korosztály számára elérhető csatornák ebben az összehasonlításban is magasan vezetnek. Az Internet és televízió segítségével a diákok mintegy kétharmada találkozott már a Magyar Honvédséget népszerűsítő reklámanyaggal (*Krizbai* kutatása is megerősíti a tényt, az általa vizsgált középiskolák diákjai is az internetet nevezték meg első helyen). Erős pozitív kapcsolat mutatható ki az internet használat gyakorisága, és a Magyar Honvédséggel kapcsolatos reklámokkal való találkozás között. E mögött a számsor mögött azonban elgondolkoztató tendencia áll, méghozzá az, hogy ezek a fiatalok szabadidejük nagy részét a televízió (reklámok), illetve az internet előtt töltik. A televíziós reklámok drágák, ezért feltételezem, hogy elég csekély a valószínűsége annak, hogy aki csak napi

egy-két órát nézzen televíziós adást, épp beleszaladjon egy katonai munkavállalásra ösztönző reklámba. Valószínűbbnek tartom, hogy a tartós, és több órás televíziózás alatt találkozhattak a diákok ilyen meggyőző arányban a televíziós hirdetéssel. Hasonlóan elgondolkoztató a helyzet az internet viszonylatában is.

12. ábra

Találkoztál-e a Magyar Honvédséget népszerűsítő reklámokkal?¹¹³

Forrás, saját: 2009/37a-f

Elképzelem szerint a diákok többsége nem úgy került kapcsolatba a Magyar Honvédség marketing tevékenységével, hogy a Honvédelmi Minisztérium oldalait böngészte, sokkal inkább fizetett hirdetések, bannerek segítségével. Jóval kisebb azoknak az aránya, akik az utcai reklámok közül fel tudtak hasonlót idézni, ennek talán az is oka lehet, hogy ezen a hirdetési „felületen” kevesebb katonai témájú reklám jelenik meg. Az olvasási, és azon belül a napilap olvasási szokások átalakulása miatt a napilapos hirdetés sem tűnik túl hatékonynak. Minden ötödik diák felelte azt, hogy találkozott már olyan reklámmal, amely a magyar katonaságot népszerűsítette volna. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy napjainkban a diákok ilyen vagy olyan okok miatt már egyre kevésbé olvasnak papíralapú napilapot, akkor ez a 20 % sem az eredeti populációra, csupán annak tört részére vonatkozik. A leginkább elgondolkoztató adat az iskolák irányába folytatott

¹¹³ Ez a kérdés csak a 2009-es vizsgálatban szerepelt, így a fenti eredmények keresztmetszeti megállapításokat tartalmaznak.

direkt marketing szinte teljes hiányát mutatja. A tanulók mindössze 7%-a emlékszik úgy, hogy az oktatási intézmény falain belül találkozott volna ilyen reklámanyaggal.

A tanulói figyelem legnagyobb szeletét az internet viszi el, amely az eredményeken is meglátszik. Az internet vezet, mint reklámozásra leginkább alkalmas közeg, alig mögötte lemaradva követi a televízió, ami szintén magas kereskedelmi értékkel rendelkezik. Utcai plakátos hirdetés sikere már kérdéses, az összes hirdetés 17 %-a tartozik ide, míg a napilapoké már erősen megkérdőjelezhető, csak minden tizedik reklámmal. Mára ez a helyzet – bár pontos szám adatok nem állnak rendelkezésemre – alaposan megváltozott, nem utolsósorban a sikeresnek nevezhető „*Katonasuli programnak*” köszönhetően. Úgy gondolom, a Magyar honvédség humánerőforrás fejlesztéséért felelős szakemberei felmérték, hogy a régi, hagyományosnak vélt eszközöket meg kell változtatni, és valami újra, modernre kell cserélni. Nagy valószínűséggel az iskolák irányába indított direkt megkeresések száma nőni fog, de az Internet végleg átvette a vezető szerepet a reklámhordozó felületek versenyében.

IV.3.12 Hazánk biztonságpolitikai megítélése

A fiatal korosztályok értékítélete alapvetően sokban különbözik a felnőtt társadalomtól, ugyanakkor veszélyérzettel, és bizonyos fokú realitásérzékkel ők is rendelkeznek. Következő kérdéseimben arra kerestem a választ, hogy változott-e hazánk biztonságának megítélése a fiatalok körében az eltelt egy évben?

A válaszolók véleménye markánsan megváltozott a két adatfelvétel közötti időszakban. Míg 2008-ban a diákok döntő többsége úgy vélte, hogy Magyarországot nem fenyegeti semmilyen veszély a nemzetközi terrorizmus részéről, addig egy év múlva a vélemények már jobban megoszlottak ebben a kérdésben, méghozzá pozitív irányban. A válaszolók nagyobb hányada (a 2008-as 17% 2009-ben 39%) gondolta azt, hogy semmilyen veszély sem fenyegeti hazánkat. A változás ebben a dimenzióban érhető tetten, mert a döntésképtelenek, illetve a félelmeiket leküzdeni nem tudók megközelítőleg ugyanolyan arányban képviseltették magukat mindkét mintában. Ebben az optimista közegben nyilván szerepet játszik az a tény, hogy hazánkban, illetve a szomszédos országokban csak elvétve fordulnak elő olyan esetek, amelyek a nemzetközi terrorizmus elterjedését jelentenék. Hazánk geostratégiai helyzete a bipoláris világrend megszűnésével leértékelődött, amely szintén növelheti az állampolgárok biztonságérzetét.

A diákok véleménye között változás állt be a tekintetben is, hogy hazánk védelmét csak a NATO képes szavatolni? A feleletek 2008-ban még arra engedtek következtetni, hogy hazánk azért van biztonságban, mert a nemzetközi katonai szervezet tagja (válaszadók 26, 8%-a 2008/47-b). 2009-re ez változott, mindössze 15 % gondolja ugyanezt (2009/31-b). Ennek háttérében több befolyásoló tényező is állhat. Egyrészt a magyar katonák helytállása a külföldi missziókban, másrészt a civil-katonai párbeszéd elmélyülésével szélesebb információhoz, s így megalapozottabb döntési szituációkhoz jutnak a diákok.

Mindezt alátámasztva erősödik az a nézet, mely szerint hazánk elsősorban a saját haderejének a felkészültségében, rátermettségében bízhat. Ezzel együtt háttérbe szorul a NATO szerepe, és felértékelődik a magyar katona, s rajta keresztül a Magyar Honvédség is. A védelmi szférában munkát vállalók társadalmi megítélése is növekedhet. 2008-ban a diákok mintegy negyede gondolta így (2008/47-e), míg egy év múlva már mintegy harmaduk (2009/31-d).

Nincs különbség a válaszolók attitűdjei között, hogy felesleges pénzkidobás lenne a hadsereg, illetve katasztrófhelyzetekben segítséget tud-e nyújtani a civil lakosságnak. Mindkét kérdésre a válaszolók háromnegyede adott pozitív választ, vagyis nem felesleges pénzkidobás egy önálló, magyar haderő fenntartása, és katasztrófhelyzetekben nagy segítséget tud nyújtani a honvédség (2008/47-h-i; 2009/31-g-h).

IV.3.13 A hadseregről személyesen

A személyesség ebben az esetben azt jelenti, hogy a következő itemek nyílt kérdésként voltak megfogalmazva, így a diákok szabad gondolataira volt bízva, hogy mit válaszolnak. Ezáltal kifejezheték személyes gondolataikat is a témával kapcsolatban, amely egy sokkal összetettebb válaszlehetőséget tartalmazott. Ezen a helyen nem szerepeltetem az összes választ, csupán a legtöbb alkalommal előforduló, illetve az általam legérdekesebbnek tartott gondolatokat közlöm.

Arra a felvetésre, hogy a diákok szerint „*milyen személyiségjegyekkel kell rendelkeznie egy katonának?*” az alábbi válaszok születtek 2008-ban (2008/48-c): a legtöbb válaszadó olyan értékeket, készségeket, képességeket jelölt meg, amelyek a konzervatív katonaképet erősítik. Ezek szerint, fontos az *akarata*, a *fegyelmezettség*,

kitartás, keménység. Ezek mellett természetesen helyet kaptak egyéb megközelítések is: *bátorság, hazaszeretet, tisztelet tudás, szorgalmas* jellemvonások is.

A következő évben szintén szerepelt ez a strukturálatlan kérdésfelvetés (2009/32-c): Ebben az esetben a *fegyelmezettségre* gondoltak a legtöbben, illetve a *hazaszeretetre*. Szintén sokan gondolták fontosnak a *bátorságot, a tiszteletet*. Újszerűként hatottak azok a megközelítések, mely szerint fontos személyiségjegye a katonának, a hazáért való *önfeláldozás, az agresszivitás, az alázat, a szenvedély*. Szintén új megközelítési lehetőséget tartalmazhatnak azok a válaszok is, amelyek arra helyezik a hangsúlyt, hogy egy katona legyen jól *kiképzett, hozzáértő, talpraesett*. Ez utóbbi vélemények egyértelműen a professzionista szemlélet elterjedését jelentik.

2008-ban a diákok 15 %-a gondolt már arra valamikor életében, hogy katonai szolgálatot is vállalna, többségben vannak a fiúk (2008/49). Ugyanez az arány a *Krizbai* által vizsgált iskolákban megközelíti a 70%-ot! Ez az arány úgy gondolom elég magas, amely optimizmusra adhat okot a toborzó irodákban, de további eredmények felmutatására is serkenthetik a fiatalokat a katonai pálya felé terelni szándékozó szakembereket. Egyébként is kezd megerősödni az a nézet, mely szerint a katonai oktatás tekintetében egyre inkább elit képzésről beszélhetünk, hiszen a szentendrei Tiszthelyettes képző, valamint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem csak korlátozott számú diákot fogad, és évről évre számolnia kell a sokszoros túljelentkezéssel. Tekintetbe véve, hogy a fiatalok nem tartják az országot különösképpen veszélyeztetettnek a nemzetközi terrorizmus vagy egy esetleges háború kitörését illetően, a fiatalok katonai pálya irányában történő érdeklődése nagy. A miéltre a válaszok: *„biztos állás, katona romantika, fontos a haza, haza védelme, hazaszeretet, honvédelmi napok, jó fizetés, kihívás, fegyverek”*. A felsorolásból kitűnik, hogy a diákok rendkívül sokoldalúan közelítenek a hadsereghez, a szolgálathoz.¹¹⁴

2009-ben ez az arány még kedvezőbbnek mutatkozott, hiszen a diákok 20 %-a jelölte meg azt a választ, mely szerint már elgondolkodott azon, hogy katonai szolgálatot vállaljon (2009/34). A fiúk kétszer nagyobb arányban játszottak már el ezzel a gondolattal,

---

¹¹⁴ Hasonló kutatási eredményeket publikált Szabó is, aki a 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóaljnál végzett felmérést. Ebben megállapítja, hogy a válaszadók 71 %-a emelte ki a kiszámíthatóságot, és biztonságot. A külszolgálati lehetőség 10 %-nál, a katonai pálya, mint kihívás 8 %-nál jelent megtartó erőt. Ugyanakkor a jövedelmet nagyon kevesen gondolják megfelelőnek, és alacsony a családi tradíció alapuló kötődés, és a katonai pálya presztízse is. Szabó István: *Átmeneti vonzerő...?* Seregszemle, 2010. 2. sz.-p. 93-101.

a szülők iskolázottsága nincs hatással e döntésükre. Ez a pozitív irányú változás azt jelentheti, hogy a társadalomban elkezdődött kialakulni egy olyan hozzáállás a magyar professzionális haderő, illetve az állomány tagjai irányában, amely kedvező feltételeket jelenthet egy fiatal hosszú távú terveiben. Ebben a mintában is jellemzőek a miéltre adott válaszok: *„a nemzetvédelmin vannak jó szakok, az apám is katona volt, állandó munkalehetőség, életvitel tetszik, felmenő lovas huszár, fegyverhasználat, filmek, harcművészet, nagybátyám is katona”*.

Utolsó kérdésem így hangzott: Véleményed szerint milyen feladatai vannak napjainkban a hadseregnek? Erre a kérdésre szintén strukturálatlan válaszlehetőséget tartottam indokoltnak, ezáltal a diákok tájékozottságát, esetleg komolyságát is le tudtam mérni.

A legtöbben ismerve az aktuálpolitikai történéseket helyesen fogalmazták meg a hadsereg mindennapi tevékenységének egy részét (2008/50-51; 2009/35): *„Afganisztán, békefenntartás, béketeremtés, külföldi szolgálat.”* Mások általánosságban írtak a hadsereg dolgairól: *„katasztrófhelyzetekben segíteni a polgárokon, segíteni másokon, készenlétben állni, gyakorlatozni”*. Több válasz alapján azt lehet érzékelni, hogy nincs mindenki tisztában a honvédség feladataival, hazai szerepkörével, ők így fogalmaztak: *„rendfenntartás, a tüntetők ellen készülni, személyi és vagyonvédelem.”* Végül voltak olyanok is, akik negatív gondolataikat fogalmazták meg a hadsereggel szemben: *„semmi dolguk, unatkoznak, Amerika kiszolgálása, lealacsonyítani a társadalmat”*. A válaszok sokszínűségéből kitűnik, hogy a fiatalok eltérő információval rendelkeznek a honvédelem aktuális kérdéseiről, szereplőiről. A negatív megítélés nagy valószínűséggel abból ered, hogy a védelmi szféra ma nem képezi annyira integráns részét a társadalomnak, mint a sorozott katonaság intézménye idején.

V Következtetések

Az önkéntességen alapuló haderő humánerőforrás igényének állandó és minőségi kielégítése céljából, hatékony megjelenési formákra, folyamatos marketing tevékenységre van szükség mind a munkaerő-piacon, mind az olyan fórumokon, ahol a civil társadalom résztvevői nagy valószínűséggel elérhetőek. Kézenfekvőnek tűnik, hogy ez a platform – többek között – a középiskolai korosztályt magába foglaló közoktatási intézmények lehetnek. Ennek felismeréseként az utóbbi két évben nagy erőfeszítések történtek – a Honvédelmi és az Oktatási tárca együttműködéseként –, hogy egy új tantárgy elnyerje helyét a közoktatási tárgyak között. Megkezdődött a toborzó irodák munkatársainak kapcsolatfelvétele azokkal az iskolákkal, akik vállalták a „*Katonai alapismeretek*” oktatását. Az eddigi esetleges marketingtevékenységet (évente alkalomszerűen néhány plakát) kezdi felváltani a jól tervezett, folytonosságot feltételező kommunikáció iskolák és toborzó irodák között.

Ezen intézményekben nagy lökést adott a diákoknak a toborzó tisztekkel való személyes találkozás, a számukra eddig ismeretlen, de fontos információk hiteles előadása. Az előkészítő szakasz után az igazi áttörést a 2010-2011-es tanév jelentette, amikor új tankönyv jelent meg, szinte teljesen átdolgozva és modern ismeretekkel felváltva az előzőt, valamint az ország több középiskolájában bevezették a tárgyat.¹¹⁵

A *Katonai alapismeretek* tantárgyra kétségkívül nagy szükség van. A tantárgy oktatását indokolja a társadalom és a haderő közötti társadalmi távolság növekedése. Saját eredményeimet párhuzamba állítva *Krizbai* kutatásaival, empirikus úton is bizonyítottá vált, hogy a fiatalok szemléletformálásában milyen pozitív hatást képvisel e tantárgy. Ugyanakkor kérdés, hogy milyen mértékű növekedésre van szükség és lehetőség? Ezen gondolatokat fogalmazza meg dr. Vartman György alezredes is a HM Humánpolitikai Főosztály közép fokú oktatással foglalkozó főtisztje: „*Ha megnézzük, hogy jelenleg mintegy 800-1000 fő tanulja a tantárgyat 22 oktatási intézményben, és lebontjuk ezt a létszámot négy évfolyamra, nyilvánvaló, hogy nem tudnak mind bejutni katonai iskolákba, hiszen az*

---

¹¹⁵ A Bányaterenyei BLSZSZK Fáy András Szakiskolában már 2003-ban bevezették a tárgyat, és azóta is sikerrel oktatják, kezdetben az utolsó két évfolyamon, jelenleg 9. évfolyamtól kezdve.

MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola limitált létszáma 100 fő, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem pedig 100-150 fős beiskolázási létszámmal dolgozik.”¹¹⁶

Az utóbbi néhány évben jelentős változáson ment keresztül a humánerőforrás megítélése a Magyar Haderón belül. Ennek köszönhetően számos olyan újdonság található meg a mai repertoárban, amely néhány évvel ezelőtt ilyen mértékben még elképzelhetetlennek bizonyult. A változások felismert hatásai, a meglévő tudományos potenciál, a társadalmi elvárások és igények, a honvédelmi érdekek együttesen járultak hozzá, és hívták életre azokat a programokat, amelyek elősegíthetik az eredményesebb megszólítását a fiatal korosztályoknak. Ki kell emelni a civil-katonai párbeszéd elmélyülését, a pozitív sajtó megjelenést, a sikeres missziós tevékenységet (és ennek hatásait a közgondolkodásra), és nem utolsósorban a felkészült toborzó irodákat, és a Katonai Alapismeretek tantárgy országos bevezetését.

Ennek ellenére eddigi pedagógusi tapasztalataim és kutatásaim rámutattak számos olyan pontra, amelyek megfontolása, átgondolása, alkalmazása elősegíthetné a hatékonyság növelését.

Érdemes a *Katonai alapismeretek* tantárgyat a tantárgyi struktúrában, óratervekben a képzés végén, elhelyezni. E mellett több érv is szól:

- Életkori sajátosságból eredően a 16-17 éves korosztály tagjai képesek arra, hogy mérlegeljék, felmérjék a katonai pálya iránti érdeklődés mellett képesek-e a szükséges fizikai feltételeknek megfelelni? Ha egyáltalán nem, akkor nem kell jelentkeznie erre az órára, vagy legalábbis nem továbbtanulási motivációval, ezzel elkerülendő a sok kudarcos diák, vagy az időközben alulmotivált tanítvány (ők nyilván a csoport egészét nem feltétlenül jó irányba orientálják).
- A továbbtanulás szempontjából az utolsó két év rendkívül meghatározó. Mivel a *Katonai alapismeretek* tárgy tanulása a továbbtanulás szempontjából semmilyen pluszpontot nem jelent, ezért valóban csak azok érdekeltek e tárgy felvételében, akik ebben az irányban kötelezték el magukat, a lemorzsolódás kisebb, az állandó csoportstruktúra nagy előnyököt jelent egyrészt a tanulói, tanári oldalról is, nem beszélve a

---

¹¹⁶ <http://www.katonasuli.hu/cikk/292/novekvo-erdeklodes> (2011-02-13)

finanszírozhatósági kérdésekről. Amennyiben a középiskola első, második évében kezdődik a képzés, megnő az esély arra, hogy egyesek csak kipróbálás szintjén járnak az órákra, a lemorzsolódás veszélye növekszik, kevésbé válik tervezhetővé a képzés.

- A kronologikusan haladó történelemtanítás az utolsó két évben éri el azokat a korszakokat, amelyek a *Katonai alapismeretek* tárgy oktatásánál példaként lehet használni. Nem mellékes szempont, hogy a diákok megérnek arra, hogy a tankönyvben szereplő elgondolkoztató, szélesebb látásmódot igénylő feladatokat is hatékonyan megoldják (sikerélmény), illetve a csoportban való együttműködés, tanulás is inkább a magasabb korosztályokra jellemző. Sajnos hiú ábránd abban bízni, hogy a diákok az általános iskolai történelmi tanulmányaikra alapozhatnak.
- A *Katonai alapismeretek* tankönyv szövegezése, fogalmi néhol nehezen értelmezhetőek, bonyolultak. Egy 17-19 évesnek talán már nem, de egy 14-15 éves diáknak szinte biztosan nehézségeket jelent a szövegek értelmezése. Bár a nemzetközi PISA felmérések alapján megállapítható, hogy a magyar diákok szövegértési kompetenciája javult, azonban a tanulmány szerint Magyarországon nagyok a különbségek a gyengébb és jobb háttérű tanulók eredményében.¹¹⁷ Egy csoport csak annyira lehet hatékony, amennyire a leggyengébb tagja az, így erre vagy a csoportképzésnél, vagy a felzárkóztatásnál fokozottan figyelni kell.

Szeretnék rámutatni két olyan tényezőre, melyek figyelembevétele és alkalmazása hosszú távon is versenyképessé teheti a honvédelmi ismeretek oktatását, helyet tud magának szorítani a közoktatás tantárgyi rendszerében, és megfelelően tudja elvégezni direkt vagy indirekt feladatát, nevezetesen: egyrészt biztosítsa a diákok felé a honvédelmi szemléletet, annak értékeit, betekintést tudjon adni a magyar katonák életéről. Másrészt a munkaerő-piaci versenyben teremtsen egy helyzeti előnyt, ha tetszik versenyelőnyt a vetélytársakkal szemben pusztán azáltal, hogy a pályaorientációs tevékenységet korábbi korosztályoknál kezdi el.

---

¹¹⁷ PISA 2009 tájékoztató: Jellemzők és eredmények in: <http://oecd-pisa.hu/>

V.1 Vertikális modell

Az első tényező egy olyan oktatási modell bevezetése lenne, amelyben már az általános iskolás korosztály esetében elkezdődhetne a honvédelmi szemlélet kialakítása.¹¹⁸ Az ismereteket rendszerbe kell foglalni, erről így ír Dúl: „Az önkéntes haderőre történő áttérés következtében a szükségletek biztosítására – a minősített helyzetek kivételével – egy új elveken alapuló intézményrendszer került kialakításra. A megújult személyi kiegészítés egyik meghatározó eleme a professzionális haderőben a rendszerszemléletű toborzás.”¹¹⁹

Úgy gondolom, hogy a fiatal generációk esetében különösen igaz, ma már nem feltétlenül lineáris életutakról kell beszélünk, az esetek döntő részében sokkal pontosabb a „projekt életutak” fogalom használata. A 14-18 éves korosztályok pályaválasztási bizonytalanságának tükrében különösen lényeges, hogy a diákok számára egy olyan egyenes irányú, egymásra építkező oktatási modellt állítsunk, amely egyrészt kiszámítható, átlátható, és nem utolsó sorban, amelybe bármikor be, vagy ki lehet lépni (transzparencia, rekonverzió igénye). Ennek a rendszer szintű tervezésnek az előnye sokrétű. A diákok oldaláról közelítve hosszú távú célokat, feladatokat fogalmaz meg, amelyet végig sarokpontként követhet. A fiatalok pályorientációs, és pályaválasztási bizonytalanságában több dolog játszik szerepet: egyrészt a tapasztalatlanság, másrészt a megfelelő tájékozódási attitűd, harmadrészt a kellő önismeret hiánya. A honvédelemmel kapcsolatos kérdésekre, egy több évre tervezett programban választ kaphatnak, az ismereteik bővíthetnek, így mire döntési szituációba kerülnek, támaszkodhatnak a saját attitűdjeikre, ismereteikre, nem utolsó sorban a reális önismereten alapuló személyiségükre.

Az iskola oldaláról a modell, – mivel hosszú távú elképzelés – feltételez egyes általános iskolák és középiskolák közötti szorosabb együttműködési kapcsolatot. Ez a középiskola választás előtt álló diákok számára akár orientálást is jelenthet (pályairányítás), amennyiben érdeklődők a honvédelem kérdései iránt, nagyobb valószínűséggel választanak olyan iskolát, amelyben az eddig megszerzett honvédelemmel

---

¹¹⁸ Természetesen már ma is vannak olyan általános iskolák, ahol példaértékű munka folyik a honvédelemmel kapcsolatos értékek szisztematikus átadásában, hagyományörzés, vagy a helyi katonai alakulatok és az oktatási intézmény együttműködésének köszönhetően. Ugyanakkor ezek egyéni, elszigetelt kezdeményezések, és semmiképp nem lehet általánosságban beszélni a többi általános iskola vonatkozásában is. Ezért lenne fontos, hogy lehetőség szerint a legtöbb általános iskolában legyen helye, szerepe a modell első elemének, de legalább azokban, amelyek segítséget jelenthetnek azoknak a középiskoláknak, amelyekben oktatni kívánják a katonai alapismereteket.

¹¹⁹ Dúl Sándor: *A katonai toborzás rendszertani értelmezése*. In: *Seregszemle*, 2009. 4. sz.-p. 24.

kapcsolatos ismereteiket célirányosan tovább fejleszthetik. A beiskolázási problémákkal küszködő középiskolák számára is jelenthet enyhítést a képzés, hiszen amennyiben hosszú távon meg tud maradni a tárgy az adott intézmény képzési palettáján, lehetővé válhat egy újabb profil kialakítása az iskola részéről.

A honvédelmi ismeretek elsajátítását lehetőség szerint minél korábban el kell kezdeni.¹²⁰ Ezt a gondolatot alátámasztják Kanyó kutatásának eredményei is: A pályaválasztás jellemzőinek megismerése céljából készült empirikus kutatásban 157, katonai vezető szakon tanuló hallgató motivációit vizsgálta. Közülük 87 fő az általános iskolában, 19 fő a középiskola első- második évében, 40 fő a középiskola harmadik-negyedik évében, 11 fő a középiskola után döntötte el, hogy katonai pályára jelentkezik. A szocializációt, így a pályaszocializációt nem lehet elég korán kezdeni, a születésünk pillanatától tart, jelenti az egyén társadalmi lényé válásának folyamatát, a társas viszonyok, a társadalmi hatások és kulturális jelentésvilágok strukturált beépülését a személyiségbe¹²¹

Első szakasz: Helyszínei az általános iskolák – figyelemfelhívó periódus:

Alkalmazott módszer a honvédelmi szakkörök újbóli bevezetése: célszerű osztály szinten kialakítani a csoportokat a szervezés, órarendi problémák, tanerő biztosítása miatt. Ugyanakkor látni kell, amennyiben ezt az önkéntesség alapján szervezik meg, nem biztos, hogy egy osztály a megfelelő tanulói létszámot produkálni tudja. Ennek elkerülésére lehetséges lenne több osztály érdeklődő tanulóiból kialakítani egy közösséget. Szintén nagy a valószínűsége annak, – az önkéntességet, és az eltérő tanulói érdeklődést figyelembe véve –, hogy az órák tartása csak délutáni időszámban képzelhető el, amely a pedagógusi oldalról jelenthet nehézséget.

Lényeges elemnek tartom ebben az időszakban elkezdni a közösségi szellem kiépítését, amelyre a későbbiekben is lehet építeni. A csapatépítésnek rengeteg módja lehetséges. Versenyeket szervezni, kirándulásokon, menetpróbákon való részvétel, laktanyákat látogatni, sok gyakorlati foglalkozást tartani, amelyek némelyikét akár

---

¹²⁰ Kanyó Lászlóné : *A tiszti hallgatók pályaválasztásának néhány jellemzője*. In. *Hadtudomány*, 2002. 1. sz.-p. 57-63.

¹²¹ Lengyel Zsuzsanna: *A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról*. In. *Hadtudományi Szemle* 2008. 1. sz.-p. 69-75.

testnevelés órákon is lehet végezni. A cél egyértelműen az élményszerzés, csoportos együttműködés elmélyítése. Ehhez kapcsolódóan fontos feladat a bajtársiasság kialakítása különböző feladatokkal, túrákkal.

Második szakasz: Helyszínei a középiskolák első éveit – alapozó periódus:

Úgy vélem, hogy ebben a korosztályban eléggé szerteágazó érdeklődéssel rendelkeznek a fiatalok. Ez egyben azt is jelenti, hogy a meglévő tantervi lehetőségek mellett több tantárgy is elláthatja ezt az alapozó „feladatot”. Sokan csak a továbbtanulás évében szembesülnek azzal, hogy a katonai hivatás fizikai próbatétellel is jár, és ez elriaszthatja a fiatalokat. Amennyiben a testnevelés órákon időben meg lehetne ismerni a fizikai felvételi követelményeket, akkor talán tudatosabban, és hamarabb elkezdene a felkészülni erre a vizsgarészre. Ennek legegyszerűbb módja, hogy a testnevelés órákon a fizikai erőfelmérők szintjét igazítsák a katonai továbbtanulás kapcsán alkalmazott szintekhez. Akár jeles osztályzatot is lehetne ehhez igazítani.

A másik alapozó jellegű foglalkozás a közös filmnézés, utána elemzés. Mivel a tantervbe nehezen illeszthetőek be új tárgyak, és a diákok „türelmére” is tekintettel kell lenni, éves szinten 15 foglalkozás javasolt (ez nagyjából kéthetente jelentene egy foglalkozást), a történelem tárgy tematikájához, és haladási tempójához igazítva. A filmekhez feladatokat, kérdéseket lehet szerkeszteni, amelyekkel elmélyülnek az adott kérdésben. Szintén ezt szolgálhatja a diákok csoportmunkában végzett tevékenysége, amelyben egyrészt kreatívak lehetnek (prezentációk, kisfilmek, stb..), másrészt foglalkoznak a témával, sikerélményben lehet részüik. Az élményszerzés ebben a fázisban is kiemelten fontos tényező. E szorgalmi feladatokat javasolt érdemjeggyel honorálni, a további motiváció fenntartása miatt.¹²²

Harmadik szakasz: Helyszínei a középiskolák utolsó éveit – elmélyítő periódus:

Úgy vélem, hogy a *Katonai alapismeretek* tantárgy, összetettsége ellenére is leginkább a történelem tárgyhöz áll közel. Ennek köszönhetően lehetőséget kell teremteni

---

¹²² Filmek elsősorban katonai- háborús filmek legyenek, amelyek figyelemfelhívóak, nagyobb érdeklődésre tartanak számot, és „Hollywoodiak” vagyis nagy költségvetésből, ismert színészekkel, impozáns látványvilággal készítették el őket, ugyanis a diákoknak elsősorban a külsőségek lesznek megfoghatóak. (Pl: Trója, Ben Hur, Gladiátor, Attila, Mennyei királyság, stb...)

arra, hogy a történelem órák keretein belül, illetve azt kiegészítve (annak tematikáját figyelembe véve) lehessen kialakítani olyan foglalkozásokat, amelyek segítségével közelebb hozható a diákokhoz a militarizmus. Szem előtt kell tartani ugyanakkor azt is, hogy nem mindenkit érdekel elmélyülten a hadtörténet, hadművészet, így a kapcsolódó feladatoknak inkább szorgalmi jelleggel kellene szerepelnie a tananyag tervezésében, a törzsanyag ismertetésére a „*Katonai alapismeret*” órán kerülne sor.

Mivel a közoktatásban órákon a tanítási órák érdemi részét 20-25 perc közé lehet tenni, így a maradék idő kitöltésére mindenképp javasolt kisfilmek vetítése. (természetesen nem minden esetben!) Ennek kettős szerepe is lehet. Amennyiben az óra elején tesszük meg, úgy minden bizonnyal kialakít egyfajta érdeklődést a diákban az adott téma iránt, fogékonyabbnak bizonyulhat az órán később elhangzó, számára nehezebben feldolgozható információhalmazra. Ugyanakkor érdemes tematikailag a foglalkozás végére helyezni a filmeket, ugyanis ebben az esetben lehet elmélyítő szerepe a megnézett kisfilmeknek. Az órai jegyzeteit nézve, felidézve az órán elhangzott gondolatokat jobban megérthető a film mondanivalója, hiszen már van némi előzetes ismerete az adott témával kapcsolatban. A filmek terjedelmüktől fogva nem hosszúak, így egyaránt alkalmasak lennének a diákok figyelmének folyamatos fenntartására, illetve arra is, hogy az órába beilleszthetőek legyenek. Természetesen mindennek minimális feltétele, az eszközbeszerzés támogatása, illetve a megfelelő infrastrukturális ellátottság. Mindenképp kerülendő, hogy egy órán több film is bemutatásra kerüljön, hiszen az így épp a lényegét veszítené el, nevezetesen, hogy kapcsolatot teremtsen a száraz anyag, illetve a diákok látványvilághoz szokott elméjével.¹²³

Egy szubjektív, saját elképzelés alapján ezek a következő tartalmi összefoglalók lennének:

1. *A Hadtörténet legnagyobb hatású csatái ókortól napjainkig*: Térképvázlatok, számítógépes animációk segítségével lehetne filmszerűen feldolgozni egy-egy kiemelt történelmi eseményt. Ezen túlmenően készíttetni lehetne egy olyan

---

¹²³ Az audiovizuális élményszerzés szükségessége mára megkérdőjelezhetetlen. Számos tantárgy rendelkezik már olyan tananyagként is megjeleníthető tartalommal, amelyek dvd- sorozatok formájában, tematikusan dolgoznak fel egy adott kérdése. Történelem tárgyból a teljesség igénye nélkül meg kell említeni a „*100 év 100 film – a XX. század legfontosabb eseményei*” című sorozatot, amely 10 perces rövid, érdekes epizódokban szemlélteti a tananyagot. Emellett említést érdemel az MTV sorozata, amely „*Magyarország története*” címmel jelent meg. A fentieket figyelembe véve sikeres lehetne egy olyan sorozat elkészítése is, amely rövid, néhány perces epizódokban kapcsolódna a honvédelmi kérdésekhez, és egyben kiegészítené a tananyagot is.

számítógépes játékot, amely segítségével végig lehetne játszani a diáknak az adott szituációt, kipróbálva azt a lehetőséget, hogy alternatív megoldások is lehetségesek. Mindezekben komplex módon helyet kaphatna a szórakozás és a tanulás is, ezáltal a diák szórakoztatva tanulhatna.

2. *Érdekességek a hadművészet történetéből*: ebben a sorozatban helyet kapnának azok az események, amelyek a hadművészet legérdekesebb eseteit tartalmazzák. Forráselemző óráként kiegészíthetné a történelem tantárgy anyagát. A megszerzett szövegértési kompetenciát pedig szélesebb területen, más tárgyak tananyagának elsajátítása közben is fel tudná használni.
3. *Életrajzok a hadművészet témaköréből*: mivel a diákoknak elég nagy nehézséget okoz, hogy az aktuálisan tanult történelmi időszakból hadvezéreket nevezzenek meg, így ez a sorozat szintén fontos és hiánypótló is lenne egyben.
4. *Számítógépes játékok*: időhiány miatt tanórai keretek között ez nehezen megvalósítható, itt elsősorban a figyelemfelhívásra kell gondolni. Ebben az irányban úgy érzem, óriási lehetőségek rejlenek, hiszen egy olyan csatornán keresztül kerülnek megszólításra a diákok, amelyekben nagyon otthonosan mozog. Jórészt rendelkeznek a megfelelő infrastruktúrával, a használathoz szükséges digitális kompetenciákkal.¹²⁴ Mivel a számítógépes játékipar olyan gyorsan változik, hogy gyakorlatilag alig lehet követni, ebben az esetben egy olyan webes felületet tartok célszerűnek kialakítani, ahol az egyes történelmi korszakokhoz, történelmi eseményekhez vannak kategorizálva a játékok, és ezek rendszeres időközönként frissülnek. Természetesen mindezt az tenné igazán teljessé, ha a HM rendelkezne saját készítésű játékokkal is, amely a magyar katona szemszögéből mutatja be az eseményeket.¹²⁵ Jelenleg ilyen nézőpontú, és a magyar történelem szemszögéből játszható játékból elég szegényes a kínálat, a Hunyadi hadai, a Pro

---

¹²⁴ Rendkívül nagy sikere volt a Zrínyi Kht Média közreműködésével szervezett iskolai programnak, amelyben többek között lehetősége nyílt a fiataloknak egy repülőgép szimulátort kipróbálni. <http://www.katonasuli.hu/cikk/280/%E2%80%9Ekatonasulis%E2%80%9D-diakoknak-tartott-bemutatot-a-vilag-legjobbja>

¹²⁵ Az USA kormánya által kifejlesztett America's Army nevű játéknak sok magyar felhasználó is regisztrált játékos. A játék ingyenes, bárki számára elérhető, hálózatban és interneten is játszható. Ebben az esetben természetesen tengerészgyalogosként vehetünk részt a játékban. A játék letölthető: <http://www.americasarmy.com/>

Libertate, és az 1848 című stratégiák mellett most tervezi egy magyar fejlesztőcsoport a Sword of justice című II. világháborús játék kiadását¹²⁶.

V.2 Horizontális modell

Ugyanilyen lényeges eleme a rendszernek, hogy ne csak a vertikálisan egymásra épülő szintek legyenek megkülönböztetve, hanem egy évfolyamon belül a horizontális tervezés is jól követhető feladatokban valósuljon meg. A modell ezen részénél javaslok egy programot ami a katonai élet népszerűsítését tűzi ki célul. Mivel magam nem vagyok marketing szakember, így a legtöbb esetben tartalmat nem, csak keretet ajánlok a megvalósításra.

Egyaránt használható a Katonai alapismereteket már tanító iskolák számára, és azoknak is, amelyek még csak tervezik a tárgy tanítását.

A hosszú távú sikeres – a diákok tudatában is megmaradó- honvédelmi szemlélet kialakításában szükségszerű, hogy a közoktatásban egymás után sorra kerülő képzési szintek szorosan együttműködjenek. Lényeges elem a rendszer egészében, hogy azok a tanulók is be tudjanak kapcsolódni a képzésbe, akik valamilyen okból eredően nem vettek, nem vehettek részt az első lépések valamelyikén.

Mivel a „*Katonai alapismeretek*” választható tantárgy, így egy adott intézményben az évenkénti indulását megfelelő marketingtevékenységgel kell alátámasztani, megsegíteni.¹²⁷ Egy tanév szisztematikus figyelemfelhívó és felszínen tartó munkája megalapozhatja a következő év tanulói létszámát is.

A középiskolákban olyan elképzelés mentén érdemes gondolkodni, amely feltételezi, hogy a diákok egy része (valószínűleg a többség) nem rendelkezik ismeretekkel a védelmi szférát illetően. Természetesen lesznek olyanok, akik már bizonyos „előképzettséggel” rendelkeznek (családi kötődés, általános iskolai katonai szakkör, sporttevékenység, lövészet-vívás stb...), ugyanakkor azoknak is lehetőséget, és a képzésbe

---

¹²⁶A játék ismertetője letölthető a következő helyről: <http://soj.web4.hu/>

¹²⁷ A választható tantárgy státusz elsősorban a pénzügyi kérdéseket érinti, hiszen a 12 főnél alacsonyabb csoportlétszám finanszírozásának kérdése mindig érzékeny felületeket érint. Éppen ezért nagyon fontos, hogy folyamatosan, felmenő rendszerben biztosított legyen a minimális létszám. Ugyanakkor a túlságosan nagy létszám sem indokolt, a pedagógiai érvek mellett az eszközigénylés nagyságrendje miatt sem.

való bekapcsolódáshoz esélyegyenlőséget kell biztosítani, akik előzetesen nem rendelkeztek személyes tapasztalattal, a katonai kérdéseket illetően.

Eddigi pedagógusi pályafutásom tapasztalatai alapján úgy gondolom, hogy bármilyen oktatási folyamat hatékonyságának kulcsfogalmai a *folyamatosság*, és *következetesség*. Ennek figyelembevételével szükséges egy egész éves *cselekvési tervet* kidolgozni, ami alapján figyelemmel lehet követni, melyek a sikeresebb, a diákokat jobban megmozgató programok, és melyek azok, amelyek kevésbé válnak be. Amennyiben van rá lehetőség szerencsés lenne a tárggyal kapcsolatos rendezvények tetszési indexének folyamatos mérése is, amelynek eredményei szintén támpontot jelentenének egyrészt a tárgyat tanító kollegáknak, másrészt a toborzásért, programért felelős szakemberek számára.

A diákok a tanévet állandó, és egyszeri folyamatok egészeként élik meg, amelyek ciklikusan ismétlődnek, ezáltal kiszámíthatóbb és tervezhetőbb lesz egy év. Állandónak tekinthető a kisebb- nagyobb megszakításokkal folyó aktuális tanév, szeptember- június intervallumban. Egyszeri folyamatok: a szünetek, őszi, téli, tavaszi, érettségi.

A fentiekből eredően megkülönböztetek kétféle stratégiát, amelyeket azonban tanácsos együtt, egymást kiegészítve használni. Ennek egyik felét képezi az egész éves jelenlét az iskola életében, másik részét pedig a kiemelt jelentőségű, de időszakos rendezvények.

Egész évben:

- az iskolai honlapokon szerepelhet külön fülben a *Katonai alapismeretek* tárgy tanítása, hisz ez mindkét félnek jó: A Honvédelmi szemlélet oktatásának lehetősége ez által is szélesebb rétegekhez jut el, másrészt az iskola beiskolázási politikája szélesedhet.
- A partnerek között felsorolt lehetne a HM, vagy ZMNE, vagy azon katonai alakulat, amellyel az adott közoktatási intézmény együttműködési megállapodást írt alá.
- Állandó, folyamatosan megújuló hírfelület az intézményi folyosóra kifüggesztett, és így mindenki számára követhető üzenő falon.
- Bemutató órák, nyitott órák tartása a szaktanár (ok), vagy meghívott előadók részéről.

- Iskolai könyvtárban tematikus könyvpark kialakítása, esetleg könyvsarok, ahol egyre bővülő szakirodalmi újdonságokkal találkozhatnak a diákok. Itt helyet kaphatnának a nyomtatott sajtó termékei mellett az innovatív oktatást elősegítő eszközök is.
- Katonai terem kialakítása, amelyben helyet kaphatnak helytörténeti érdekességek, relikviák is.

Az egész éves, állandó jelenlét mellett lényeges a koncentráltabb megjelenés is, ami elősegítheti a pozitív attitűd kialakulását, illetve annak elmélyítését. E fázisoknak, eltérő szerepükből fakadóan, más- más munkacímet lehet adni. Mivel a cél a folyamatosság, illetve, hogy a diák a haderővel szemben érzett érdektelenségtől eljusson az érdeklődésig, ezért célszerű a feladatokat egész évre arányosan elosztani.

Figyelemfelhívás

Október hónapban egy-két pályatervezési órán az osztályfőnökök „előkészítik a terepet”, megfelelő a HM által összeállított anyagok segítségével: nyomtatott röplap, prezentáció, videó-anyag. Ekkor fontos, hogy olyan személytől halljanak információkat, akiben megbíznak. Ez az alkalom arra is teret adna, hogy közösen fogalmazzanak meg olyan kérdéseket, amelyeket a következő fázisban a haderő képviselőjének fel tudnak tenni.

Szintén év eleji lehetőség egy vetélkedő elindítása: Az adott tanévhez kapcsolódóan a fentiekben ismertetett katonai játékok valamelyikét versenyként meg lehet hirdetni, amelynek győztese valamilyen nyereménnyel gazdagodna.(pl.: Hadtörténeti Múzeumlátogatás).

Tudatosítás

Toborzó irodák jelenléte az iskolában: *január- február* hónapban, (téli szünet után, az első félév zárásakor) előadástartás, általános ismeretterjesztés. Továbbtanulási lehetőségek felvázolása úgy a hivatásos, és a szerződéses állomány tekintetében. Katonai pályamodell, jövőkép felvázolása a fiataloknak. Ebben a szakaszban kerülnének a diákok először fizikai közelségbe, egyenruhával, akár harci tapasztalattal is rendelkező hivatásukat aktívan gyakorló katonákkal. Ez utóbbinak hatalmas hatása szokott lenni.

Elmélyítés

Április hónapban (tavaszi szünet után), érettségit megelőző időszakban: Javasolt a végzős évfolyamnak tömbösített érettségi felkészítést tartani, az iskola többi diákjának viszont ajánlott katonai projektnap (ok) szervezése: Ennek formája változatos lehet, hiszen az iskola elhelyezkedésének adottságai is meghatározhatják. Lehet terepen, külső helyszíneken vagy kamionban.¹²⁸ Természetesen a hagyományos tantervi lehetőségek sem elhanyagolhatóak. Fontos szempont az együttes élmény kialakítása, egy olyan pozitív attitűd elmélyítése, amely hozzásegíti a tanulót abban, hogy a következő év szeptemberében egyike legyen azoknak, akik a *Katonai alapismeretek* tantárgyat tanulják.

Szülők, másodlagos döntéshozók irányában természetesen más típusú kommunikáció szükséges. Ennek jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Az is ismert, hogy a szülőket viszonylag nehéz elérni, megszólítani. Erre lehetőséget teremthetnek a szülői értekezletek, illetve fogadórák, amely előtt tarthatóak ismeretterjesztő előadások, ezzel megadva az esélyt az információszerzésre. Manapság egyre több iskola tér át a hagyományos papíralapú naplóról a digitális naplóra, amelyben a szülő saját felületen tájékozódhat a gyermeke iskolai tevékenységéről. Ebben a rendszerben küldhetőek üzenetek, amelyekkel szintén el lehet érni a szülőket.

Konkretizálás

Május hónapban az áprilisi pozitív attitűdöket kihasználva, az érettségi szünet után döntési helyzet elé kell állítani a diákokat. Ez a lépés szükséges, hiszen a következő év órarendjét, óratervét, csoportbontásának tervezését időben el kell kezdeni, így nyilvánvalóvá, tervezhetővé válik a létszám nagysága is, amely esetleges eszközbeszerzéseknél sem lényegtelen. Ehhez az időszakhoz kapcsolódóan fontos, hogy a diákok számára lehetőséget kell biztosítani az állandó, személyes kapcsolattartásra: nyílt napok az egyetemen, a szentendrei tiszthelyettes képzőben, laktanya-látogatások, (év közben folyamatosan ütemezve).

Nyáron túlélőtáborok megléte, azok létjogosultsága ismert, de ezekbe a táborokba csak olyan diákok vesznek részt, akik már többé-kevésbé rendelkeznek pozitív attitűddel a haderővel szemben. Ahhoz, hogy ez a bázis szélesedjen, az iskolai kirándulásokra építve hasznosnak tartanám 2-3 napos, rövid, de érdekes program összeállítását az erdei iskolák,

---

¹²⁸ Zrínyi Média Kommunikációs Kft- vel együttműködve

kalandparkok mintájára, osztálykirándulás keretein belül. Így olyanokhoz is eljuthatnak honvédelem értékei, akik ezt megelőzően nem érdeklődtek iránta.

Az alábbiakban pontokba gyűjtöttem azokat a tényezőket, melyek figyelembevételével még sokszínűbbé, esetleg eredményessé tehető a képzés:

- A tankönyvben nincs iskolák közötti specifikáció, így nem különböztet meg műszaki, vagy humán beállítottságú diákat.
- Előre tervezhetően biztosítani kell a szakember gárdát, amely felel a magas szakmai színvonalú oktatásért. A többi tantárggyal szembeni előnyt (újdonosság) csak abban az esetben lehet megtartani, és ebből sikert, népszerűséget kovácsolni, ha sokkal magasabb színvonalon zajlik a képzés. Két lehetőséget látok ennek biztosítására: tanár továbbképzésekkel lehet biztosítani a megfelelő tanári létszámot, vagy pedagógusi végzettséggel, tapasztalattal rendelkező aktív, vagy tartalékos állományban lévő katonák megbízásával.
- Hiányzik a tanári tapasztalat, amely egy új tárgy esetében talán érthető. Szükséges lenne egy tanári- oktatói jegyzékre, amely elérhetőséget, szakmai fórumot biztosítani a tantárggyal kapcsolatos kérdések, tapasztalatok megbeszélésében.¹²⁹
- Azoknak az iskoláknak, amelyben már most is folyik a képzés, nincs szerződés helyőrséggel, laktanyával, alakulattal. E nélkül viszont nehezen elképzelhető a gyakorlati foglalkozások megtartása, a fegyvernek minősülő eszközök használata tanórák keretein belül.
- A tárgyra nem épülnek helyi, országos versenyek.¹³⁰ Ezekre is nagy szükség lenne, hiszen egyrészt a képzésben részt vevő diákoknak is motivációt jelenthet egy jó szereplés, másrészt ez szintén növelné a tárgy ismertségét, népszerűségét.
- Tananyagok némely fejezetben nagyon nehezek, nem az adott életkori sajátosságoknak megfelelőek.

---

¹²⁹ A katonasuli honlapon már elindult, de egyelőre nem túl aktív

¹³⁰ Egy ilyen van: 2010 október és 2011 március között zajlott. A verseny elnevezése: A magyar katonai felsőoktatás 1808- napjainkig. A résztvevőknek öt forduló alatt kellett a feltett kérdésekre megkeresni a választ az internetet, vagy egyéb szakirodalmat felhasználva.

- Forrásgyűjtemény, feladatsorok hiánya szintén nehezíti a munkát. A diákok a kétszintű érettségivel kapcsolatban minden tárgy tanulásakor a kompetenciaalapú képzést, tankönyvet kapják. Ezekben kiemelt szerepet kapnak azok a készségek, képességek, amelyek a tudást nem csak megtanulni, hanem alkalmazni is képessé tehetik. Ezek gyakorlásához elengedhetetlenek a források, feladatgyűjtemények.
- Fizikai felmérés tudatosítása a testnevelés órákon. Úgy vélem a katonai pályát választani szándékozó diákok egy részénél lehet tántorító erő, az, mikor először szembesülnek a fizikai felvételi követelményeivel. Ennek kiküszöbölése lehetne, ha a testnevelés órákon használt éves, féléves fizikai állapot felméréseknél a diákokban tudatosítanák, az ötös szint kell ahhoz, hogy valaki megfeleljen a katonai fizikai alkalmassági teszten. Ebben az esetben nem meglepetésként érné őket a szint, tudatosan lehetne rá készülni.

VI Összegzés

Kutatásom során *leírtam, feltártam* és *összefoglaltam* azokat az elméleti és empirikus kutatási eredményeket, amelyekre alapozva *két saját felmérést végeztem* középiskolás diákok körében. Írásom összefoglalja két empirikus szociológiai vizsgálat eredményét, az azokból levont következtetéseket. A kérdőíves formában történt adatfelvétel résztvevői 15-19 éves középiskolás diákok voltak. A kutatás tárgya mindkét esetben a Magyar Honvédségről, az önkéntes katonai szolgálatról kialakult attitűdök feltérképezése volt. Munkám során összehasonlítottam a 2008, és 2009 évi eredményeket. A vizsgálat lényeges pontjának tartom azt, hogy ráirányította a figyelmet a toborzási folyamat hiányosságára. Kiemelendő, hogy a felvétel a szociológiai adatfelvételek módszertana alapján nem tartozik a reprezentatív adatfelvételek közé, így az eredmények, és az azokból levont következtetések csak tendenciák megfogalmazására adnak lehetőséget.

Az egyes számú hipotézisemet bizonyítottnak tekintem.

Kutatásomban **feltártam** és **bizonyítottam**, hogy a fiatalok egy része érdeklődő a Magyar Haderő vonatkozásában. Ezek a diákok abban az esetben lehetnek megszólítható munkavállalók, ha az eddigi egyoldalú toborzási technikát kiegészíti egy hosszú távra tervezett pályairányítási, pályatervezési folyamat. Mindehhez szükségesnek tartom, hogy a társadalom és haderő közötti bizalom, és kommunikáció helyreálljon, erősödjön. Az erre irányuló folyamatok elkezdődtek, eredményük a következő korosztályoknál lesz igazán észrevehető. A pályaaorientációs tevékenységnél figyelembe kell venni a fiatalok szokásait, tájékozódási, kommunikációs gyakorlatait és ez alapján az Internet alapú tájékoztatás felé kell elmozdulni.

A kettes számú hipotézisemet bizonyítottnak tekintem

Az eredmények és személyes beszélgetések alapján **megállapítom**, a diákok katonai szolgálatról alkotott ismereteik általában nem reálisak, pontatlanok.

A fiatalok tájékozatlanságának több oka is van, egyrészt saját érdeklődési körük nem feltétlenül egyezik meg ezen kérdésekkel, másrészt nem jutnak el hozzájuk az ilyen jellegű információk. Előtanulmányaik sem teszik őket befogadóvá az ilyen jellegű

ismeretek előtt, hiszen történelmi tájékozatlanságuk sok mindenre választ adhat. A személyes kapcsolatok hiánya, a társadalom és honvédelem eltávolodása ezeknél a korosztályokban egyértelműen kimutatható. Jórészt ennek tudható be, hogy a fiatalok társadalmi aktivitása, a politika iránti érdeklődés szintje továbbra is igen alacsony. Többségüket nem, vagy egyáltalán nem érdekli a politika, amely a demokráciában való tudatos részvételt nagyban megkérdőjelezi. Mindez eredményezi közvetve azt is, hogy napjaink honvédelmi kérdéseivel sincsenek tisztában. Egyes időszakokban, kampány jelleggel felmerül a kérdés – iszapkatasztrófa, missziós veszteség- de hosszú távon megállapítható hogy általánosságban tájékozatlanok, nem érdeklődők.

A hármas számú hipotézisemet bizonyítottnak tekintem

A diákok tevékenységstruktúrájának központi eleme a számítógép, az internet. Ennek ismeretében kutatásom lényeges pontja, hogy **feltérképeztem** azokat a csatornákat, mechanizmusokat, amelyeken keresztül a fiatalok elérhetőek, megszólíthatóak. Egyre hangsúlyosabb szerep jut a *közösségi oldalaknak*, amelyek mára csaknem minden funkciót betöltenek a fiatalok életében (IWIW, Facebook). Lehet rajtuk keresztül tájékozódni, kapcsolatot tartani, közösségeket létrehozni, minősíteni eseményeket, információkat szerezni, szórakozni, játszani. Egy ilyen felületen való megjelenés mindenképp indokolt a Magyar Haderő számára is.

A négyes számú hipotézisemet bizonyítottnak tekintem

A felmérések időpontjában még nem volt országos jelentőségű a „*Katonasuli program*”, és a *Katonai alapismeretek* tantárgy bevezetése, ezért egy vonatkozó kutatás mellett, személyes pedagógusi tapasztalataimra hagyatkozhatok. Mindezek alapján megállapítom, hogy a *Katonai alapismeretek* tárgyat már oktató iskolák diákjai között magasabb arányban érdeklődnek a katonai pálya iránt. A beállítódásaik kedvezőbbek, ismeretei pontosabbak azon társukénál, akik nem vesznek részt ebben a programban. Ennek tudatában mindenképp javasolt a program, és a tantárgy oktatási lehetőségeinek szélesítése.

VII Új tudományos eredmények

1) **Feltártam**, hogy a jelenlegi toborzó rendszert ki kell egészíteni egy pályaaorientációs folyamattal, valamint árnyaltabb képre van szükség a középiskolás korosztály katonai pályaválasztási motivációival, indokaival kapcsolatban.

A professzionális haderő kialakítása folyamatában kiemelt szerepet kell biztosítani a fiatal, 14-19 éves korosztály számára. Kiinduló elképzelésem, mely szerint az eddigi kommunikációs csatornák változtatásra szorulnak, igaznak bizonyultak, hiszen a diákok döntő része az internet, televízió segítségével tájékozódik. Ez a hagyományos eszközök mellett egyre inkább feltételezi az Internet alapú toborzási technikák bevezetését.

2) **Bizonyítottam**, hogy az interneten, a számítógépes játékokban, a közösségi oldalakon a jelenlét elengedhetetlen. Ezek, és az iskolákban is széles körben alkalmazható multimédiás technikák használatának bevezetése nélkül nem érhető el a fiataloknál, hogy értékrendszerük oly módon alakuljon, amelyben hangsúlyosabb helyet kap a hazaszeretet, a nemzetért való tenni akarás érzése.

3) **Rámutattam** arra a tényre, hogy a diákok szemléletformálása, meggyőzése érdekében – illetve tágabb értelemben a hadsereg és a civil társadalom eltávolodását megelőzendő – első lépésként szülők nemzedékének elérésére van szükség. Ennek a nemzedéknek a tagjai közül sokan nem rendelkeznek katonamúltsal, személyes tapasztalattal, amelyeket át tudnának adni fiaiknak, lányaiknak. Ugyanakkor rendelkezhetnek egy sztereotip katonaság képpel, ennek megváltoztatása lényeges eleme a stratégiának.

4) **Terveztem** egy modellt, amely egyrészt vertikálisan, másrészt horizontálisan közelíti meg azokat a tevékenységformákat, amelyek a honvédelmi szemlélet kialakításához elengedhetetlenül szükségesek.

VII.1 Javaslato

Az alábbiakban, pontokba foglalva ismertetem kutatási eredményeim alapján levont következtetéseimet a tekintetben, hogy véleményem szerint milyen intézkedések bevezetése javasolt a honvédelmi értékek elmélyítésében:

- Szükséges a *diákok* és a *szülők* generációjának együttes megszólítása. Ennek színtere, vagy közvetítő közege az iskola. Mindez feltételez egy szoros együttműködést tanuló- szülő- haderő között.
- Aktív *marketinget* kell alkalmazni elsősorban az *Interneten*. Ennek elsődleges színtere a *levelező rendszerek*, illetve a *közösségi oldalakon* való megjelenés. Természetesen lényeges a *saját profil* további menedzselése, színvonalának emelése.
- Ki kell használni a médiákban rejlő lehetőséget. Ez a fejlesztés elsősorban a *tanórai keretek* kibővítését jelentené, filmek, dokumentumok, forrásgyűjtemények létrehozásával.
- Lehetőséget kell teremteni a honvédelem iránt érdeklődők számára a kapcsolattartásra, *fórumozásra*.
- Magyar fejlesztésű magyar történelmi hagyományokat feldolgozó *számítógépes játékokra* van szükség.
- *Katonai alapismeretek* tárgy további terjeszkedésével kapcsolatban fel kell tenni a kérdést, hogy *extenzív*, vagy *intenzív* formában kell ezt véghezvinni?
- Ajánlatos bevezetni a több iskolatípus együttműködésén alapuló *vertikális modellt*.
- Ajánlatos bevezetni az egy iskolai tanév viszonylatában alkalmazható *horizontális modellt*.
- A *műzempedagógiai* foglalkozások körét szélesíteni kell.
- *Országos tanulmányi versenyeket* kell kiírni az általános és középiskolások számára.
- *Személyes találkozások* a diákok és aktív katonai szolgálatot teljesítő katonák között.
- *Tematikus hetek* rendezése iskolai keretek között.

VIII Felhasznált irodalom

Könyv:

1. ANGELUSZ Róbert- FÁBIÁN Zoltán- TARDOS Róbert: Digitális egyenlőtlenségek és az info- kommunikációs eszközhasználat válfajai In. Kolosi-Tóth- Vukovich (szerk.): Társadalmi Riport 2004, Budapest. Tárki, 2004. p. 309-332.
2. BABBIE, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata Budapest. Balassi Kiadó, 2001.
3. BAUER András- BERÁCS József: Budapest. Marketing Aula Kiadó, 2001
4. BERNÁT Anikó- FÁBIÁN Zoltán: Digitális írástudatlanság, társadalmi szegmentáltság In. Kolosi- Tóth (szerk.): Társadalmi Riport, 2008. Budapest. Tárki, 2008. p. 66-89.
5. BOURDIEU, Pierre: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése Budapest. Generel Press Kiadó, 2008.
6. COHEN, Albert: A szubkultúrák általános elmélete. In. Huszár- Sükösd: Ifjúságszociológia Budapest. Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, 1969
7. CSEPELI György- PRAZSÁK Gergő: eKultúra In. Kolosi- Tóth (szerk.): Társadalmi Riport 2008. Budapest. Tárki, 2008. p. 451- 471.
8. DESSEWFFY Tibor- FÁBIÁN Zoltán- Z. KARVALICS László: Internet.hu. A magyar társadalom digitális gyorsfényképe 2. Budapest. Gondolat Kiadó- Infonia Alapítvány, 2005.
9. DÜLL Andrea- DEMETROVICS Zsolt- PAKSI Borbála: Pláza, ifjúság, életmód. Egészségmagatartás vizsgálatok a fiatalok körében. Budapest. L'Harmattan Kiadó, 2009.
10. HALÁSZ János: A katonai hivatástudat kialakulásának főbb periódusai, determináns elemei, a kialakulás folyamata. Doktori értekezés. Budapest. ZMNE, 1974.
11. GÁBOR Kálmán: Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szeged. Szociológiai Műhely, 1992.
12. GÁBOR Kálmán: Ifjúságszociológia Szeged. Belvedere, 2006
13. GAZSÓ Ferenc- LAKI László: Fiatalok az újkapitalizmusban. Budapest. Napvilág Kiadó, 2004.

14. HAJÓS Dezső: A védelmi szektor kommunikációjának megváltozott kihívásai és lehetséges válaszai az önkéntes haderőre történő áttérés időszakában (Phd-értekezés, 2005)
15. JANCSÁK Csaba: Az ifjúsági korosztályok In. Ifjúságügy, ifjúsági szakma ifjúsági munka Budapest. ÚISZ könyvek Új Mandátum Könyvkiadó, 2008. p. 21-60.
16. JÁMBORI Szilvia: Hogyan tervezik a serdülők a jövőjüket? Szeged. SZEK JGYF Kiadó, 2007.
17. KENDERFI Miklós: Munkaügyi ismeretek- Pályaorientáció In. Pszichológiai módszerek a munkavállalási készség fejlesztésére.. Hantos- Jármí. (szerk.) Budapest. Gyermekvédelmi füzetek. FICE. 2007.
18. KRIZBAI János: Vezetői összefoglaló. A középfokú képzésben résztvevő állomány honvédelmi ismeretei, pályaorientációja. Kézirat. ZMNE, 2009.
19. MALOMSOKI József- RADVÁNYI Lajos: A hivatásos tiszti pálya társadalmi tényezői Budapest. ZMNE, 1987.
20. Mannheim, Karl: A nemzedéki probléma. In. Ifjúságszociológia. (szerk.): Huszár Tibor- Sükösd Mihály, Budapest. Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, 1969.
21. MARTINKÓ József: Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében Budapest. Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ, 1996.
22. MEZEI Tibor: A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai helyzete. In. Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig. Budapest. BHKKA , 2010. p. 357-372.
23. NAGY Ádám: Ifjúságügy, ifjúsági szakma ifjúsági munka in: Az ifjúságügy története Magyarországon. Budapest. ÚISZ könyvek Új Mandátum Könyvkiadó, 2007. p. 199-223.
24. NAGY Ádám: Ifjúságügy, ifjúsági szakma ifjúsági munka Budapest. ÚISZ könyvek Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.
25. RÓKUSFALVY Pál: Pályaválasztás és pályaválasztási érettség. Budapest . Tankönyvkiadó, 1969
26. SAJTOS László- MITEV, Ariel: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv Budapest. Alinea Kiadó, 2009.
27. SZABÓ János: Haderő- átalakítás Budapest. Zrínyi Kiadó, 2001.
28. SZÉKELYI Mária- BARNA Ildikó: Túlélőkészlet az SPSS- hez Budapest. Typotex Kiadó, 2002.
29. SZIGETI Lajos: Katonai toborzás: Egyetemi jegyzet: Távoktatási tananyag Budapest. ZMNE, 2005.

30. SZILÁGYI Klára: Munka- Pályatanácsadás, mint professzió Budapest. Kollégium Tanácsadó, Szolgáltató Kft, 2000.
31. Vajda Zsuzsanna: A gyerekek és a számítógép in: Talyigás Judit (szerk.): Az Internet a kockázatok és mellékhatások tekintetében Budapest. Scolar Kiadó, 2010.
32. VARGA Júlia: Középiskolát végzettek jövedelmi és életpálya várakozásai In. Kolosi- Tóth- Vukovich (szerk.): Társadalmi Riport 2002. Budapest. Tárki, p. 233-245.
33. VÖLGYESSY Pál: Pályaismeret Gödöllő. Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar Tanárképző Intézete, 1995.
34. VÖLGYESSY Pál: A pályaválasztási tanácsadás történetének áttekintése hazánkban Gödöllő. Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar Tanárképző Intézete, 1996.
35. ZINNECKER, Jürgen: Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások a Német Szovetségi Köztársaságban. In. Gábor Kálmán (szerk.): Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szeged. Szociológiai Műhely, 1992. p. 29-48.
36. WYN, Johanna - DWYER, Peter (1999/2006): Új irányok az ifjúsági életszakaszok átmeneteinek kutatásában. In: Gábor Kálmán - Jancsák Csaba: Ifjúságszociológia - szemelvények, Szeged. Belvedere Meridionale, 2006.

Folyóirat cikk:

1. Csákó Mihály- BERÉNYI Eszter- BOGNÁR Éva- TOMAY Klára: Politikai szocializáció Magyarországon a kilencvenes években. Szociológiai Szemle, 2000. 1. sz. - p. 50-68.
2. DÚL Sándor: A katonai toborzás rendszertani értelmezése, a katonai toborzás hosszú távú irányelvei tükrében. Sereg Szemle, 2009. 4. sz. - p. 22-29.
3. FÖLDESI Ferenc: Értékek és kérdések- A toborzás irányelveiről. Hadtudomány, 2010. 1-2. sz. - p.111- 123.
4. GÁL Anna: A hivatásos katona társadalmi szerepéről. Hadtudomány, 1999. 3-4. sz. - p. 87-93.
5. INGLEHART, Ronald: Értékorientációk és értékváltozások a német fiataloknál fordította: Matiscsák Attila. Educatio, 2001. 3. sz. - p. 599-606.

6. JÁSZAY Béla- BABOS Sándor: A honvédelmi kiadások néhány közgazdasági és társadalmi kérdése. *Hadtudomány*, 2009. 1-2. sz. - p. 96-104.
7. JOBBÁGY Zoltán- STRUMMER Judit: A Katonasuli programban rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség utánpótlásának biztosításának érdekében *Seregszemle*, 2010. 4. sz. - p. 102-108.
8. JUHÁSZ Ágnes: A pályaszocializáció szerepe a civil nők és a katonanők életébe. *Honvédségi Szemle online*, 2010. 1. sz. - p. 36-39.
9. KANYÓ Lászlóné: A tiszti hallgatók pályaválasztásának néhány jellemzője *Hadtudomány*, 2002. 1. sz. - p. 57-63.
10. KISS István- OZSVÁTH Károly- TAKÁCS Tamás- PÖRCZI József: Az ifjúság erkölcsi szükségletének kérdéséhez. *Társadalmi Szemle*, 1966. 3. sz. - p. 22-53.
11. KOLOSSA László: A motiváció és a karrier kapcsolata. *Kard és toll*, 2005. 1. sz. - p. 66-76.
12. KOLOSSA László: Humánerőforrás-fejlesztés a Magyar Honvédségben. *Kard és toll*, 2006. 1. sz. - p. 17-23.
13. KOVÁCS Eszter- PIKÓ Bettina: Vallásosság a magyar középiskolások körében. *Társadalomkutatás*, 2009. 1. sz. - p. 27-49.
14. LAKI László- NYERGES Mihály: Sportolási szokások az ezredfordulón a fiatalok körében *Kalokagathia*, 2001. 1-2 sz. - p. 5-19.
15. LENGYEL Zsuzsanna: A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról *Hadtudományi Szemle*, 2008. 1. sz. - p. 69-75.
16. LIPKA Violetta: A katonai toborzás néhány eszköze és fontosabb eredményei a 2008-as évben *Veszprém megyében*. *Seregszemle*, 2008. 3. sz. - p. 14-17.
17. NEMESKÉRI István: Informatikai eszközök fogyasztása. In. Szabó A., Bauer B. & Laki László. *Ifjúság2000. Tanulmányok I.* – p. 42-60.
18. PAPULA Lászlóné: Mi lesz ha nagy lesz? A pályaválasztást meghatározó tényezők. *Bólyai Szemle*, 2008. 1. sz. - p. 33-44.
19. PIKÓ Bettina: Egyenlőtlenségek az egészségi állapotban. *Századvég, Új folyam* 1998. 11. sz. - p. 94-108.
20. SÁSIK Csaba: A Magyar honvédség humánszolgálatának rendeltetése, feladatrendszere, szervezeti felépítése. *Honvédségi Szemle*, 2010. 4. sz. - p. 34-37.
21. SZABÓ Ildikó- ÖRKÉNY Antal: Magyar középiskolások politikai érzelmei és ismeretei *Politikatudományi Szemle*, VI. évfolyam, 1997. 3. sz. - p. 31-71.

22. SZABÓ István: Átmeneti vonzerő...? Seregszemle, 2010. 2. sz. - p. 93-101.
23. SZABÓ István: Az önkéntes katonai szolgálat vállalása, mint első munkahelyválasztás lehetősége. Seregszemle, 2010. 3. sz. - p. 67-76.
24. SZABÓ István: Gondolatok a katonai életpálya modellről. Seregszemle, 2010. 4. sz. - p. 96-102.
25. SZABÓ József: Gondolatok a toborzás világáról. Humán Szemle, 2006. 2. sz. - p. 3-11.
26. SZABÓNÉ SZABÓ Andrea: A Magyar Honvédség arculati elemei. Hadtudomány, 2000. 3. sz. - p. 107-113.
27. SZOMBATH Csaba: A közvélemény- kutatások szerepe a honvédelmi ágazat kommunikációjában. Új Honvédségi Szemle, 2005. 6. sz. - p. 53-62.

Internetes hivatkozás:

1. A Magyar honvédség humánstratégiája (2008-2017) http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/2008_2017_humanstrategia_hun.pdf (2011-05-19)
2. America's Army. Wikipedia <http://en.wikipedia.org/wiki/Americasarmy> (2011-05-19)
3. America's Army Special forces <http://www.usarmy.com/americas-army.html> (2011-05-19)
4. Breznican, Anthony. "Army Recruiting Through Video Games." (2002). 16 March 2007 <<http://www.cndyorks.gn.apc.org/news/articles/videogames.htm> (2011-05-19)
5. Bushman, Brad. "Army video game breeds violence with tax money." (2004). 16 March 2007 <<http://www.topplebush.com/oped376.shtml> (2011-05-19)
6. Dúl Sándor: A katonai toborzás rendszertani értelmezése in: http://old.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/kutatas/doktorandusz/dul_sandor (2011-05-19)
7. Folytatódik az amerikai hadsereg internetes marketing akciója. Médiainfo <http://www.mediainfo.hu/hirek/article.php?id=488> (2011-05-19)

8. Gál Anna: A hivatásos katona társadalmi szerepéről Hadtudomány. IX évfolyam 3-4 szám <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-34-9.html> (2011-05-19)
9. Görzig, Anke-Haddon, Leslie- Livigstone, Sonia: Risks and safety on the internet. <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> (2011-05-19)
10. Gwinn, Eric. "Army targets youth with video game." (2003). 16 March 2007 <http://www.notinourname.net/resources_links/video-game-7nov03.htm (2011-05-19)
11. Hogyan lehetek szerződéses katona? http://www.honvedelem.hu/files/9/8663/hogyan_lehetek_szerzodeses_katona.pdf (2011-05-19)
12. Ifjúság 2008 nagymintás 15-29 éves korosztályra kiterjedő kutatás, in: http://www.kult13.hu/index.php?lang=hun&page=cms&spage=showpage&id=521&mikrohonlap_id=719 (2011-05-19)
13. Nagy Réka: Új lencsék egy új társadalmi jelenség vizsgálatában: a digitális egyenlőtlenség kutatásának átfogó szemléletéről. In: <http://www.socio.mta.hu/mszt/200712/002.pdf> (2011-05-19)
14. Nagy Péter: Virtuális jelenlét a Facebookon. <http://www.prherald.hu/cikk2.php?idc=20100926-075201> (2011-05-19)
15. NAT - 2002. Vitaanyag. Új Pedagógiai Szemle, 2002 december.) in: <http://www.sulinet.hu/tart/cikk/fa/0/12752/1> (2011-05-19)
16. Völgyesy Pál, 2003: A pályaeorientáció- pályakorrekció csoportos formáinak bevezetése in: WG (2011-05-19)
17. Völgyesy, 2009: Pályaválasztás és pályaeorientáció – két eltérő megközelítés, szemlélet, problémahalmaz. in: http://fteszt.afsz.hu/web/guest/orokzoldek/-/wiki/Fogalmak/Europass+%C3%B6n%C3%A9letrajz;jsessionid=22B6DE1891F9263EF3DCF4D100B99E00?_36_version=1.0 (2011-05-19)
18. U.S. Army Invades video game consoles <http://www.clickz.com/showPage.html?page=3530631> (2011-05-19)

IX Mellékletek

1. sz. melléklet

Kedves Tanuló!

A segítségedet kérjük. Szeretnénk jobban megismerni a budapesti fiatalok életkörülményeit, véleményeteket a drogról, az élet néhány fontos dologáról. Arra kérünk, hogy válaszolj őszintén a most következő kérdésekre. Mindenki véleménye számít! Most nincsenek jó vagy rossz válaszok, csak az számít, hogy igaz legyen, amit írsz, különben te is és mi is feleslegesen dolgoztunk.

Minden kérdésre válaszolj!

A VÁLASZADÁS ÖNKÉNTES.

Te döntöd el, hogy kitöltöd-e a kérdőívet. A kérdőívben közölt adatokat NÉVTELENÜL kezeljük, azokat számítógépre tesszük fel, majd az adatlapokat megsemmisítjük, így a válaszoló személy nem azonosítható be. Ezért azt kérjük, hogy a kék színű golyóstollal kitöltött kérdőívre ne írd rá a neved vagy más azonosító jelet.

Mindig a megfelelő számot karikázd be, illetve a kipontozott helyre írd be a választ!

1. Nemed:

1. Fiú

2. Lány

2. Jelenleg hol laksz?

- 1 - saját lakásomban, házamban
- 2 - szüleimnél
- 3 - rokonoknál
- 4 - ismerősöknél, barátoknál
- 5 - albérletben
- 6 - kollégiumban
- 7 - egyéb helyen:.....

0 - NV

3. Az elmúlt tanév végén mennyi volt a tanulmányi átlagod? .....

4. Egy ötfokozatú skálán jellemezd, milyen mértékben szeretsz iskolába járni? (1=nagyon nem szeretek; 5=nagyon szeretek)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Van nyelvvizsgád?

	Melyik nyelv(ek)ből?	alapfokú	középfokú	felsőfokú	NV
1 - van	a.....	1	2	3	77
	b.....	1	2	3	77
	c.....	1	2	3	77
0 - nincs					

6. Milyen iskolát végzett édesanyád/nevelőanyád? Csak egyet karikázz be, a legmagasabbat!

1. Kevesebb, mint 8 általános   2. 8 általános   3. Szakmunkásképző   4. Szakközépiskola

5. Gimnázium   6. Technikum   7. Főiskola   8. Egyetem

9 - nem tudom

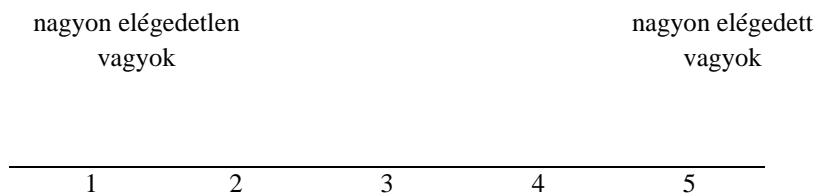
7. Milyen iskolát végzett édesapád/nevelőapád? Csak egyet karikázz be, a legmagasabbat!

1. Kevesebb, mint 8 általános   2. 8 általános   3. Szakmunkásképző   4. Szakközépiskola

5. Gimnázium   6. Technikum   7. Főiskola   8. Egyetem

9 - nem tudom

8. Az alábbi skálán karikázd be azt a számot, amelyik legjobban kifejezi, hogy – összességében, mindent egybe véve – mennyire vagy elégedett saját helyzetekkel a családban.
 (Az ötös tehát azt jelenti, hogy nagyon elégedett vagy, az egyes pedig azt jelenti, hogy nagyonelégedetlen vagy. Természetesen a közbülső osztályzatokat is használhatod.)

9. Tervezed-e, hogy a közeljövőben főiskolai vagy egyetemi diplomát szerzel?

- 1 – igen, közvetlenül az érettségi után akarok jelentkezni
- 2 – igen, de később szeretnék jelentkezni
- 3 – nem, jelenleg nem tervezem, inkább dolgozni akarok
- 4 – nem, nem tervezem, mert.....

_____

77 – NV

99 – nem tudom

10. Milyen területen szeretnél diplomát szerezni?

- 1 – műszaki   2 – gazdasági, kereskedelmi, vendéglátói   3 – jogi
- 4 – művészeti   5 – társadalomtudományi, bölcsész   6 – természettudományi
- 7 – egészségügyi   8 – tanári   9-katonai
- 10- rendőrségi
- 12 – egyéb, éspedig: .....

11. Történelmi személyiségek közül, kik a példaképeid? Sorolj fel hármat!

- a.....
- b.....
- c.....

12. Jelenleg sportolsz-e rendszeresen?

4-igen, versenyszinten *milyen sportágot űzöl?* .....

3-igen, iskolai szinten *milyen sportágot űzöl?* .....

2-igen, rendszeresen, de nem szervezett keretek között

1- igen, de nem rendszeresen

0-nem

_____

77 – NV

13. Iskolai tanulmányaid mellett, részt veszel-e az alábbi tevékenységekben? (a megfelelő helyet jelöld X-el)

sz		igen	nem
1	Sportfoglalkozás		
2	Emelt szintű óra		
3	Külön nyelvórák		
4	Zenetanulás		
5	Táncóra		
6	Egyéb, speciális érdeklődést kielégítő tevékenység		

14. Hogyan ítéled meg a jövődet?

1. Nagyon pesszimistán (semmi jó nem vár rám)
2. Inkább pesszimistán (sok rossz is fog történni velem)
3. Inkább optimistán (több jó dolog vár rám, mint rossz)
4. Nagyon optimistán (nagyon jó életem lesz, ami fontos az sikerülni fog)

15. Milyen gyakran...

Egy sorban csak egy számot karikázz!

	naponta	hetente egyszer- kétszer	havonta egyszer- kétszer	ritkábban	soha
a. Nézel videofilmet, dvd-t?	5	4	3	2	1
b. Jársz szórakozni?	5	4	3	2	1
c. Játszol számítógépes játékkal?	5	4	3	2	1
d. Használod az Internetet?	5	4	3	2	1
e. Olvasol könyvet?	5	4	3	2	1
f. Olvasol háborús témájú könyvet, szakirodalmat?	5	4	3	2	1
g. Olvasol hetilapot, képes újságot?	5	4	3	2	1
h. Olvasol napilapot?	5	4	3	2	1

16. Most felsorolok néhány műsorfajta. Kérlek, jelöld, milyen gyakran nézed őket a tévében! *Egy sorban csak egy számot karikázz!*

	naponta	hetente egyszer- kétszer	havonta egyszer- kétszer	ritkán	soha
a. Film (mindenféle játékfilm)	5	4	3	2	1
b. Ismeretterjesztő film	5	4	3	2	1
c. Beszélgető show-k	5	4	3	2	1
d. Politikai tartalmú műsorok	5	4	3	2	1
e. Hírműsorok, híradók	5	4	3	2	1
f. Háborús filmek	5	4	3	2	1
g. Sportközvetítés	5	4	3	2	1
h. Vetélkedők	5	4	3	2	1

17. A különböző típusú filmek közül, melyiket kedveled a legjobban? Többet is választhatsz, max 3!

1. akciófilmek	2. Háborús filmek	3. sci-fi (tudományos fantasztikus film)	
4. western	5. horror	6. ifjúsági kalandfilm	7. mesefilm
8. romantikus film	9. Filmsorozatok	10. Thriller	11. vígjátékok, bohózatok

18. A következő kérdések az Internet használat jellemzőire kérdeznek (a megfelelő választ jelöld x-el)

SZ		igen	nem
1	Rendelkeztek-e otthon személyi számítógéppel?		
2	Rendelkeztek-e otthon Internet hozzáféréssel?		
3	Szoktad-e iskolában tanórán kívül használni az Internetet?		

19. Internet használat jellemzői

Mire, és milyen gyakran használod az Internetet?	naponta	hetente egyszer-kétszer	havonta egyszer-kétszer	ritkán	soha
a) Levelezésre, kapcsolattartásra	5	4	3	2	1
b) Hírportálok olvasására	5	4	3	2	1
c) Ismeretszerzésre	5	4	3	2	1
d) Iskolai feladatok elvégzésére	5	4	3	2	1
e) Játéokra	5	4	3	2	1
f) Chat-re	5	4	3	2	1

20. Használod-e a számítógépet játéokra?

- 1- igen   2- nem

21. Ha igen, milyen jellegű játékokat játszol? (többet is megjelölhetsz, maximum 3-at)

1. szimulátor	2. stratégiai (körökre osztott)	3. stratégiai (real-time)
4. autós	5. sport	6. logikai
8. szerepjáték	9. FPS (First-person)	10. manager
		7. műveltségi
		11. ügyességi

22. Játszottál-e katonai jellegű, háborús játékkal?

- 1-igen   2-nem

23. Ha igen, melyikkel? (többet is beírhatasz)

.....

24. Miért kedveled a számítógépes játékokat?

1. szórakoztat	2. megnyugtat	3. elgondolkoztat
4. kikapcsol a valós életből	5. sikeres vagyok	6. fejlesztően hat rám
7. tanulok belőlük		
8. egyéb, éspedig:.....		

25. Van-e aki rendszeresen dohányzik:

	van	nincs	nem tudom
a) családban a felnőttek között?	1	0	9
b) családban a gyerekek, fiatalok között?	1	0	9
c) osztálytársaid között?	1	0	9
d) barátaid között?	1	0	9

26. Te kipróbáltad-e valaha is a dohányzást, illetve dohányzol-e?

- 0- nem, soha nem próbáltam ki
1- egyszer megpróbáltam, aztán soha többet nem szívtam
2- alkalmanként elszívok egy-két szál cigarettát
3- rendszeresen dohányzok, kb. fél dobozzal naponta
4- rendszeresen dohányzok, naponta legalább egy dobozzal, vagy többet

27. Szerinted, van valami jó a cigarettázásban?

- 0- nincs
1- kifejezetten károsnak tartom
2- nyugtat
3- felnőtté válás egyik jele
4- kitűnni a többiek közül
5- egyéb, éspedig:.....

28. Van-e aki rendszeresen alkoholt fogyaszt:

	van	nincs	nem tudom
a) családban a felnőttek között?	1	0	9
b) családban a gyerekek, fiatalok között?	1	0	9
c) osztálytársaid között?	1	0	9
d) barátaid között?	1	0	9

29. Te kipróbáltad-e valaha is az alkoholfogyasztást, illetve iszol-e rendszeresen alkoholt?

- 0- nem, soha nem próbáltam ki
- 1- egyszer megpróbáltam, aztán soha többet nem
- 2- alkalmanként iszok egy-két pohárral
- 3- rendszeresen fogyasztok alkoholt, de soha nem részegedek le
- 4- rendszeresen fogyasztok alkoholt és már voltam részeg

30. Szerinted miért isznak alkoholt a gyerekek, illetve a fiatalok?

- 0- a hangulat miatt
- 1- stresszoldás miatt
- 2- felnőtté válás egyik jele
- 3- kitűnni a többiek közül
- 4- hasonlítani a többiekhez
- 5- nem tudom
- 6-egyéb, éspedig:.....

31. Ha valaki rendszeresen alkoholt fogyaszt és gyakran részeg, mennyire tartod valószínűnek, hogy az alkoholizálás miatt az alábbiak megtörténnék vele?

	Egyáltalán nem valószínű					nagyon valószínű	nem tudom
	1	2	3	4	5	9	
a) segítség nélkül nem tud róla leszokni	1	2	3	4	5	9	
b) orvosi segítséggel sikerül leszoknia	1	2	3	4	5	9	
c) nem tud dolgozni, akadályozza a munkában	1	2	3	4	5	9	
d) elhagyják a rokonai, barátai, családtagjai	1	2	3	4	5	9	
e) elszegényedik miatta	1	2	3	4	5	9	
f) szégyelli magát az emberek előtt	1	2	3	4	5	9	
g) ez a szenvedély irányítja cselekedeteit	1	2	3	4	5	9	
h) börtönbe jut miatta	1	2	3	4	5	9	

32. Egy átlagos héten hány olyan este van, amit nem töltesz otthon?

- minden estét otthon töltök
 1 - 2 estét nem töltök otthon
 3 - 4 estét nem töltök otthon
 5 - 6 estét nem töltök otthon
 0- egy estét sem töltök otthon

33. Amikor barátaiddal, ismerőseiddel (haverokkal) vagy együtt, hol töltitek el az időt a legszívesebben? (maximum 3-at jelölj meg)

- 1 - discoban   2 - partyn, házibuliban   3 - kocsmában
 4 - clubban (mint szórakozóhely)   5 - koncerteken (könnyűzenei)
 6 - bevásárlóközpontban   7 - a városban (utcákon, tereken, stb.)
 8 - sportkörben (testépítő, fitness szalonban stb.)   9 - kiránduláson, természetjáráson
 10- otthon

34. Van-e aki szerinted rendszeresen kábítószerrel fogyaszt:

	van	nincs	Nem tudom
a) osztálytársaid között?	1	0	9
b) barátaid között?	1	0	9
c) rokonaid között?	1	0	9
d) ismerőseid között?	1	0	9

35. Te kipróbáltad-e valaha is valamilyen kábítószerrel, illetve fogyasztasz-e rendszeresen?

- 0- nem, soha nem próbáltam ki
 1- megpróbáltam, aztán soha többet nem   Melyiket?.....
 2- alkalmanként fogyasztok   Melyiket?.....
 3- rendszeresen fogyasztok   Melyiket?.....
 4- egyéb, éspedig: .....

36. Kínáltak-e már valaha is téged kábítószerrel? (többet is választhatsz!)

	igen	nem
a) discoban?	1	0
b) utcán, parkban?	1	0
c) iskolában?	1	0
d) szórakozó helyen?	1	0
e) házibuliban?	1	0
f) egyéb helyen?	1	0

37. Szerinted, mi készíthet valakit arra, hogy kábítószerrel fogyaszt?

0- Unalom 1- kíváncsiság 2- kitűnni a többiek közül 3-családi problémák 4-nem tudom
5- egyéb:.....

38. Szerinted mi készíthet valakit arra, hogy alkoholt fogyasszon?

1- Unalom 1- kíváncsiság 2- kitűnni a többiek közül 3-családi problémák 4-nem tudom
5- egyéb:.....

39. Szoktál alkoholt fogyasztani az alábbi helyeken? (többet is választhatsz!)

	igen	nem
a) discóban?	1	0
b) utcán, parkban?	1	0
c) iskolában?	1	0
d) szórakozó helyen?	1	0
e) háziuliban?	1	0
f) egyéb helyen?	1	0

40. Ha valaki rendszeresen kábítószerrel fogyaszt, mennyire tartod valószínűnek, hogy a kábítószerrel valószínűleg miatt az alábbiak megtörténnék vele?

	Egyáltalán nem valószínű			nagyon valószínű tudom		
	1	2	3	4	5	9
a) segítség nélkül nem tud róla leszokni	1	2	3	4	5	9
b) orvosi segítséggel sikerülne leszoknia	1	2	3	4	5	9
c) nem tud dolgozni, akadályozza a munkában	1	2	3	4	5	9
d) elhagyják a rokonai, barátai, családtagjai	1	2	3	4	5	9
e) elszegényedik miatta	1	2	3	4	5	9
f) szégyelli magát az emberek előtt	1	2	3	4	5	9
g) ez a szenvedély irányítja cselekedeteit	1	2	3	4	5	9
h) börtönbe jut miatta	1	2	3	4	5	9

41. Véleményed szerint mennyire veszélyeztetni az egészségét az, aki az alábbiakat teszi?

	Egyáltalán nem veszélyeztetí			nagyon nem veszélyeztet i tudom		
a) minden nap több mint egy doboz cigit szív el	1	2	3	4	5	9
b) gyakran részeg	1	2	3	4	5	9
c) rendszeresen marihuánát/hasist használ	1	2	3	4	5	9
d) rendszeresen speed-et (amfetamint) használ	1	2	3	4	5	9
e) rendszeresen kemény drogot használ	1	2	3	4	5	9

42. Véleményed szerint mi szükséges ahhoz, hogy az ember érvényesülhessen a mai magyar társadalomban?
Kettőt jelölj a válaszlehetőségek közül

(1) pénz, anyagiak	(7) könyöklés, pofátlanság	(13) egészség
(2) tudás, iskola, diploma, felkészültség	(8) tisztességtelen út, rablás	(14) egyéni szerencse
(3) összeköttetés, jó kapcsolatok, ismeretség	(9) biztos (jó) munkahely	(15) nyelvtudás
(4) szakma, jó szakma	(10) kemény munka	(16) számítógép ismeret
(5) személyes tulajdonságok (akaraterő, ambíció, rátermettség)	(11) jómódú szülők	(17) vállalkozó szellem
(6) ügyeskedés, leleményesség	(12) becsület, erkölcs	(18) jó modor
a. A legfontosabb:	(a számát írd be)	99 –nem tudom 77 - NV
b. A második legfontosabb:	(a számát írd be)	99 –nem tudom 77 - NV

43. Mi a három legfontosabb életcélod, a következő 10-15 évben? (három választ jelölj meg a lehetőségek közül!)

1. saját lakáshoz jutás	6. gyerekvállalás	11. szakmai sikerek
2. barátok, haverok, bulizás	7. tanulás, szakmaszerzés	12. meggazdagodás
3. vállalkozás indítása	8. önálló életvitel megteremtése	13. utazás
4. autó, új autó	9. külföldi munkavállalás	14. egy jó párkapcsolat
5. családalapítás	10. külföldi tanulás	15. egyéb
a. A legfontosabb:	(a számát írd be)	99 –nem tudom 77 - NV
b. A második legfontosabb:	(a számát írd be)	99 –nem tudom 77 - NV
c. A harmadik legfontosabb:	(a számát írd be)	99 –nem tudom 77 - NV
d. egyéb, és pedig:.....		

44. Az alábbiakban az emberek életviteléhez kapcsolódó értékeket sorolunk fel. Kérjük, osztályozd 1-től 5-ig, hogy mennyire fontosak a Te életedben! (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos az adott dolog, az 5-ös pedig azt jelenti, hogy rendkívül fontos. A közbülső számok átmenetet jelölnek.

	osztályzat	NV	nem tudom
(1) belső harmónia (béke önmagammal)		77	99
(2) hatalom (ellenőrzés mások felett, dominancia)		77	99
(3) szabadság (a cselekvés és gondolkodás szabadsága)		77	99
(4) társadalmi rend (stabilitás a társadalomban)		77	99
(5) érdekes élet (érdekes tapasztalatok)		77	99
(6) gazdagság (anyagi javak, pénz)		77	99
(7) nemzet szerepe (nemzetem védelme, megtartása)		77	99
(8) kreativitás (eredetiség, fantázia)		77	99
(9) békés világ (háborútól és konfliktusoktól mentes)		77	99
(10) a tradíciók/hagyományok tisztelete (a tiszteletreméltó szokások megőrzése)		77	99
(11) elszakadás az evilági terhektől (vallásos hit)		77	99
(12) családi biztonság (a szeretett személyek biztonsága)		77	99
(13) változatos élet (kihívásokkal, új dolgokkal és változásokkal)		77	99
(14) igaz barátság (szoros, támogató barátok, akik mindenben mellettem állnak)		77	99
(15) szerelem/boldogság		77	99
(16) szépség		77	99

45. Mennyire fontos a számodra? Osztályozd 1-től 5-ig (1=egyáltalán nem, 5=nagyon)

	osztályzat	NV	nem tudom
(1) A családot		77	99
(2) A munkád (tanulás), (majdani) hivatásod		77	99
(3) A szabadidő, a kikapcsolódás		77	99
(4) A barátok		77	99
(5) A politika, a közélet		77	99
(6) A kultúra, a műveltség		77	99
(7) Hogy mi a saját vallásod, hited		77	99
(8) Hogy Te férfi/nő vagy		77	99
(9) Hogy milyen munkát végzel		77	99
(10) Hogy magyar vagy		77	99
(11) Hogy mennyi (lesz) a jövedelmed		77	99
(12) Hogy művelt vagy-e		77	99
(13) Hogy mennyire érezheted magad hasznosnak a társadalomban		77	99
(14) Hogy a saját jövőddel kapcsolatos elképzeléseid megvalósuljanak		77	99
(15) A pénz		77	99

46. Az alábbi állítások a mai magyar professzionális hadseregre vonatkoznak. Mennyire igazak szerinted ezek az állítások. (A megfelelő helyet jelöld X-el)

A magyar professzionális haderő tagjai:	nem	Inkább nem	Is-is	Inkább igen	igen
a, Jól képzettek					
b, Anyagilag megbecsültek					
c, Fegyverzetük korszerű					
d, A társadalom tagjai felnéznek rájuk					
e, Változatos, kalandos életet élnek					
f, Szükség van professzionális Magyar haderőre					

45. Mi tenné vonzóvá számodra a katonai hivatást? (több választ is bekarikázhatsz!)

1. jó anyagiak 2. Hazaszeretet 3. Kihívás 4. Fegyelem szeretete 5. emberek feletti vezetés vágya
 6. személyes siker elérése 7. A katonaélet romantikája 8. Biztos álláslehetőség 9. Külföldi karrier.
 10. egyéb:.....

46. Miért nem vállalnád semmiképp sem a katonai hivatást? (több választ is bekarikázhatsz!)

1. Kedvezőtlen anyagi lehetőségek 2. Erőszak teljes elvetése 3. Kemény katonaélet
 4. Társadalmi presztízs alacsony 5. Családtól való távolság lehetősége 6. Veszélyes
 7. túlzott engedelmességet követel
 10. egyéb:.....

47. Mennyire igazak szerinted az alábbi állítások. (A megfelelő helyet jelöld X-el)

	Nem	Inkább nem	Is-is	Inkább igen	Igen
a, Magyarország a terroristák célpontja lehet					
b, Az ország biztonságát a Nato szavatolja					
c, Magyarország nyert a Nato- tagsággal					
d, Magyarországot nem fenyegetik szomszédai					
e, Az ország legfőképp saját haderejében bízhat					
f, A biztonság békés úton, a hadsereg nélkül is megteremthető					
g, A biztonságot csak a hadsereg garantálhatja					
h, A hadseregre költés felesleges pénzkidobás					
i, Hazai katasztrófhelyzetben a honvédség segíthet					

Kedves Tanuló!

A segítségdet kérjük. Szeretnénk jobban megismerni az iskolában tanuló fiatalok életkörülményeit, véleményeket az élet néhány fontos dolgáról. 2002-ben, 2005-ben 2008-ban már megkérdeztük a diákokat egy hasonló kérdőívvel, most szeretnénk tudni, hogy változott a Ti véleményetek az eltelt időszakban. Arra kérünk, hogy válaszolj őszintén a most következő kérdésekre. Mindenki véleménye számít! Most nincsenek jó vagy rossz válaszok, csak az számít, hogy igaz legyen, amit írsz, különben te is és mi is feleslegesen dolgoztunk.

Minden kérdésre válaszolj!

A VÁLASZADÁS ÖNKÉNTES,

Te döntöd el, hogy kitöltöd-e a kérdőívet. A kérdőívben közölt adatokat **NÉVTELENÜL** kezeljük, azokat számítógéppel, statisztikai elemző szoftverrel dolgozzuk fel, majd az adatlapokat megsemmisítjük, így a válaszoló személy nem azonosítható be. Ezért azt kérjük, hogy a kék színű golyóstollal kitöltött

kérdőívre ne írd rá a neved vagy más azonosító jelet.

Mindig a megfelelő számot karikázd be, illetve a kipontozott helyre írd be a választ!

1. Nemed:

1. Fiú

2. Lány

2. Jelenleg hol laksz?

- 1 - saját lakásomban, házámban
- 2 - szüleimnél
- 3 - rokonoknál
- 4 - ismerősöknél, barátoknál
- 5 - albérletben
- 6 - kollégiumban
- 7 - egyéb helyen:.....

0 - NV

3. Az elmúlt tanév végén mennyi volt a tanulmányi átlagod? .....

4. Egy ötfokozatú skálán jellemezd, mennyire szeretsz iskolába járni? (1=nagyon nem szereted; 5=nagyon szereted)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Van nyelvvizsgád?

	Melyik nyelv(ek)ből?	alapfokú	középfokú	felsőfokú	NV
1 - van	a.....	1	2	3	77
	b.....	1	2	3	77
	c.....	1	2	3	77
0 - nincs					

6. Milyen iskolát végzett édesanyád/nevelőanyád? Csak egyet karikázz be, a legmagasabbat!

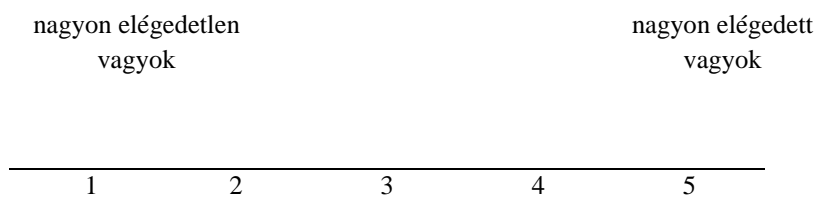
- 1. Kevesebb, mint 8 általános
  - 2. 8 általános
  - 3. Szakmunkásképző
  - 4. Szakközépiskola
  - 5. Gimnázium
  - 6. Technikum
  - 7. Főiskola
  - 8. Egyetem
- 9 - nem tudom

7. Milyen iskolát végzett édesapád/nevelőapád? Csak egyet karikázz be, a legmagasabbat!

- 1. Kevesebb, mint 8 általános
  - 2. 8 általános
  - 3. Szakmunkásképző
  - 4. Szakközépiskola
  - 5. Gimnázium
  - 6. Technikum
  - 7. Főiskola
  - 8. Egyetem
- 9 - nem tudom

8. Az alábbi skálán karikázd be azt a számot, amelyik legjobban kifejezi, hogy – összességében, mindent egybe véve – mennyire vagy elégedett saját helyzetekkel a családban.

(Az ötös tehát azt jelenti, hogy nagyon elégedett vagy, az egyes pedig azt jelenti, hogy nagyon elégedetlen vagy. Természetesen a közbülső osztályzatokat is használhatod.)

9. Szoktatok-e beszélgetni a családban az alábbi témákról? *Tegyél minden sorban X-et a megfelelő kockába!*

Témák	Nem téma a családban	Téma, de velem nem beszélnek róla	Téma, és velem is beszélnek róla
(a) A másik nemmel való kapcsolat			
(b) Belpolitika			
(c) Bulvár hírek			
(d) Bűnözés			
(e) Egészség, betegség			
(f) Kisebbségek			
(g) Vallási világnézeti kérdések			
(h) Iskolai élet			
(i) Tanulmányi eredményeid			
(j) Környezetszennyezés			
(k) Külpolitika			
(l) Magyarország			
(m) Öltözködés			
(n) Szülők munkája			
(ny) Sport			

10. Tervezed-e, hogy a közeljövőben főiskolai vagy egyetemi diplomát szerzel?

- 1 – igen, közvetlenül az érettségi után akarok jelentkezni
- 2 – igen, de később szeretnék jelentkezni
- 3 – nem, jelenleg nem tervezem, inkább dolgozni akarok
- 4 – nem, nem tervezem, mert.....

_____

77 – NV

99 – nem tudom

11. Milyen területen szeretnél diplomát szerezni? (egy válaszlehetőséget karikázz be)

- 1 – műszaki   2 – gazdasági, kereskedelmi, vendéglátói   3 – jogi
- 4 – művészeti   5 – társadalomtudományi, bölcsész   6 – természettudományi
- 7 – egészségügyi   8 – tanári   9-katonai
- 10- rendőrségi
- 11 – egyéb, éspedig: .....

12. Terveid szerint hogyan alakul érettségi után az életed?

- 1-egyetemen tanulok tovább
- 2-főiskolán tanulok tovább
- 3-OKJ-s képzésen tanulok tovább
- 4-munkát keresek
- 5-külföldön keresek munkát
- 6-nem tudom

13. Iskolai tanulmányaid mellett, részt veszel-e az alábbi tevékenységekben? (a megfelelő választ jelöld X-el)

		igen	nem
1	Sportfoglalkozás		
2	Emelt szintű óra		
3	Külön nyelvórák		
4	Zenetanulás		
5	Táncóra		
6	Egyéb, speciális érdeklődést kielégítő tevékenység		

14. Hogyan ítéled meg a jövődet?

5. Nagyon pesszimistán (semmi jó nem vár rám)
6. Inkább pesszimistán (sok rossz is fog történni velem)
7. Inkább optimistán (több jó dolog vár rám, mint rossz)
8. Nagyon optimistán (nagyon jó életem lesz, ami fontos az sikerülni fog)

15. Mennyire vagy elégedett jelenlegi iskoláddal? *(Karikázd be a megfelelő számot: Adj egyest, ha egyáltalán nem vagy elégedett, és jelest, ha teljesen meg vagy elégedve.)*

Abból a szempontból, hogy itt...	osztályzatok				
	1	2	3	4	5
(a) Milyen a tanítás színvonala	1	2	3	4	5
(b) Mennyire igazságosak a tanárok	1	2	3	4	5
(c) Mennyire veszik figyelembe a tanárok a diákok véleményét	1	2	3	4	5
(d) Mennyire jössz ki az osztálytársaidal	1	2	3	4	5
(e) Milyenek a sportolási lehetőségek	1	2	3	4	5
(f) Mennyire segítőkészek a könyvtárban	1	2	3	4	5
(g) Mennyire segítőkészek a Tanulmányi Irodán	1	2	3	4	5
(h) Mennyire fordulhatsz személyes problémáiddal tanáraidhoz	1	2	3	4	5

16. Van-e kedvenc tantárgyad? *(jelöld a helyes válasz betűjelét!)*   1-Van   2- Nincs

17. Melyik ?: *(karikázd be annak az egynek a számát, amelyiket a leginkább kedvelsz!):*

1-angol	7-történelem	13-földrajz
2-francia	8-matematika	14-testnevelés
3-német	9-közgazdaságtan	15-kémia
4-spanyol	10-üzleti gazdaságtan	16-informatika
5-orosz	11-fizika	17-info- kezelés
6-magyar	12-egészségnevelés	18-gazdasági környezet

18. Milyen gyakran...? (Egy sorban csak egy számot karikázz be!)

	naponta	hetente egyszer-kétszer	havonta egyszer-kétszer	ritkábban	soha
a) Nézel videofilmet, dvd-t?	5	4	3	2	1
b) Jársz szórakozni?	5	4	3	2	1

c)	Játszol számítógépes játékkal?	5	4	3	2	1
d)	Használod az Internetet?	5	4	3	2	1
e)	Olvasol könyvet?	5	4	3	2	1
f)	Olvasol háborús témájú könyvet, szakirodalmat?	5	4	3	2	1
g)	Olvasol hetilapot, képes újságot?	5	4	3	2	1
h)	Olvasol napilapot?	5	4	3	2	1

19. Most felsorolok néhány műsorfajtát. Kérlek, jelöld, milyen gyakran nézed őket a tévében! (Egy sorban csak egy számot karikázz be!)

	naponta	hetente egyszer- kétszer	havonta egyszer- kétszer	ritkán	soha	
a)	Film (mindenféle játékfilm)	5	4	3	2	1
b)	Ismeretterjesztő film	5	4	3	2	1
c)	Beszélgető show-k	5	4	3	2	1
d)	Politikai tartalmú műsorok	5	4	3	2	1
e)	Hírműsorok, híradók	5	4	3	2	1
f)	Háborús filmek	5	4	3	2	1
g)	Sportközvetítés	5	4	3	2	1
h)	Vetélkedők	5	4	3	2	1

20. A különböző típusú filmek közül, melyiket kedveled a legjobban? Többet is választhatsz, max 3!

1. akciófilmek	2. Háborús filmek	3.scifi (tudományos fantasztikus film)
4. western	5.horror	6.ifjúsági kalandfilm
8. romantikus film	9. Filmsorozatok	10. Thriller
		11. vígjátékok, bohózatok

21. A következő kérdések az Internet használat jellemzőire kérdeznek (a megfelelő választ jelöld x-el)

		igen	nem
1	Rendelkeztek-e otthon személyi számítógéppel?		
2	Rendelkeztek-e otthon Internet hozzáféréssel?		
3	Szoktad-e iskolában tanórán kívül használni az Internetet?		

22. Internet használat jellemzői (Egy sorban csak egy számot karikázz!)

Mire, és milyen gyakran használod az Internetet?	naponta	hetente egyszer-kétszer	havonta egyszer-kétszer	ritkán	soha
a) Levelezésre, kapcsolattartásra	5	4	3	2	1
b) Hírportálok olvasására	5	4	3	2	1
c) Ismeretszerzésre	5	4	3	2	1
d) Iskolai feladatok elvégzésére	5	4	3	2	1
e) Játékra	5	4	3	2	1
f) Filmek, zenék letöltésére	5	4	3	2	1
g) Chat-re	5	4	3	2	1
h)					

23. Használod-e a számítógépet játéokra?

- 1- igen   2- nem

29. Mi tenné vonzóvá számodra a katonai hivatást? (több választ is bekarikázhatsz!)

1. jó anyagiak   2. Hazaszeretet   3. Kihívás   4. Fegyelem szeretete   5. emberek feletti vezetés vágya
 6. személyes siker elérése   7. A katonaelet romantikája   8. Biztos álláslehetőség   9. Külföldi karrier.
 10. egyéb:.....

30. Miért nem vállalnád semmiképp sem a katonai hivatást? (több választ is bekarikázhatsz!)

1. Kedvezőtlen anyagi lehetőségek   2. Erőszak teljes elvetése   3. Kemény katonaelet
 4. Társadalmi presztízs alacsony   5. Családtól való távolság lehetősége   6. Veszélyes
 7. túlzott engedelmességet követel
 10. egyéb:.....

31. Mennyire igazak szerinted az alábbi állítások. (A megfelelő helyet jelöld X-el)

	Nem	Inkább nem	Is-is	Inkább igen	Igen
(a) Magyarország a terroristák célpontja lehet					
(b) Az ország biztonságát a Nato szavatolja					
(c) Magyarországot nem fenyegetik szomszédai					
(d) Az ország legfőképp saját haderejében bízhat					
(e) A biztonság békés úton, a hadsereg nélkül is megteremthető					
(f) A biztonságot csak a hadsereg garantálhatja					
(g) A hadseregre költés felesleges pénzkidobás					
(h) Hazai katasztrófahelyzetben a honvédség segíthet					

32. Véleményed szerint milyen személyiségjegyekkel kell rendelkeznie egy jó....?

a. tanárnak:

.....
.....

b. orvosnak:

.....
.....

c. katonának

.....
.....

33. A diákok és a tanárok sokszor képtelenek együttműködni. Szerinted mi ennek az oka?

.....
.....

34. Gondoltál-e már arra, hogy a jövőben esetleg katonai szolgálatot vállalsz?

a-igen

b-nem

Ha igen, miről jutott eszedbe?

.....

35. Véleményed szerint milyen feladatai vannak napjainkban a hadseregnek?

.....
.....
.....

36. Sorolj fel általad ismert hadvezéreket, katonahősöket!

.....
.....

37. Találkoztál-e, a Magyar honvédséget népszerűsítő reklámokkal?

	igen	nem
a) Interneten?	1	0
l) Televízióban?	1	0
m) Iskolában?	1	0
n) Napilapokban?	1	0
o) Utcán, plakáton?	1	0
p) Egyéb helyen?	1	0

38. Van-e aki rendszeresen dohányzik:

	van	nincs	nem tudom
a) családban a felnőttek között?	1	0	9
b) családban a gyerekek, fiatalok között?	1	0	9
c) osztálytársaid között?	1	0	9
d) barátaid között?	1	0	9

39. Te kipróbáltad-e valaha is a dohányzást, illetve dohányzol-e?

- 5- nem, soha nem próbáltam ki
- 6- egyszer megpróbáltam, aztán soha többet nem szívtam
- 7- alkalmanként elszívok egy-két szál cigarettát
- 8- rendszeresen dohányzok, kb. fél dobozzal naponta
- 9- rendszeresen dohányzok, naponta legalább egy dobozzal, vagy többet

40. Szerinted, van valami jó a cigarettázásban?

- 6- nincs
- 7- kifejezetten károsnak tartom
- 8- nyugtat
- 9- felnőtté válás egyik jele
- 10- kitűnni a többiek közül
- 11- egyéb, éspedig?.....

41. Van-e aki rendszeresen alkoholt fogyaszt:

	van	nincs	nem tudom
a) családban a felnőttek között?	1	0	9
b) családban a gyerekek, fiatalok között?	1	0	9
c) osztálytársaid között?	1	0	9
d) barátaid között?	1	0	9

42. Te kipróbáltad-e valaha is az alkoholfogyasztást, illetve iszol-e rendszeresen alkoholt?

- 5- nem, soha nem próbáltam ki
- 6- egyszer megpróbáltam, aztán soha többet nem
- 7- alkalmanként iszok egy-két pohárral
- 8- rendszeresen fogyasztok alkoholt, de soha nem részegedek le
- 9- rendszeresen fogyasztok alkoholt és már voltam részeg

43. Szerinted miért isznak alkoholt a gyerekek, illetve a fiatalok?

- 6- a hangulat miatt
- 7- stresszoldás miatt
- 8- felnőtté válás egyik jele
- 9- kitűnni a többiek közül
- 10- hasonlítani a többiekhez
- 11- nem tudom
- 6-egyéb, éspedig:.....

44. Egy átlagos héten hány olyan este van, amit nem töltesz otthon?

- 1- minden estét otthon töltök
- 2- 1 - 2 estét nem töltök otthon
- 3- 3 - 4 estét nem töltök otthon
- 4- 5 - 6 estét nem töltök otthon
- 5- egy estét sem töltök otthon

45. Amikor barátaiddal, ismerőseiddel (haverokkal) vagy együtt, hol töltitek el az időt legszívesebben?
(Jelöld X-el az állítás melletti négyzetben)

discóban		bevásárlóközpontban	
partin, háziulin		a városban (utcákon, tereken, stb.)	
kocsmában		sportkörben	
clubban (mint szórakozóhely)		kiránduláson, természetjáráson	
koncerteken (könnyűzenei)		otthon	

46. Van-e aki szerinted rendszeresen kábítószerrel fogyaszt:

	van	nincs	Nem tudom
a) osztálytársaid között?	1	0	9
b) barátaid között?	1	0	9
c) rokonaid között?	1	0	9
d) ismerőseid között?	1	0	9

47. Te kipróbáltad-e valaha is valamilyen kábítószerrel, illetve fogyasztasz-e rendszeresen?

- 5- nem, soha nem próbáltam ki
- 6- megpróbáltam, aztán soha többet nem Melyiket?.....
- 7- alkalmanként fogyasztok Melyiket?.....
- 8- rendszeresen fogyasztok Melyiket?.....
- 9- egyéb, éspedig: .....

48. Kínáltak-e már valaha is téged kábítószerrel? (többet is választhatsz!)

	igen	nem
g) discoban?	1	0
h) utcán, parkban?	1	0
i) iskolában?	1	0
j) szórakozó helyen?	1	0
k) háziuliban?	1	0
l) egyéb helyen?	1	0

49. Szerinted, mi készíthet valakit arra, hogy kábítószeressen?

2- Unalom 1- kíváncsiság 2- kitűnni a többiek közül 3-családi problémák 4-nem tudom
5- egyéb:.....

50. Szerinted mi készíthet valakit arra, hogy alkoholt fogyasszon?

3- Unalom 1- kíváncsiság 2- kitűnni a többiek közül 3-családi problémák 4-nem tudom
5- egyéb:.....

51. Szoktál alkoholt fogyasztani az alábbi helyeken?

	igen	nem
a) discoban?	1	0
q) utcán, parkban?	1	0
r) iskolában?	1	0
s) szórakozó helyen?	1	0
t) háziuliban?	1	0
u) egyéb helyen?	1	0

52. Az alábbiakban az emberek életviteléhez kapcsolódó értékeket sorolunk fel. Kérjük, osztályozd 1-től 5-ig, hogy mennyire fontosak a Te életedben! (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos az adott dolog, az 5-ös pedig azt jelenti, hogy rendkívül fontos. A közbülső számok átmenetet jelölnek.

	osztályzat	NV	nem tudom
(1) szabadság (a cselekvés és gondolkodás szabadsága)		77	99
(2) társadalmi rend (stabilitás a társadalomban)		77	99
(3) érdekes élet (érdekes tapasztalatok)		77	99
(4) gazdagság (anyagi javak, pénz)		77	99
(5) nemzet szerepe (nemzetem védelme, megtartása)		77	99
(6) békés világ (háborútól és konfliktusoktól mentes)		77	99
(7) a tradíciók/hagyományok		77	99
(8) elszakadás az evilági terhektől (vallásos hit)		77	99
(9) családi biztonság (a szeretett személyek biztonsága)		77	99
(10) változatos élet (kihívásokkal, új dolgokkal és változásokkal)		77	99
(11) igaz barátság		77	99
(12) szerelem/boldogság		77	99
(13) szépség		77	99

53. Jelöld válaszaidat az alábbi táblázatban! (az értékeket 1-5-ig jelöld, ahol az 1=egyáltalán nem fontos, az 5=nagyon fontos)

Mi szükséges az érvényesüléshez?	Válasz	Életcélom, a következő 10-15 évben	válasz
pénz, anyagiak		saját lakáshoz jutás	
tudás, iskola, diploma,		barátok, haverok, bulizás	
összeköttetés, jó kapcsolatok		vállalkozás indítása	
szakma, jó szakma		autó, új autó	
személyes tulajdonságok		családalapítás	
ügyeskedés, leleményesség		gyerekvállalás	
könyöklés, pofátlanság		tanulás, szakmaszerzés	
biztos (jó) munkahely		külföldi munkavállalás	
kemény munka		külföldi tanulás	
jómódú szülők		szakmai sikerek	
becsület, erkölcs		meggazdagodás	
egészség		utazás	
egyéni szerencse		egy jó párkapcsolat	
számítógép ismeret		kapcsolatépítés	

54. Szerinted mennyire várható el egy magyar állampolgártól, hogy...? (Minden sorban tegyél X-et a megfelelő helyre)

	Egyáltalán nem	Kissé/néha	Eléggé/többnyire	Feltétlenül
Tartsa be az ország törvényeit				
Szeresse a piros- fehér- zöld zászlót				
Képes legyen meghalni Magyarorszáért				
Segítse a rászorulókat				
Tisztelje a kisebbségek jogait				
Ismerje és szeresse a magyar kultúrát				

55. Rendelkeztek-e otthon, az alábbi digitális eszközökkel? *(Jelöld x-el a megfelelő választ)*

Digitális eszköz	Igen	nem	Digitális eszköz	Igen	nem
Mobiltelefon			Digitális fényképezőgép		
Dvd- lejátszó			Házimozi		
Cd- lejátszó			Játékkonzol		
MP3, MP4 lejátszó			Plazma vagy LCD tv		
HI- fi berendezés			Laptop, notebook		

56. szerinted melyek az ifjúság legégetőbb problémái 2009- ben? *(karikázd be a 2 leginkább problémának érzett jelenség számát)*

1	Alkohol elterjedése	8	Társadalmi egyenlőtlenségek
2	Kulturálatlanság	9	Drog elterjedése
3	Rossz családi körülmények	10	Létfizonytalanság
4	Család válsága	11	Lakásprobléma
5	Erkölcsei romlás céltalanság	12	Pénztelenség
6	Bűnözés	13	Munkanélküliség
7	Kilátástalan jövő	14	Tanulási lehetőségek beszűkülése

Köszönjük, hogy válaszaiddal segítetted munkánkat!

Tudományos publikációk jegyzéke

Cikkek

- Középiskolások gondolatai a Magyar Honvédségről. **Társadalom és Honvédelem**, 2007. XI. évfolyam. 1. szám. p. 111-123.
- Az amerikai hadsereg legsikeresebb marketing fogása „America’s Army”. **Honvédségi Szemle** 2009. LXIII. évfolyam. 4. sz. p. 41-44.
- Egy középiskolai korosztály vélekedése a honvédségről és személyi állományáról. **Hadtudományi szemle** 2010. III. évfolyam. 4. szám. P. 50-57
- Egy, a „Katonai Alapismeretek” tantárgyat támogató modell bevezetésének lehetőségeiről. **Hadtudományi szemle** 2011. IV. évfolyam. 1. szám. p. 123-130.
- Kitörési pont? Az MH külső kommunikációjának lehetséges szinterei. **Seregszemle** 2011. IX. évfolyam. 1. szám. p. 162-172.
- Új fejlemények a fiatal korosztályokkal történő kapcsolattartásban. Haderő a Facebookon? **Seregszemle** 2011 IX. évfolyam. 2. szám. p. 9.
- A MH munkaerő-piaci lehetőségei a fiatalok körében. **Munkaügyi Szemle** 2011. LV. évfolyam. 2. szám. p. 90-97.
- Az ifjúságszociológia aktuális kérdései az ifjúsági korszakváltás folyamatában. ZMNE Egyetemi Központi Könyvtár. 15 p. elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/varga_andras02.pdf
- A Magyar Honvédség személyi állományának toborzásáról. ZMNE Egyetemi Központi Könyvtár. 9. p. elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/varga_andras01.pdf

Idegen nyelvű publikáció

- Communicational possibilities of the Military Force on the internet. Academic and Applied Research in Military Science, Vol. 10. issue. Budapest, 2011. 12. p.